

GYŐRI LÁSZLÓ

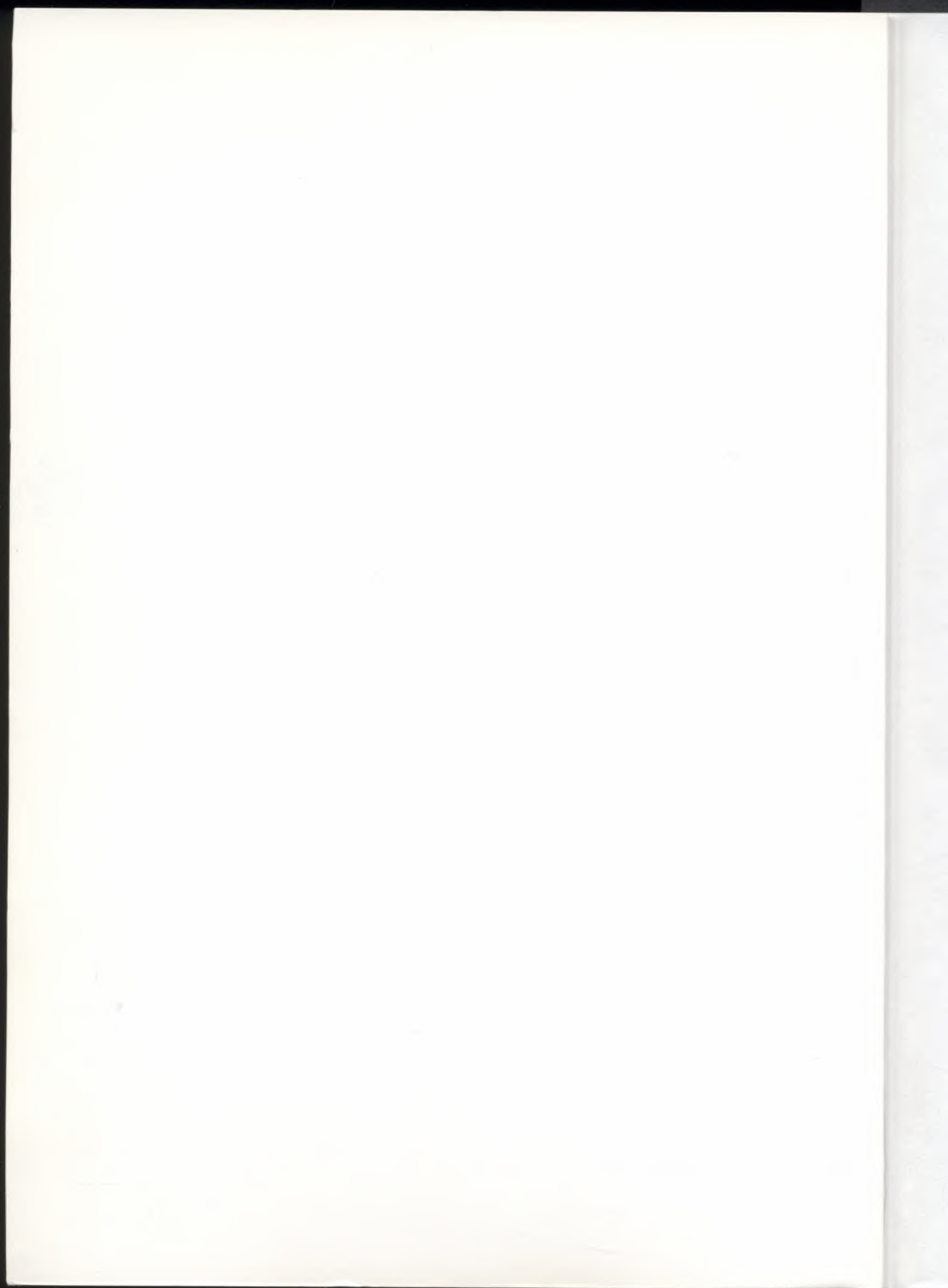
MB

222.813

A RABBIÁNUS KECSKETARTÓ

ORPHEUSZ KÖNYVEK
2009

GYŐRI LÁSZLÓ

A rabbiánus
kecsketartó

GYŐRI LÁSZLÓ

A rabbiánus kecsketartó

ORPHEUSZ KÖNYVEK

A kötet borítóját
MOLNÁR ICSU ISTVÁN
tervezte

A kötet megjelenésének támogatói:

OKM
OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM

Budapest Köbányai Önkormányzat

Orosháza Polgármesteri Hivatal Kulturális Osztálya

MB 222.813

2009

© Győri László, 2009

ORPHEUSZ KIADÓI KFT. – BUDAPEST

Felelős kiadó: Deák László

Műszaki szerkesztő: Spolarich Miklós

Kiadványszám: 342

ISBN 978 963 9764 25 5

A búza

Akkora, hosszú, nagy havak hullottak, hogy az egész telet hó döntötte be, a szánok csak jöttek a tanyáról, jöttek, a lovak nyakában csörgött, csengett-bongott a rézcsengő, a szánok két oldalán két-két karó nyúlt fölfelé, jól megmunkált, szépen faragott: a rakonca.

– Bácsi, utána köthetjük? – kérleltük a szános embert, s a szános ember a subában hátra kiabált: – Kösd oda, gazember! – S én átvetettem a csendesen baktató lovak után mendegélő szán rakoncájára az én kis szánkóm kötelét, boldogan, hogy ez az ember olyan jó, hogy talán két utcát is átszánkózhatok vele. Aztán a lovak közé csapott: – Gyí! – Az ostorral meg hátra, a nyakam közé: – Gyí! – És amikor feljajdultam, s kicsúszott kezemből a kötél, hátranézett, hogyan fordulok föl szánkóستul-mindenestül, s kacagott, s még egyszer a lovak közé vágott. A rézcsengő irtózatoss hangokat adott ki, a szán sarabolta a havat, csikorgott, röpült a fehér csörmő, én pedig sajogtam az emberiség láttán.

Az élet jelenségei úgy csúsztak alattam, mint akkor a kis szántalpak alatt az út. Sima, szikrázó, fehér volt minden. Pedig apám elég nagy gyötrelmekben élt. Erős volt, fiatal, a lóci tanyavilág, mindenki tisztelte Héja Mártont, a futurást, az egész tanyavilág helyett ő cselekedett; amit nem mertek mások, abba ő mindig belevágott. Nem csoda, hamar fél árván, magára ma-

radt, harminc hold földdel a nyakában, igaz, porhanyós, fekete földdel, ami úgy adta a búzát, hogy roskadozott tőle a kamra, a padlás. Addig adta a Futurának, ennek a terménykereskedő társaságnak, hogy ő is beleragadt, bizományos lett a faluban, terménykereskedő; nem éppen a maga ura, nem éppen tulajdonos, de a pecsétjén az állt: Héja Márton terménykereskedő. A bizományost egy kicsit elhagyta mellőle. Egy bolt, egy kocsmaszolgált a faluban, ő is nyitott egyet, vegyesboltot, vegyeskereskedést, jóllehet, csak a falu szegélyén, a legszélső házban, de a falu két végét az ő két teremtménye zárta: a terménykereskedés a vasútállomással szemközt, s a vegyesbolt lent, a templom előtt, a kocsik őt érték legelőször, és őt hagyták el utoljára.

Nagy világvevő rádióját, a ritkát, a háború vette magához, egyetlen rendeletre elkobozták tőle, hogy ne hallgathassa idegen hatalmak hangját. Dehogyan hallgatta, bele volt nőve abba a világba, de azért mégis csak be kellett szolgáltatnia. A háborús konjunktúra felvitte a dolgát, Zündappon járkált a dolgai után, a háború vége, jó vége, három-négy esztendő múlása végén a Zündappot is elvitte alóla. Akit maga mellé vett, mert már nem is egyedül futurázott, sikkasztott, s a bíróság apámat fogta fölön érte, még jó, hogy annyival megúsza. A Futurát államosították, a boltot államosították, csak a két kis házikó, egy írópult, s rengeteg, egész láda cigarettapapír, kék, piros, fehér, maradt a vegyeskereskedés omladékaiból, rá, aki soha nem dohányzott, egy szál cigarettát meg nem sodort volna. Maradt a föld, a pusztaság meg a tanyaház. Aranykoronáról ugyan mindig beszéltek, adó kivételkor, de hirtelen még fontosabb lett, mint száz esztendeje addig egyfolytában. Az aranykorona kulákot csinált

belőle. Addig azt se hallotta, mi az a kulák, a zsírosparasztot is csak az újságból ismerte, ő nem volt kulák, nem volt zsírosparaszt, csak paraszt, s hogy az volt, Héja Márton terménykereskedő megtudta ismét, mert újra az lett, földbe gyúrt, földbe vágott paraszt. Nemcsak idegen szavak, idegen idők is gyűltek fölé. Termelőszövetkezetről beszéltek, messze, még nagyon messze, egyszerre azonban Lócon is közel hallatszott már a termelőszövetkezet, a téeszcsé.

Mit tudtam én, hogy apámnak világvevő rádiója volt? Hogy motorja, Zündapp? A padláson egy tört szarvú három kerekű gyerekbicikli porosodott, a bátyámé; szomorúan néztem, nekem már nem jutott belőle, egyedül a szánkó, a kicsi szán, minden ízében, akár a nagy, egyedül az élt már csak a módosabb, szerencsés időkből. Nekem már az volt a természetes, hogy egy vásári labda, egy vásári csattogó szárnyú famadár a játék. Talán boldog is voltam, igen, tudom, hogy az voltam, azok a szép, hosszú, nagy telek teljesen betöltöttek. Nem tudtam semmiről, csak éltem.

Mire elérkezett a nyár, s végre-valahára olvasni tudtam, az évzáró ünnepélyen ajándékkönyvet kaptam a tanító bácsitól. Még a nevem is beleírta. Kell ennél több, jobb, gazdagabb élet? A világ könnyen, gyönyörűen siklott alattam. Apámat nem láttam komornak soha, még mindig erős volt, fiatal, az én szememben időtlen, tavaly is ugyanaz, idén is ugyanaz, nem komor, s nemigen nevet, legfeljebb nyújtózik egy nagyot ebéd után: – Felséges volt ez a túrós rétes! Felséges volt ez a palacsinta! Felséges volt ez a túrós lepény! – Nagyot nyújtózik, s alszik rá egyet a díványon.

Nyugodtan, békésen szundikált, még nem jártak keltek a végrehajtók, az új, a nagy végrehajtók, az új, hitetlen törvények szörnyű emberei, még egyben állt a föld a lóci határban, a Hatablaki dűlőn.

– Elcsépeltek, megyünk a tanyára – mondta, s befogott.

Koczka Mihály, a tanyás, ronda egy ember volt, olyan görbe lábakon járt, hogy kétféle állt az egész ember, a fönti része fogta csak össze, bámultam, hogy tud ez az idétlen ember előrejutni egyáltalán, egyenesen, hogy nem véti el soha. Szegény volt, mint akármelyik tanyás, mert a két kezén (meg a karika lábán) kívül nem akadt semmije. Azért is volt tanyás. Ő lakta a tanyát, a hatalmas tanyát, az akkori világ szerint a gazda a városban élt, aminek fejében egy darab földet kapott művelésre, jószágot tarthatott, s bizonyos, szigorú szerződés szerint jogai és kötelességei voltak. A gazda, az apám, azonban ugyanúgy dolgozott, kínlódott, szántott-vetett, aratott, verejtékezett; a tanyás mai időkből nézve afféle albérlő volt, akiben a gazda nem kételkedik, sőt egyenesen társának tekinti jóban-rosszban, esőben-hóban, kínban-verejtékben. – Mihály! Így szólította apám. – Márton – mondta neki Mihály. A szegénységen azzal terjedt túl, hogy volt két gyönyörű lánya, Margit, húszéves forma, Teri, a másik, tizenhat. Akiket azonban hamarosan férjhez kelle-ne adnia. Az egyiket ugyan már férjhez is bocsátotta, a másik, a tizenhat éves viszont még otthon várt sorára.

– Elcsépeltek – mondta tehát apám. – Kiviszlek téged is, láss világot!

Egy kisgyerek még nem tartja fejben, hogy mi történik vele, minden csak történik vele, úgy, mintha ott sem lenne. Eltör-

tént a délután, eltörtént az este, s mi hárman, miért, miért nem odakint éjszakáztunk a tanyán.

Elfűjták a lámpát, engem pedig a nagylány mellé dugtak az ágyba. Forró nyár volt, mégis dunnával takaróztunk. Teri megölelt: – Karcsikám, ugye, fázol? Majd én megmelegítelek. – Felhúzta az ingét, úgy szorított magához, mezítelenül. Megsimogattott, előbb az arcomat, aztán a vállamat, aztán egyre lejjebb indult a keze, végül odaért, ahová nem szokás. – Mekkora ez a te kicsikéd? Hadd nézzem! – suttogetta. Megijedtem, úgy lapultam, akár egy kis nyulacska, az ágyban. Megcirógatta, s azt susogta, hogy ne félj, fiú vagy, te, nem lány. Ni, csak, te már kész nagyfiú vagy! – Azzal megfogta a kezem, s a lába közé húzta: kész erdő fogadott, kész, nedves erdő, s a kezem lassan önálló életre kelt, úgy simogattam a rengeteget, s közepén a tisztást. – Gyere, gyere! – lihegte olyan halkán, amennyire csak tudott. Magára fektetett, és igyekezett magába vonni. – Szerelmem – suttogetta. – Az vagy, az én kis szerelmesem! – Lökdösni kezdtem, izegtem-mozogtam, ahogy elképzeltem. Igazgatott és pihegett.

Másnap reggel az egész tanyanép kocsira ült, ki tudja, miért, hová, s Teri gondjaira bízta.

– Gyere, Karcsika! Van kedved játszani?

A kamrában halomban állt a betakarított búza. Belevágott, gyömszőlni kezdett, és kacagott: – Az én kis szerelmesem! Az én kis szeretőm!

Lerángatta rólam a nadrágot, a kispajzát, és sodorgatni kezdett. Lehúzta egészen a bőrt, lehúzta, felhúzta, szétnyitotta, tölcserít csinált belőle, s friss búzamazgokkal tölte tele. Kacagott, hogy mekkora vége van, milyen nagy dudor nőtt rá, milyen gö-

röngyös kis dorongocska. Újra lehúzta, kipergette a szemeket belőle, a meztelen véget csókolgatni kezdte. A búza rám folyt, félig már el is temetett, már nem éreztem semmi mást, egyedül amint egyszer csak hozzám ér a nyelve, siklik, s én eltűnök az ajkai közt. Nem tudom, hogy meddig, hirtelen fölvetette a fejét, az arca egészen idegen volt, mintha egy másik világból tekintene rám.

– Szeretnél megnézni? Ugye, szeretnél megnézni? – Kigombolta a blúzá, s két hatalmas mell billent elém. Odanyomta az egyikhez a szamat, s én teljes erőmből illetni kezdtem a bimbót. A félelem, a remegés, a szorongás, a csodálat egész erejéből, mint aki tudja, hogy fölszakított tilalmasban jár, ahová neki még nem szabad lépnie, de az angyalok bevitték a tilalmasba, odabent szédeleg, már nem is ő cselekszik, hanem valami óriás mese. Eltaszított, s rémülten maga elé kapta a kezét.

A búzába vetette magát, én pedig utána zuhantam. Ketté esünk, szórta, szórta a magot, állig a búzába temetett, úgy kacagott. Csengett, csilingelt a búza, s én is szórni kezdtem, belemarkoltam, s a mellére hintettem. A hasán remegett a sok szem, a melle lassan eltűnt a dagályban, de egyre-másra lecsúszott a tetejéről, pergett, csörgedezett, s én új meg új magokat szórtam rá két tele marokkal. Mintha tóban lubickolnánk, úgy kacagott a hullámok alatt. Elterültünk benne, úgy napoztunk a kamra homályában. Odakint sütött a nap, mi meg az árnyékban dőzsöltünk a búza fényeiben.

Ártatlanul ültem a kocsira, apám komoran hajtott hazafelé. Szótlatlanul ültünk a vacsorához, apám nem kiáltott föl, hogy milyen felséges ez az avas szalonna.

– Hát oda a föld, a tanya! – mondta. – Koczka Miska bevitte mind a szövetkezetbe.

Röptetés

Megállt a kapuban, látta, hogy az öregember nézi az eget. Lassan megérkeznek, ahogy számolja, fél órán belül itt lesznek az elsők. Sohasem lehet pontosan felmérni, mikor, nem hogy pontosan, hozzávetőleg sem, egy-egy szélroham is eltéríti őket, a felhőszakadás, a jégeső meg végképp. Nincs más, türelmesen várni, nézni az eget, a galambformákat a levegőben.

– Látom, amit látok, ma fölöslegesek vagyunk a háznál – gondolta magában, és nézte apját, az öregembert, aki nézte az eget. Az öregember egy kisszéken ült az udvaron, mereven, komolyan egyre fölfele kémlelt, nem vette észre, hogy figyelik.

Valamikor neki is voltak galambjai. Egész sor galambnemzedék sarjadt a padláson. Vadócokat, strasszerokat, magyar őriásokat tartott, ilyeneket-olyanokat, össze-vissza, tarkán. Aztán sorsukra kellett hagynia őket. A padlás kiürült. Lediplomázott, és egyszer csak, amint hazatért, újak röpdöstek az udvar fölött. Postagalambok. A sakktáblák a fiókban heverték. Apja, az öregember, az öreg, aki akkor még nem volt hatvanéves, postagalambokkal sakkozott ezután. Egyet ide-, egyet odahúzott, ezt párba ezzel, azt párba azzal, de hogy mi lesz a játszma vége, a röptetések döntötték el. Befektetett: versenyórát szerzett, s főleg csodálatos, felséges galambokat, a legjobb vérvonalakból, volier-kat állított össze, egyet a fiataloknak, egyet a pároknak, egyet beszoktatni a friss vérvonalaknak; kendermagot, cirkot,

búzát, borsót, napraforgót kevert össze egyszer ilyen, egyszer olyan arányban, egyszóval kísérleti műhelyt csinált a padláson. Alant, az udvaron, tyúkok szédelegtek, felesége kicsinyes, istenadta jószágai, fönt pedig kékkovácsoltak, csaposok biccentgettek a cseréptetőn, a ház, a birodalom fenséges urai.

Versenynapokon megtelt a konyha, nyüzsgöttek nála a galambpajtások, a hírekért, kinek érkezett meg már a 126-os, a 375-ös, az a híres. Kituljak, a hosszú, sovány, gögös nehézgépezelő, szerényen mosolygott, s kajánul elejtette, én már egy órával ez előtt befogtam a 220-asomat. – Na-na, még nincs vége! – jegyezte meg az öregember. – Én meg hogy jártam a múltkor... – kezdte volna a harmadik, Szénási Bali, a bádogosmester, azonban újabb hírekkel futott be, ami az egész konstellációt felborította.

Elkomorodtak, eltűnődtek. Már ilyen a sors. A galambok nem egyformák. Az egyik leül a gerincre pihegni, a másik azonnal bevág, a harmadik tipeg-topog föl-le, az embernek ismernie kell a természetét, hogy aztán tudja, mi módon cselekedjen. Óvatos, noszogat, kérlel, becézget, csicsereg, csucsujgat, keményen rászól, a szerint, melyik egyed mire hajlik. Mindenek előtt rá kell tapadni az égre. S hirtelen az a kékcsapos, amelyben csakugyan annyira bízunk, villámlik egyet, s besétál a tető alá. Ez az a pillanat, amikor megszűnik a pillanaton kívüli élet.

Egész életemben ezt akartam: a galambokat, várni, hogy visszatérjenek hozzám. A sakknak már semmi értelme, idős vagyok hozzá. A feleségem jó, egyre jobb, ahogy vénülök. Mert már nincs kedvem asszonyhoz, csak feleséghez. A sakk igazságos, tárgyilagos, a hatvannégy kocka nem füllent. A galamb

ugyanilyen, a galamb sem hazudik soha. Tizedmásodpercek döntik el a versenyt. A bolygók útját ki lehet számítani. Ugyan! Semmi az egész. De a galamb! A szárnyaiban matematika van! Földrajz, fizika, mágnesesség, minden összegyűlik abban a titokban, amit még senki sem tudott megfejtetni. Csak két szárny, aztán az a két szárny erre a mákszem fészekre visszahozza mindig. Benne van a fejében, a tollában, az érzékeiben a helyrajzolata anélkül, hogy sejtene. Nevessétek csak ki az öreg madarászt! Jön! Ott röpül a 983-as! Tubi, tubikám, gyere szépen! Leröpült, leröpült, leszállt! Megyek, megyek, bújj be szépen!

– Apám! Nézze, kit hoztam! – mondta a fiú. – Az unokáját! Ő meg a feleségem!

Az öregember hallotta, de csak a másodpercekre gondolt. – Láttam én már olyat! – kiáltotta vissza ingerülten, és ahogy volt, kövéren, nehézkesen kapkodta a métereket a padlásfeljáró, a fönti világ, a galamb felé, amely éppen az imént érintette meg a cseréptetőt, s ájtatosan, szenvetlegve, kényeskedő érzékiséggel lépegetett, meg-megállva, a bejárat felé.

Hogyan készül a kazein?

Első Sándor, második Sándor, harmadik Sándor, így következtek egymás után, amíg az utolsó Sándor a nagy királyi családból véget nem vetett a sorsszámoknak, és elsőszülött fiát, akinek már csak egy leány szegődött a nyomába, Zoltánnak nem anyakönyveztette. Első Zoltánnál tartunk, első Zoltánnak egyelőre csak barátnője van, ahogy az ma dívik, jó is az, nekünk annak idején csak feleség jutott, szerelmeinkkel nem költöztünk össze, szerelmeink presszóbeliek, mozibeliek voltak, parkban, fapadon, kapualjban csókolóztunk velük, az új Zoltánok nemzedéke már nem ilyen kényelmetlen szerelmet gyakorol. Még az a szerencse, hogy második Sándor mit sem tud erről a mai, nagyon is elterjedt együttélési formáról, nem értesül barátról, barátnőről, mert kint van már a temetőben. Nem olyan régen költözött oda, tíz-tizenöt esztendő igazán sekély víz, kicsi folt az örökkévalóságban. Az semmi, hogy kiköltözött, de hogy költözött ki? Ráadásul nem az otthoni sírkertbe, szülei sírdombjába, koporsóban a koporsóra, ahogyan az egy asztaloshoz illene, hanem urnában, idegenben, az óbudai temetőben, ahol egy tízemeletes panelház postaládáihoz hasonló rekeszek sorakoznak szédületesen, amelyek a méhsejtekhez is hasonlítanak, ha nem négy-, hanem hatszögletűek volnának, mint ahogy az egy méhészhöz illene, mert asztalos, méhész egy és ugyanaz a személy: az én keresztapám.

Zoltán, a megszakító – persze, kérdés, Zoltán-e a megszakító, vagy apja, harmadik Sándor az, lévén, a névadás ősi rendjén ő rántott egy nagyot, így vált negyedik Sándorból első Zoltán, aki ekkor, nagyapja összeszűkülése, kicsire, porrá omlása idején még csak növekedett, már ugyan felülről nézett nagyapja feje búbjára, amikor az még utoljára fölkelt az ágyból, hogy aztán végleg összezsugorodjon. Még csak kiskamasz volt, de már látszott, ahogy az a mai gyerekeken súlyosan, egyértelműen, általában: egy most induló morál, egy kezdő szokásrend követője lesz ő is; megszakító, amihez sok-sok nemzedék készítette elő az utat, ám főleg az apa, aki nemcsak első értelmiségi volt a kézműves évszázadok után, hanem először jött be a nagyvárosba, Budapestre is. Ezzel a fia ugyan nem sokat törődött, egyszerűen odaszületett a budai házba, lényge, létezése kitöltötte a lakás minden üregét, az utcákat, a tereket a háztól az óvodáig, az iskoláig, a lányokig, az volt az emléke, anélkül, hogy tudatosan emlékké avatta volna, mert egyelőre nem hiányzott neki az efféle tudatosság, nem forgatta a feje fölött, hogy lesújtson vele, jól megvolt nélküle, úgy is éppen annyi volt, amennyi lehetett. Apjának azonban olykor-olykor belefájdult a térde a változásba, nem is olyan egyszerű elsőnek idejönni. Én is így vagyok vele, én is elsőnek másztam a városba négykézláb, de jöttem volna én ide hason csúszva is, mindenféleképpen, hogy utolérjem azokat, akik egy vagy ki tudja hány emberöltővel korábban értek ide valahonnan a vidékek mélyeiről.

Keresztapám nem élni, haldokolni jött ide Budára. Elzsibadt a térde, mikorra végre megállt az autó, nem találta sehol a kilincset, úgy kellett neki ajtót nyitni, s nehezen, előbb az egyik

láb, lassan a másik, úgy lépett kifelé, s fölnézett a házra, hova tér be végleg, ahonnan bizonyosan nem lép ki már a kertbe, almafái közé. Kettesben, keresztanyámmal ült a két öreg, túl a nyolcvanon a dívány szélén, ültek egymás mellett, az egyik sem, a másik sem azon kicsin, ahogy ötvenévesen, hanem még kisebb alakban, görnyedve, némán, a kezükből már kiesett a szál, a kezük már nem fogott semmit. – Hát eljöttél? – sóhajtottak. – Látnod, mi már csak betegen. Itt fáj, ott fáj, ez már egy földrész fájdalom, nem egy fűrész csikorog, az összesnek kidőlt már a foga, tudod, milyen, az egyik jobbra, a másik balra téved. Szédülök. Magas a vérnyomásom. Az enyém meg alacsony. – Együtt ejtettek minden mondatot, így üldögéltek, így sóhajtottak egymás mellett, én pedig ezen a helyen, ahová nem valók, erőlködve néztem őket, hogy valóban itt ad-e árnyékot a testük, nemcsak képzelem, hiszen ők erre sose jártak, miért adódnak erre; ki teremtette őket a dívány szélére ezen a délutánon.

Keresztanyám, apám idősebb nővére, aki nagyanyám nevét hozta a hátán egészen idáig, most le készül vetni ezt a terhet, nem viszi tovább az Etelkát már senki, a lelkét átadja ismét Dugonicsnak, úgy gyűlik Szegeden egy őskert mélyén, hogy nem kel föl soha többé; nem lesz több Etelka a földön, se magában, se Johannával egybefűzve; még egy, talán még egy Johanna Etelka árnyékot emel az idetévelygő vézna kis nevek fölé, amelyek úgy enyésznek el, mint a keskeny fűzfalevél, mire a földre hullana, elég a nyári tűzvonulásban, vagy ha esetleg tavasz volna, mert még csak májusra jár, mire a fára igazán fölragadna, a gyapjaspille hernyója elrágja kíméletlenül, volt, nincs, a fa kivilágosodik, csak az ágakat rajzolja az égre hitetlen szemünk,

mert ilyesmit még hinni sem lehet; igen, őt Etelkának hívják, és ha meghal, elúszik, elveszik vele nagyanyám utolsó testi mása, de hát így van az rendjén, ma még hasonlítunk, holnap már nem.

Keresztanyám egy asztaloshoz ment feleségül, elég későn, és ahogy elég későn, elég kevés gyereknek is adott életet, egyetlen egynek, a többiek mind kettőnek, az sem valami temérdek, de már ilyen volt a huszadik század az első háború után, egyre gyéribben nőtt a fű, úgy látszik, fárad a föld, a gezemice fárad azzal a sok gyerekkel, legalábbis így mondták a kommün után: a gezemice fárad azzal a sok pereputtyal, a gezemice! Az asztalos, akivel a templom tégláján az oltár elé állt, a maga világában igen magabiztos tekintéllyel rendelkezett: kicsi iparos volt, kis műhellyel, de már az apja, de talán már a nagy-, a dédapja is gyaluló kezű ember volt, dehogyis paraszt. Attól mégiscsak, kettőből volt összerakva: egy asztalusból meg egy földművesből, derékig parasztféle, attól fölfelé szekrénycsináló, enyvbe mártott ember. Keresztanyám tehát egy iparos családba merítkezett bele, de nem lett sohasem igazi iparosné, *ténsaszony*, ahogy azt régi könyvekben olvasni szoktuk, nem tartottak inast, dehogyis tartottak, csak egy kis műhelyük volt, sőt az is alig hogy, mert keresztapám az ötvenes évek elején szövetkezetbe lépett, a műhely ugyan megmaradt, a fűrészár a falon, a kis gyalu, a nagy gyalu, a horonyvonó, a vájatozó, a félgömbölyítő, a szorítók, a ráspoly, a gyalupad, az abrichter mind, hála Istennek, de már csak hétvégeken szállingózott a padlóra a gyaluforgácsok csigája.

A Kígyó utca a város másik felében kanyargott, előbb egy vasbolt előtt haladt el a gyermek, ahol róka farkú fűrész árúsí-

tottak a róka védjeggyével (a róka védjegy a legjobb fametsző lapoké, ha nagy leszel csak rókásat végy), aztán egy beroskadt borbélyműhely előtt, amelynek falából egy vasrúd nyúlt ki a téglajárda fölé, a vasrúdon pedig egy réztányér imbolygott, amelyet a levágott hajak lehelete ingatott jobbra-balra. A Kígyó utca azonban egyszer csak véget ért, keresztapámék, keresztmama meg keresztapa, a református templom mögé, a Sas-iskolával átellenben vetették meg a lábukat, egy rosszacska, hosszú házba költöztek, a telek, a kert viszont akkora volt, hogy levásott lábunkról a cipő, mire a végébe értünk. Egyszerre három iparos működött a házban: egy asztalos (azazképpen az én keresztapám), egy szíjártó meg egy bognár, ugyanis a házzal őket is megvették.

Egy dobkályha dülleszkedett nagy kerek idomjával a bal sarokban. Leemelte a tetejét, mint egy valóságos fedőt, közepére árbocot állított, egy gömbölyű faoszlopot, s szórni kezdte bele körben a sárga szijácsot. Amikor beleült egy sor forgács, ledöngölte, újabb gyűrű forgácsot hintett bele, ismét lesulykolta, egészen addig, amíg a kályha torkáig nem ért, a közepéből kivonta a fát, amelynek a helyén így aztán egy hengeres üreg keletkezett, az adta a forgácsnak a levegőt. Kész csoda, hogy a lecsömösölt gyalulék nem csordult meg, hogy eressze a mustot, a meleg azonban úgy csordult belőle, egyre hevesebben, hogy a kövér dobznak a pohá átizzott bele. Indulhatott a munka. Fölrakta a drótfülű enyves edényt, az enyv bele hamarosan sűrű, zagyos lébe fordult át, a buborékok áttörtek az enyv tetején, a merev lemez kilyukadt, beszakadt, az enyv már csak azon a lécecskén lógott le, mint valami vén szakáll, amivel keresztapám azt a bü-

dös főzeléket kevergette. Lassan arról is lecsurgott, s pöfögött, rotyogott az egész mélység. Jusson eszetekbe, ha spájzotokban egy szekrényben ti is enyvdarát tartotok dunsztosüvegben, az én keresztapám! Bizonyos csapok azonban túróenyvet követeltek, talán hogy ne nyomódjon barna lé a fehér deszkalapra, hanem hogy fehéret toljon ki a csapolás, ha már kitol, mert olyan az, mintha Toldi Miklós megszorítaná a cseh bajnok ujjá csapolását: kiserken egyszeriben. Egy deszkalapot vett elő, egy kanál zsíros, finom oltott meszet ejtett a közepére, egy kanál túrórt fordított mellé, s elkezdte összedolgozni őket; gyúrte, gyömöszölte, lapockázta, egymásba vont a két anyagot, alulra, felülre rétegezte őket, haránt, keresztbe csíkozott, púpba húzta össze, aztán síkba terítette szét, ismét dombba kényszerítette, hol ebből, hol abból, hol a túróból, hol a mészből tett még hozzá, a túró engedett a mésznek, ellapult, egy újabb kanál túró aztán keményített rajta. Nehéz a túróenyvet jól elkészíteni, ám ha megvan, előáll a kazein!

Dobkályhát indítani, enyvot főzni, kazeint keverni mellékes tudomány, néhány szál deszkából különféle alkotmányokat, katonaládát, zsámolyt, ingaóratokat, szekrényt transzformálni, igen, az komoly, királyi mesterség. A spájzban őrzök egy dobozt, látszatra egyszerű: öt deszka, öt egymásra merőleges falap, a felső részen körben vájat, amelybe egy hatodik lapot lehet becsúsztatni, ezáltal egy zárt tért kapok. Egyszerű, szinte már együgyű. Csakhogy! Csakhogy bizony egy szál szög sincs benne, csapolással készült. Nem mért, nem jelölt azon keresztapám semmit, a szemével rajzolta ki a vonalakat, hüvelykujja mellé szorította a fűrészlapot, s hersegtette máris a deszkát.

Azok a cikkcakkok úgy összeillettek, milliméterre pontosan, hogy egyetlen ütéssel összeforrtak, olyan szorosan ölelkeznek, mintha egymásnak teremteték volna őket. De hát egymásnak is teremtettem keresztapám.

Hiába, ennél sokkal többre vágyott, nem volt neki elég a fűrész, a róka farkú, a keretes, a gyalu, a furdancs, az abrichter, a kazein, a politúr, neki kert is kellett, fügefá, amerikai mogoró, rebarbara meg, persze, méhek. Ha fá, nemcsak cseresznye, szilva, fügefá is. Ha már asztalos vagy, mondta neki talán az előtte lévő Sándor, ne akármilyen paraszt magyar legyél, hanem francia mester. Eredj tanulni tőlük! Ember közöttünk, aki Franciaországban is élt, egy tisztára francia a kertben. Hát nem csodálatos? És a gyerekekben milyen csodálatosan mosódnak össze a külön nemű, egészen más értékű dolgok! Az én szememben egyformán bámulatra méltó volt, hogy keresztapám megjárta Franciaországot, meg az, hogy kopasz volt. Meg is kérdeztem tőle: – Miért kopasz, keresztapa? – Azért, kisfiam – bazsalygott –, mert Franciaországban olyan rövid ágyban aludtam, hogy lehorzsolta a hajamat. Ezzel a válasszal tökéletesen meg voltam elégedve, nem akármilyen ember az én keresztapám.

A méhek is a jókedve közé tartoztak, mert a méhekkal mogorva, morc nem bíbelődhet, öröm, türelem kell hozzájuk. Meggyújtja a derűs ember a füstölőt, fölteszi a méhvívó sisakrostélyt a fejére, az arca elé, leveszi a boconádi kaptár tetejét, kiemeli a fényre a keretet, amelynek mind a két oldalán vastagon, egymás hegyén-hátán nyüzsögnek a méhek, kétszer-háromszor megnyomja a fújtató bőrét, a füstöt a rajra irányítja, a méhek kirémülnek a keret közé feszített lépről, láthatóvá lesz-

nek a sejtek; egy részük, foltokban, fehér ablakkal van bezárva, más részükben a sejtek színültig mézzel vannak tele. Keze fején nyugalmasan ide-oda járnak a barna kis állatkák. Az összes keretet egyenként kiemeli, magasra, a szeme elé, aki nézi, az az érzése támad, hogy ájtatosan emeli fel őket, noha inkább csak ésszel, figyelemből, persze kissé ittasan attól az örömtől, hogy pörgetéskor ismét meg fognak telni a mézes bödönök, pedig a nyár tetemes része még hátravan. Most még csak a gödöllői dombok akácosainak a mézét suhintja ki a pörgetővel, ahonnan két száraz, virágos hét után most ért csak haza, ide, az Alföldre. Jól megzsákmányolta az északi akácibéket, könnyebbek lettek a dombok, nehezebbek lesznek az edények mélyei. A nyári tarlóvirág is a méhekre vár még a három Császáréknál odakint a lóci tanyákon. De a tarló mit tud az akáchoz képest! Szükséges, de nem elégséges a jóra.

És amikor beballag a kertből egy kar lucernával, Miska elé szórja a zöldet a disznóólban. Miskát minden télen leszúráják, de a következő tavasszal ismét egy malac túr a góré alatt, aminek újra Miska a neve, akár kan, akár koca lesz belőle. Egy magasabb nemű fogalom adja nekik ugyanazt a megjelölést minden esztendőben, így aztán a disznót nem lehet soha összetéveszteni semmi mással. Ez ugyan leegyszerűsíti a disznót, s még jobban a kés, amikor torkon szúrja az egész rokonság örök böllére, apám. Az ilyen gyilkos munkákat ő végzi el, keresztapám szelídebb ember. Sőt vegetáriánus. Legfeljebb csirkehúst eszik, de annyira mindig, hogy fia, az én unokaöcsém, rá se tud nézni a csirkepaprikásra. Ez azonban családi ügy, keresztapám kerüli a feltűnést, a Franciaországból hozott életmódot nem veri nagy-

dobra, a rokonságban igazából senki sem tudja, hogy ő más-
képp vélekedik a húsevésről, mint ők. Egyszóval az én kereszt-
apám világ életében eltér. Olyan, mint mi, és nem olyan, mint
amilyenek mi vagyunk. Közülünk való, s magának való. De
megértjük, így van rendjén, s ennek a rendnek az okán minden-
ki tiszteli, szereti a mi Sándorunkat, az én keresztapámat.

És most megöregedett. Ül a díványon, ülnek a díványon, és
meg fognak halni. Már nem is ül, már fekszik az ágyon, meg-
lát, elered a forrás a szemében. – Ne sírj – mondja neki Sanyi.
– Apu, ne sírj! – De keresztapám talán meg sem hallja. Rázkó-
dik, mintha ki szeretne szórni magából valamit, de csak azt
mondja sírástól csukolva: – Látod, idáig jutottam.

A szemembe süt a nap, még nem tudom, hogy ez az égi test
mikor meg hová megy le majd.

A zöld kabátos lány

„A kislányok is tudnak már mindent, és mindenre kaphatók. Orlov megtalálta és megőrizte egy tizennégy éves lány levelét, melyben elmeséli, hogy iskolából hazajövet egy tisztecskét csípett fel a Nyevszkijen, aki hazavitte és estig magánál tartotta, s a kislány sietett ezt megírni barátnőjének, hogy ő is osztozzák az élvezetben.”

A lányok, persze, a mi kisvárosunkban az iskolából hazafele menet nem tudtak volna valami csehovi tisztecskét fölcsípni, de ha valami tisztecskéek jártak volna is a mi Nyevszkij prospektünkön, a Kossuth Lajos utcán, a mi kisvárosunk lányai nem csípték volna fel őket, annál ártatlanabbak, annál tisztességebbek voltak, eszükbe sem jutott bárkivel hazamenni és estig nála „tartózkodni”. Milyen fájdalmas lett volna arra gondolni, hogy a mi kisvárosunk lányai egyszer csak elmerülnek az „élvezetben”. Emlékszem, hogy milyen elképedve, milyen szörnyülködve hallottuk érettségi előtt, hogy csúnyácska társunk, egy piszkavas, egy ferde orrú, hallgatag lány nem vizsgálzik velünk, mert teherbe esett. Úgy látszik, azért nálunk is föl lehetett csípni egy-egy tisztecskét. Gyanakodva vizsgálgattam a lányok szemét, melyikben látom az „élvezet” sötét árnyalatát.

Tizennégy évesen engem egy tizennégy éves kislány csípett fel.

Akkoriban még külön iskolába jártak a fiúk meg a lányok,

ennélfogva rejtélyesebbek és kíváncsabbak voltak egymásnak, mint ha ugyanazok a falak veszik őket körül. Izgalomba estünk, amikor a lányiskola táncdélutánra hívott meg bennünket, mégpedig *szívküldivel* és tombolával. A szigorú ötvenes évek eleje hirtelen kinyílt, és végre valami természetes esemény is történt. A mi szemünkben ugyan egészen rendkívüli, pedig hát a dolgok rendje szerint a fiúknak meg a lányoknak egyszer meg kell ismerkedniük egymással: fogják egymás kezét, vállát, derekát, egymás szemébe néznek, és arra gondolnak, milyen szép az a másik, és milyen szép az élet.

1956 februárjában egy szombat délutáni napon a 2. számú lányiskola kapujában, a lépcső alján, fekete szoknyába, fehér blúzba öltözött lányok fogadtak bennünket. Az egyik tanteremben, *a büfében*, szendvicset árultak, vajás kenyeret, kevés kolbásszal a tetején, olcsón lehetett hozzájuk jutni, el is fogytak egy-kettőre. Akik nem táncoltak, eszegettek, nézelődtek, a lábukat váltogatták a büfében. A táncteremben egy zöld magnetofon szólt, csak a bátrabbak kérték föl a lányokat, én is csak az ajtóból szemlélgettem őket. Kabátom hajtókájára egy kartonból kivágott piros kis szív lógott. A 11. számú szívet viseltem. A zenét időnként megállították, s egy lány a *szívküldi* üzeneteit közvetítette: ennek és ennek a számú szívnek levele van a postán, átveheti. A postát egy asztalon helyezték el, egy kartondoboz jelképezte. Éppen az ablaknál ácsorogtam, amikor az én számomat hallom, a tizenegyest. Én? Engem? Nekem? Szédelegve mentem oda az asztalhoz, s a postás, egy lány, egy kis összehajtogatott kockás papírt nyújtott át boldogan: – Ez a tied! – A tenyerembe szorítottam, nem mertem széthajtogatni, visszatértem ismét az

ablakhoz. A papírdarab akkora volt csak, hogy alig takarta el a tenyerem felét. Apró, finom kis betűkkel írták: „Nagyon lusta vagy, és sohasem táncolsz. 22.” Összehajtogattam, s a belső zsembembe csúsztattam. Évtizedeken át őrizgettem a kis 11-es számot viselő kartonszívvvel együtt, s talán még ma is megvan az emlékeim között, falun, ahová összegyűjtöttem azt a néhány irkát, kacatot, amely abból az időből megmaradt. Megzavarodtam, hirtelen azt sem tudtam, örüljek-e vagy mi a lélek teendője, ha már ilyesmi történik vele. Nem nekem tetszett meg egy lány, ami már annyiszor megesett, én tetszettem meg egy lánynak, aki volt olyan merész, hogy be is vallja. A táncosok körül botorkáltam, s azt a lányt kutattam, aki a 22-es piros szívet viseli. Abban a teremben bizony nem találtam, sőt a büfében sem, mintha a föld nyelte volna el, vagy csak játszott velem valaki, bolondított, s most a barátnőjével rajtam kuncog, amint egy nem létező személyt keresgélek. Milyen szerencse, hogy egy fiúnak sem szóltam, legalább a fiúk nem nevetnek ki. Amikor újra a táncterembe szédelegtem, az ajtó mellől egy szép, fehér homlokú, fehér blúzos, bögyös lány nézett rám, kész nagylány, ami különösen tetszett, a szája nedvesen piroslott. Felfoghatatlan ajándék hullott elé, legalábbis úgy éreztem. Felfoghatatlan: mivel érdemeltem ki, semmit sem tettem érte. Blúzán a piros szív a 22-es számot viselte, ő tehát, aki üzent. – Végre, hogy felkértél – suttopta. – Alig győztelek kivárni. Hogy hívnak? – tette hozzá gyorsan. – Zolinak. – Én Virág vagyok. Az a nevem.

A tizennégy éves Szalai Virág így csípett föl engem, a tizennégy éves fiút. Már másnap találkoztunk. A Kossuth Lajos utcán az egyik mozitól, az Apollótól, a másíig, a Korzó moziig

sétáltunk körbe-körbe. Abban az időben Partizánnak, Békének hívták, de mindenki csak a régi nevén emlegette őket. A fiatalok, a tizenvalahány évesek mind-mind ezt a kört tették meg kora délutántól késő estig rendületlenül. Virág volt az első lány, akivel járni kezdtem. Járni! A járás abból állt, hogy az Apolló előtt találkoztunk; zöld kockás, bolyhos télikabátot viselt, amelyen a zöld szövetet fehér csíkok négyzetekre, kockákra osztották. Nem sokat beszélünk, pirinyó, jelentéktelen iskolai dolgokról, csak sétáltunk, sétáltunk rendületlenül. A kert előtt, ahol az első világháborús emlékmű állt, hirtelen szembefordult velem, megfogta kabátom gallérját, úgy meghúzta, hogy szinte fuldokolni kezdtem, a szemembe nézett, és azt mondta: – Szeretlek! Jól jegyezd meg! – Még egyet szorított rajta, s amilyen gyorsan megragadta, olyan hirtelen el is eresztette, mintha mi sem történt volna. Nem voltam rá felkészülve, nem sejtettem, mit tegyek. – Én is szeretlek – mondtam neki rekedten egy kicsit később, mert úgy éreztem, egészen elteltem vele. – Nem, nem kell, ne kísérsz haza! – mondta szigorúan a templom előtt, s a tar, téli zsidó-meggyfák alatt elindult hazafelé. Vissza sem nézett.

Másnap délután, amikor a könyvtárból hazaértem, anyám azzal fogadott: – Te Zoli, valami zöld kabátos lány ezt a levelet dobta be hozzánk.

„Kedves Zoli, amióta megláttalak, mindig csak rád gondolkodok. Nehogy azt hidd, hogy én olyan lány vagyok, mert írok neked. *Muszály*, még sohasem éreztem hasonlót. Jól kiadtam magam, nem is írok többet, mert még elbízod magad. Virág.”

– Ki ez a lány? – kérdezte anyám. – Szalai Virág, a táncdélutánon ismertem meg. – Szép lány – mondta anyám.

A zöld kabátos lány a héten még két levelet dobott be hozzánk, mind a kettőben azt írta, hogy szeret, és mind a kettőben helyesírási hibákat ejtett. Elnéztem neki, dagasztott a büszkeség, én is egyre szerelmesebb lettem belé. Hihetetlen volt az egész. Vasárnaponként a Kossuth Lajos utcán korzóztunk, s szó, ami szó, Virág nem volt valami beszédes lány. – Mit olvastál utoljára? – kérdeztem tőle. – Az aranyembert, nagyon tetszett. Szeretsz? – De hogy mi tetszett neki a regényben, miért, azt már nem lehetett kihúzni belőle. – Szeretlek – mondta újra meg újra. – Szeretlek.

Nem olyan világ volt, hogy az utcán megfoghattuk volna egymás kezét, vagy egymásba karolhattunk volna, habár én mind a kettőt úgy szerettem volna. – Az ötlábú birkát játsszák Fernandellel az Apollóban, nézzük meg. – Nem – utasított vissza. – Nem lehet. – Miért nem? – Csak. Nem lehet.

Virág nem állt kötélnek, csak róttuk a köröket az utcán. Este pedig elbúcsúzott, s a meggyfák alatt újra elindult hazafelé. A következő vasárnap azzal fogadott, hogy szeretne bemutatni a szüleinek. Anyja tanítónő volt, apja meghalt a háborúban, nagyanyjával éltek hármasan egy polgári lakásban. – Hallom, verseket írsz, Zoli – mondta a nagymama. – Nekünk is vannak verseskönyveink. A szekrényből egy könyvet húzott elő, Vörösmarty Mihályt a századfordulóról, a Révai Testvérek kiadásában, s nekem Vörösmarty Mihályt kellett olvasnom, mintha érdekelne. Egy zöld ernyős lámpa alatt ültem, s mindent fülleltem, ódonnak, idegennek éreztem körülöttük. A Vörösmarty-könyv illata fullasztott, elálmosodtam, nem tudtam, hogy vessek véget a kényszernek. – Én is szavaltam – mondtam az egyik versre. –

Igen, hallod, Virágom, szavalni is szokott – mondta a nagymama. – Milyen talpraesett fiú. – Ugyan, nagymama, én is szavaltam már az iskolában. Zoli, gyere, kimegyünk.

Kézen fogott egy pillanatra, s az üveges verandán találtam magam. Két fotel állt benne. Nem gyújtotta föl a villanyt, a félhomályban üldögéltünk. Most kellene végre megcsókolnom – gondoltam izgatottan, de nem tudtam, hogyan kell nekifogni. Talán ha tett volna egy kis mozdulatot, amely segített volna, de nem biztatott, nem hívogatott egyetlen rebbenéssel sem. Talán ő is ugyanarra várt, amire én, s még most, ötven év múlva is azért a mozdulatért sóvárgok, amelyet egyikünk sem tett meg. Még csak éppen hogy elkezdődött a tavasz, a fotelből sütött a hideg.

Ismét a korzón keringtünk. Néhány hete két idősebb fiú szegődött a nyomunkba. – Nem jó, a lánynak a jobb oldaladon kell lennie – mondta az egyik. Virág erre gyorsan átlépett, én elpirultam, azon is bosszankodtam, hogy odatolakodnak, megjegyzéseket tesznek, azon is, hogy Virág szót fogad nekik, azon is, hogy elpirultam, mintha nem lennék tisztában bizonyos illem-szabályokkal. Nem tágitottak, Virágot a nevéen szólították, csak a búcsú vetett véget a közbjátéknak. Virág láthatólag ismerte őket, az az érzésem volt, hogy jobban is, mint amit el tudok viselni, sőt egyenesen az a sugallat rögződött belém, hogy előttem, ha nem is mind a kettőhöz, de egyikükhöz egészen biztosan köze volt már, egyszóval féltékeny lettem. Nem voltak bizonyítékaim, csak különösnek találtam, hogy milyen ideges, ha az a két fiú molesztál bennünket, s nem beszélünk róluk, ami természetes volna, nem beszéljük meg, mit kellene tennünk a két fickó ellen. S a két fiú egyre szemtelenebbül járt a sarkunk-

ban. Virág egyszer sírva is fakadt, és szó nélkül elfutott. Tehetetlen voltam, egyre erősebben gyanakodtam: valamelyikükkel összeszűrte a levét, ki tudja, mi történt közöttük, összebújt vele, összeragasztották a húst, Virág közönséges, romlott nő.

„Nagyon lusta vagy és sohasem táncolsz.” Ugyan már – gondoltam keserűen, milyen könnyen lépre mentem tőle. Miért nem kísérhetem sohasem haza? Miért hívott el hozzájuk? Miért nem jön el velem sohasem moziba?

Egyik este megvártam a napközi után. Gorombán nekem esett: – Ne gyere velem! Ne várj meg többet, majd vasárnap találkozunk. – Egészen elhűltem, nem bírtam mire vélni, miért baj, ha a sötét utcán, ahol nem lát minket senki, hazakísérem illedelmesen. Miért nem kísérhetem haza? Nem én kértem, ő vitt el az anyjához, a nagymamájához, egyikük sem szólt, hogy ne járjak vele, hagyjam békén, kedvesek voltak hozzám. Hát akkor mi ez a bújócska? Milyen hálóba keveredtem? Talán velem akar leplezni valami bűnt? Milyen szerelem az, ha egy fiú meg egy lány meg sem fogja egymás kezét, ha nem is csókolóznak? Kezdtém nevetségesnek látni a vasárnapi sétákat. Ennek a hasznavehetetlen szerelemnek a nyár vetett véget. Nem találkoztunk egyszer, nem találkoztunk másszor, s én megkönnyebbülve csatlakoztam ismét osztálytársaimhoz, velük keringtem az utcán, apámmal futballmeccsre jártam, moziba mentem a barátaimmal, fürödni Gyopárosra, ősszel pedig új világba léptem, elkezdődött a gimnázium.

Érettségi után a negyvenéves találkozón láttam újra. Másik osztályba járt, de egy nap tartottuk. A gimnázium kapuja előtt ácsorogtunk, amikor hirtelen fölfedeztem. Odaléptem hozzá.

A nagynénjéről beszélt, beteg, neki kell ápolnia, ezer gondja-baja van. Nem érzékelte, hogy negyven esztendő elteltével először találkozik ismét azzal a fiúval, akinek ő volt az első szerelme, emlékek hullanak ránk, hiába minden esernyő. Szerettem volna magyarázatot találni, szerettem volna, ha elmeséli, mi történt velünk akkor, szeretett-e volna ő is megcsókolni, ki volt a két fiú; jó lenne a végére járni, tudnom kellene, mielőtt elmegyünk. A nagynéniről szóló beszámoló egyre hosszabb, egyre zavarosabb lett, kedvetlenül elkészöntem tőle.

Az ötvenéves érettségi találkozón hiába kerestem. Egyszer csak megütötte a fületem a neve, osztálytársai, akik a közelemben ültek, róla beszélgettek. – Szegény Virág, szörnyű buta lány volt – mondta egy foghíjas nő. – Minden évben megbukott valamiből, nem is tudott leérettségizni velünk. – Nemcsak buta volt, bolond is. Úristen, micsoda dolgai voltak! És hogy dongtak a fiúk meg a férfiak körülötte! Vajon miért? Kimondjam? – tette hozzá kedélyesen egy férfi.

Nem derült ki, miben állt az örültsége, mindenesetre az egész osztály közös erővel vágott rajta végig, egy sem akadt, aki javára írt volna bármit, felhozott volna egyetlen mentséget is a védelmére. Egy jottányit sem engedtek a tömör ítéletből: Virág buta volt és bolond, nincs rajta mit szépíteni.

Megkövülve hallgattam őket, nem tudtam odakiáltani: – Miért nevetitek ki? Meghalt! Muszáj még most is bántani? – Rájuk kellett volna szólnom, kétségbeesve hallgattam. Elkese-redesemben már szinte ösztökélni szerettem volna őket: mondják, csak, mondják, jobban már nem fájhat.

A hajcsat

A vidéki lakodalom mind egyforma. Ugyanazok az ételek egyforma konszekucióban, akár a tízparancsolat, az elsőre a második, a másodikra a harmadik következik, az első mindig az az első, a második is örökké szintén ugyanaz, a kocsi nem borul fel, a járat biztosan, szinte már-már erkölcsösen halad a hűvös végállomás felé, pirkad, a zenészek összeszedik eszközeiket, most már nagyokat ihatnának, de most meg már minek.

A városi más. A városi nem egyforma. Az egyik szegényes, a másik gazdag. Azt a lakodalmat például, amelyre meghívtak bennünket, talán nem érdemes előkelőnek neveznünk, a szó gyökeres, régi, nemesi vagy nagypolgári, óarany értelmében, amelyben nem is a nemesség, vagy inkább a cím idáig nyúló árnyéka, vagy a hivatalban, az igazgatóságban, a részvénytársaságban betöltött rang a leglényegesebb, hanem a gazdagság, bár a gazdagság látszata is jó. Az esküvő nem akármelyik templomban megy végbe, nem akármilyen közönség előtt, a politikai élet legfelsőbb rétegéből is kíváncsok egy-két személy, hiszen ha mi nem is tartozunk oda, vékony, de elégséges szálak fűznek egy-két olyan személyiséghez, akiket más csak a televízióban lát, a rádióban hall; a lakodalom pedig valamely divatos szálloda éttermében, kerthelyiségében zajlik, amelyen hivatalos mulattatók, csepűrágók is fellépnek.

Már a kezdet zavarba hozott bennünket: a kerthelyiségben,

amelyet a nyári nap világított meg, asztalok fogadtak bennünket, de nem a szükséges asztalok, hanem amelyek mintegy a diadalkaput, a függönyfelhúzást, az üdvölvést jelképezik, a kezdetet, az origót, a feliratot, a fogadást, vagyis italasztalok. A vendéglátás finom, művészi világában minden bizonyval önálló nevet, sőt minden bizonyval franciát viselnek ezek a derűs kibomlást elősegítő bútordarabok. Ott álltak sorban egymás után, szinte díszkordont alkottak, egyoldalasat ugyan, mégiscsak sorfalat. A hófehér abroszokon válogatott italok várták a lakodalmi népet, olyan italok, amelyekről még csak nem is hallottunk addig, s lehetett volna rögtön csettinteni, ez már igen, ha az ámulat nem nyomott volna bennünket kicsivé; némi, nem egészen indokolatlan kisebbségi érzet és szorongás zsibbasztott el, amikor az üvegek özönéből kiszemeltünk egyet. Mintha nem haboznánk, egy ismerős nevű italra mutattunk, s a kifogástalan ruházatú és mosolyú pincér bal tenyerét az üveg alá csúsztatta, jobb kezével átölelte az üveg nyakát, megdöntötte, s úgy közelítette a sereg pohár egyike fölé, az ember szinte aggódott, beletalál-e egyáltalán abba, amelyet kiszemelt. Beletalált, és mi zavartan álldogáltunk; egyedül éreztük magunkat a világon, egyedül, szemben a pohár itókéval, feszélyezetten, tétován tartottuk egy pillanatig magunk előtt, éreztük a pillanat, a kezdet, a kifűződés nagyszerűségét, mintegy áttetszőn emeltük föl az italneműt, s a lezúdtatás meg a nyalogatás, a gyorsítás meg a lassítás között himbálózva üresre hűböltük a poharat. A helyzethez, arra a nyári délutánra könnyedén, felülről visszatekintve, igen, ezt az ígét tartjuk helyénvalónak, bármennyire is szokatlan, de a hangalak derűs ismeretlensége a helyzet szokatlansá-

gával igazán jól forr össze. A lakodalomban később is hűböltünk, a többi hűbölés azonban nem ért fel többé az elsővel. Ettünk és ittunk, múlt az idő, zene szólt, s egyszer csak elhallgatott.

A csönd a terem mélyében egy idősecske párra hívta fel a figyelmet. Észrevétlenül testesültek oda, úgyszólván a levegőből váltak láthatóvá, egyik pillanatról a másikra tömörültek össze férfivá és nővé. Olyanok voltak, mint a vidéki tánc- és illemtanárok, a vidékit is, a tánc- és illemtanár címet is egyaránt lekezelő értelemben véve, mert erre ők maguk hatalmaztak fel: a nő túl járhatott a hatvanon, talán emiatt igyekezett annyira fiatalosnak tetszeni; azt a modort, azt a szóhasználatot vette föl, amely – véleménye szerint – a fiatalokhoz közelítette. Alacsony volt, lila blúzt, széles, bő, fehér nadrágot viselt, amely kevés híján lobogott járás közben, az arca erősen ki volt festve, túlságosan vérpiros, vastag ajkait egyfolytában a közönség felé csücsörgette, néha széjjelvonta, hogy aztán ismét egymásra kulcsolja őket. A férfi a tánc- és illemtanár párosból a mozgató erőt, a zenét szolgáltatva, a melódiátlan ütemet, ugyanis egy dobkészlet, egy dobfülszerelés mögött ült, s föl-leemelkedett, ahogy a karja fölé suhogott. A nyelvével is ütemezett, ki-becsúsztatta vékony kis vonalba fazonírozott bajuszkája alatt, s olykor a szemét is behunyta.

– Drága házaspár, drága jó mindenki! – csicseregte a nő. – Ezen a gyönyörű estén, amely mindannyiunk számára emlékezetes marad, de főleg... főleg!... teneked, drága menyasszony, akinek csinosága rögtön egy kis tapsot is érdemel – pörgött a nyelve, s két karját szélesen föllendítette, hogy az érdemes tap-

sot így kényszerítse ki a vendégkoszorúból. A közelében állók egy kis késedelemmel, három-négy karhajítást követően kényszeredetten összeütögették a tenyerüket. A kényszerítés meg a kényszeredettség jól kiegészítette egymást, egyik sem vethetett semmit a másik szemére, ami egyfelől kényszerítés volt, az a másik oldalon kényszerültség, kényszeredettség. A levegőt egyre erősebb szeszpára ködösítette be, nem csoda, hogy a levegőben lógott a rátétel (a kényszerítés) lecsavarozása. Az emberek máris megadták magukat a némben akaratának.

– A férfinak elég, ha egy fokkal szebb az ördögnél. Nos, drága barátaim, a mi esetünkben, amely a vőlegény esete, hiszen róla van szó – zavarodott bele, a nyelve azonban egy pillanatra sem bicsaklott meg, és magabiztosan hánytá ránk édeskés szavait. – Nos, drága barátaim, a mi szép vőlegényünket is rivalgó üdv (így mondta: rivalgó üdv!) és mértéktelen taps illeti.

Most már a messzebb üldögélők is fölálltak, előrébb nyomultak, lökdösődés, tolakodás közben még arra is futotta figyelmükből, hogy egy időben, ugyanakkor tapsra is összeütögezzék a tenyerüket. A férfi hangos robájjal buzdította őket, úgy pergett a henger tetején a két dobverő, hogy szinte szökellések-re, futamokra készítetett bennünket.

A nő egyre-másra kacsingatott és folyton kétértelmű pajzánágokkal élt, amit a lakodalmások nyihogva, nyerítve, bőgve fogadtak. Amikor egy újabb nyerítés véget ért, a nő fölszegte a fejét, a mennyezetre meredt, és ebben a helyzetben maradt jelentékeny pillanatokon át.

– Most pedig – zökkentette le nézőire a fejét –, egy kis házastársi előlegebe fogunk. A menyasszony, aki hamarosan as-

szony, urának engedelmeskedik, aki még vőlegény ugyan, de hamarosan és vitathatatlanul ura és parancsolója lesz. Itt van ez a két tojás!

Nagy ügyesen, bűvészhez illőn, egyetlen kézzel, két-két szétterpesztett ujjá közt két hófehér tojást emelt a magasba.

– Ez a két tojás a menyasszony szerelme, a termékenység örök jelképe, a férfiasság fele. Ezt a két tojást, amelyet a menyasszony annyira szeret, pártfogásába, kezébe veszi, elindul vele ura felé, elindul ura és parancsolója, felül valója felé, nadrárgjába csúsztatja ... igen ... ki gondol bármi rosszra, egy ruhadról van szó, semmi egyébről.

A menyasszonyt nemhogy megbotránkoztatta volna a sima, de intimitást követelő beszéd, kényesen odaadón, buzgón, fesztelenül, tetszetősen mosolygott, a vőlegény ugyanúgy. Mindenki sejtette, hogy a fordulat nem is olyan váratlan, nem is olyan légből kapott, erre a jelenetre, amelyet játéknak szánt a tánc- és illemtanárnő, az előkelő körök vőfélyasszonya, a fizetett bohóc, láthatólag a menyasszony is, a vőlegény is előre készült, véleményünk szerint ugyan a némben a nő lealacsonyítására, az alávetetés különös, nehezen észlelhető nemére, de a híg helyzetben a menyasszony ebből a kétes egyvelegből mit sem látszott érzékelni.

A két tojást beledugta hátul a vőlegény nadrárgjába, igyekezetében még a nyelve hegye is kicsúszott egy pillanatra, lesüllyesztette a kezét, egyre lejjebb, egészen addig, amíg el nem érte a vőlegény szétágazását. Az emberek a nyakukat nyújtogatták, hol az egyik, hol a másik emelte föl a fejek szintjéből az övét. A némben eközben szakadatlanul különböző indulatszavakkal

bíztatta, ösztökelte: na, no, még, még, gyerünk, csak óvatosan – folytatta – össze ne törjön – saját bánatára – az a két tojás a kettőn. Arra a két tojásra még szüksége lesz ma éjszaka. Ne kérdezzék, hogy melyik kettőre!

A menyasszony eközben a vőlegény oldalára fordult, s mindvégig a nadrágba mélyesztette a kezét. Amikor túljutott a nehezen, egy darab időre abbahagyta a matatást, kifújta szeméből az odapilledő tincset. Úgy tett, mint aki súlyos munkától iziad. Letérdelt, a két tojást a nadrágszárbán, elöl, már gyerekjáték volt lecsúsztatnia.

Ilike (így hívta magát a perszóna) az utolsókat rúgta, még erősen lelkesített, az erotika azonban sehogy sem illett hozzá, de talán éppen ebben állt a szituáció erotikája, vagy legalább is valami fülledten kéteset hozzatett a nászpár triviális, mégis adekvát erotikájához.

Az esztétikumot ezek után vidéken kerestük.

Az augusztusi, a legnagyobb nyárban, az utca közepén, a porban vonultunk végig a faluban, a násznépet italos kocsi követte, aki megszomjazott egy sörre vagy egy üdítőre, lefoslott a sorról, letért a nászmenet szélére, s bevárta az italos autót. Erre az előzékenységre igazán nem számítottunk. Mire a község-háza elé érkeztünk, akár imbolyoghattunk is volna. Idő előtt. Idő azonban a késő éjszakáig, a kora hajnalig még bőségesen volt. Ital is hozzá, hiszen a kocsi – úgyszólván – sarkon fordult a község-háza előtt, s szépen, tüneményesen visszakisérte a jegyepárt meg a násznépet a faluszéli ház udvarán fölbocsátott hatalmas sátor árnyékába. Vonuló nászhadat, amelyet italos kocsi köt csomóra a végén, csak falun lehet elképzelni.

Az ételsor azonban – mint már a legelején említettük – bizonyos, elég nagy körben, amelyet származásunknál, azaz rab-ságunknál fogva módunk van ismerni, ugyanaz. A bizonyos kör nem az északi, hegyes tetejű házak patríciusaié, ahol az utcák nedvesek, iszamosak, sós szél fúj rajtuk végig a tengerből kikelve, nem, sokkal inkább a rengő levegőjű síkokon szántókévetőké, ahol az utcák aszottak, a szikesből kikelve poros szél dülöng rajtuk végig, s a földművesi kör iparosokkal keveredik, asztalosmesterekkel, szíjártókkal, bognárokkal, akik a parasz-tok tavából nyúltak ki, de azért derékig benne állnak.

Ide hívtak meg bennünket esküvőre. A városban nem lévén egyetlen olyan vendéglő sem, amely ekkora tömeget befogad-hatna, a lakodalmat a mezőgazdasági középiskola éttermében, a menzán tartották. Az étterem egyúttal az iskolai ünnepélyek színtere is, emiatt az egyik végében régi módon egy színpad áll, egy színpadi emelvény, dobogó, ide szokott ülni évnyitókon, évzárókon, nemzeti ünnepeinken egy hosszú asztal mögé az igazgató (középre), az igazgatóhelyettes (tőle jobbra, letről, a diákok felől nézve tőle balra), a KISZ-titkár (amíg volt), a diák-önkormányzat elnöke (ma) meg a többi érdemes személyiség. Milyen szerencse! A zenekarnak kitűnő helyül szolgál, a zene mintegy aláereszkedik, úgy borítja be az egész sötét, mettlachi lapos hodályt. Az étterem előtt afféle ruhatár van, amely pult-jával, fogasaival szintén egy jókora helyiséget szeg be. Ez a helyiség éppen olyan sötét, mint a másik, viszont néhány üveges szekrény rázza föl benne a kietlenséget. A polcokon ötven éve porosodnak a kitömött madarak, a tanulmányok illusztrációi, mezőgazdasági madarak, emlősök: dolmányos varjak, vetési

varjak, pacsirták, fácánok, nyulak, egerek, cickányok, görén-
nyek, ürgek, sőt egy sas is terjegeti a szárnyát. Réti sas? Kőszá-
li? Néhány férfi nézegeti őket, egyik derekabb, mint a másik,
elnehezültek, bővében vannak a húsnak, a hájnak. Nézegetik
őket, s az egyik azt mondja: – Jé, amikor idejártam, ugyanígy
álltak, szóról szóra, ugyanitt. Emlékszel Pintérre, a pedellusra?
Olyan karika lába volt, hogy beillett volna kapunak a futballpá-
lyán! Most is látom, ahogy porolja a sast, az meg dől kifelé, a
kőre zuhan, kitörik az egyik lába, úgy kell visszaragasztani.

A falon réges-régi ballagási tablók, az a néhány férfi most
azokat nézegeti öreges, hunyorgó szemekkel, mindegyik magát
kutatja, az egyiken neki is rajta kell lennie. Hangosan, ahogyan
az emlékek felfrissülnek, nevek röpködnek egyre harsányabban,
iskolatársaké, tanároké: ez meghalt, az Szegedre költözött, ez-
zel éppen a héten találkoztam, az még most is ugyanolyan el-
mebajos, mint volt. Emlékszel rá? Hogyne emlékeznék! Mint-
ha tegnap történt volna.

A kitömött állatvilág, a barna tablók jóleső mértékben pezs-
dítették fel őket. Valaki egy mettlachi lapot keres, amelynek el
van törve a sarka, mindig rálépett, amikor az ebédért sorba állt,
mert ettől billegett egy kicsit, hintázni lehetett rajta, a lapok
azonban már csak félig-meddig a hajdaniak, elütnek egymástól,
látszik a csere. Erre az emlékre inni kell, egyáltalán az összes
történetre, az összes ereklyére inni kell. Könnyű. A terem bejá-
ratánál, rögtön az ajtó mögött italos asztal kupicákkal, poharak-
kal. Ugyanúgy fehér abrosszal van leterítve, mint az előkelő
fent a hegytetőn, az ital viszont jóval kisebb választékú. Nincs
ír likőr, skót whisky, szilvapálinka, vodka van, mutatóban egy-

egy üveg drágaság, amit valamelyik násznagy vásárolt bő szer-
telenségében. A mellétolt asztalon pogácsa, házi, így dukál.
Egyáltalán minden rendben, jól, a várakozásnak megfelelően
történik, mindent úgy fognak az asztalokra hordani, ahogy du-
kál. Hiába forgatnánk előre-hátra a magyar szókincstárat, nincs
dukáció a trezorban, ami dukál; ennek a lakodalomnak az alkal-
mából, miképpen minden lakodaloméból, teremti az Isten. Szent
és nagy dolog a dukáció, a dukáció irányítja az egész estét, a
teljes éjszakát minden ízekre szétszedett, apránként összerakott
pillanatában, az ételekben, az italokban, egyáltalán mindenben,
de mindenben. Úgy is mondhatnánk: hagyomány, kultúra,
amely összefog időt, évszázadokat, rezdüléseket, a nemzedékek
ágait-bogait. Összefog és összetart. A dukáció néha, bizonyos
izgő-mozgó, hánykolódó természetű ember számára kellemet-
len, rossz, reves rablánc, a legtöbbnek azonban, aki sima és mó-
dolatlan lelkiületű, a dukáció, a hagyomány, az örökség, a kifa-
ragott kultúra szava a könnyűség záloga, nem teher, nem szaka-
datlan kimenet túlra, az ismeretlenbe, hanem bennlét, itthonlét,
amelyben csak annyit mozdul, amennyi szükséges, helyénvaló.
Nagy kérdések forognak levükben, ember legyen a talpán, aki
válaszol, melyik a jobb: vándorolni vagy ülni egy kisszéken.

Néhány férfi (ez a néhány férfi azonban más néhány férfi,
mint az, amely a polcokon dermedő madarak fölött merengett)
nem bír odabent a fenekén megmaradni, megorrontotta, merre
rotyognak a bográcsban a csontos húsdarabok, a birkapörkölt
alkotórészei. Az udvaron egy kis szélárnyékban két derekas
bogrács feketéllik. Egy kis félbemaradt téglafalon tányérok, fű-
szerek, sör, bor. Az is lehet, hogy a téglafalat eleve a szán-

dékkal emelték, hogy a jövőendő lakodalmak szakácsainak eszközeit tartsák.

Fő tehát, rotyog, súlyos buborékokat vet a harmadik fogás. Az első, a második, a negyedik, az ötödik valahol máshol rejtőzik, egyelőre nem nyitott könyv, hogy bárki beleüssé az orrát. Nyitott, nem nyitott, mindenki tudja, mi lesz a vacsora. Az, amit a dukáció megszab: az a finom, az a jóízű, az az ínycsiklandó, az az étvágygerjesztő, az a felséges. Hitük szerint az egyszerű. Ennélfogva a lakodalomban csupa egyszerű ételt találunk fel. A mi lakodalmi népünk be van zárva saját művelődési körébe, tehát nem is sejtik, hogy milyen viszonylagos az egyszerűség, illetve sejteti sejtik, csak úgy tesznek, mintha nem is gyanítanak. Azon felül abból gazdálkodnak, amijük van. A tyúkból, aminek az az eredménye, hogy az első fogás tyúkleves, a sárga, a csigatésztás tyúkleves. A második a baromfipörkölt, a tyúkleves ikertestvére. A harmadik a bogrács adománya: a birka-, a sertés-, vagy a marhapörkölt. A negyedik, az *ejtőzés* után a tánc, a mulatság közben, felszolgálva ugyan, de szétszaggatott asztaloknál, hiszen hol ez a hely foghíjas, hol az a szék üres, gazdájuk ropja, átült egy kis beszélgetésre máshová, így kerül a negyedik, a pecsenye, az abroszra savanyúságos tálakkal. Már csak a sütemény, a menyasszonyi torta van hátra. A pogácsa viszont afféle átkötő elem, már vacsora előtt az asztalokon van, amikor a levest hozzák, száműzik, de később ismét visszatér. A zene szintén átkötő elem, a magyaros, azaz a magyar nótás muzsika járja most is, kibélelve háború előtti érzelmős városi dalokkal, lakodalmas rockkal, a magyar nóta új változatával. Csárdás régóta nincs, ha van, igen ritka.

Szólt a zenebona, elpilledtünk a melegben, s szégyen, nem szégyen, le-lecsuklott a szemünk. Egy kéz érintette meg a vállunkat, Szénási Balié: – Megismered azt a férfit? Bánki Horváth Jóska, veled járt általános iskolába. – Hol? – Az oszlop mellett.

Bánki Horváth Jóska az első osztály hallgatója volt. Nem tűnt fel semmiben, elbújt a többiek közé, nem rosszalkodott, és nem volt valami jó sem. Igazi közép, igazi átlag. Valamivel azonban már az első héten felhívta magára figyelmünket: olyan szép arcú gyermek volt, mint amilyeneket kisfiúkat kedvelő régholt írók festenek nekünk; külön a szemöldök ívét, a homlok domborulását, az orrvonalat, a száj görbületét, az ajakcsúcsot, a fül csigáját, a termetet, a kéz finom erezetét a legpárányibb részletekig. Bánki Horváth Józsikát is gyönyörűnek találta volna egykor valaki. Nekünk csak annyi ecsetvonásra telt, hogy szép, csinos, szőke kisgyerek, nem úgy, mint mi. Már nem emlékszünk, milyen szempillák verdesték rajta egymást, volt-e kékes árnyalat a szeme alatt, egyedül arra, hogy szőke volt, ami ritkán fordul elő mifelénk, és ami a legcsodálatosabb, nem, nem a szőkesége, hanem a hajcsat, amely sohasem hiányzott róla, egy kis finom, hullámos drótszál, egymásra hajlítva, mint a lányoké. Egy másik világ üzenetét hozta, amelytől lebiggyed a száj, elámul a szem, nézi, nézi, honnan való ez a kisfiú, aki éppen olyan ábécétördelő, mint mi, és mégis idegen, följebb, magasabbra való. Mint egy kis szentre, úgy néztünk fel rá, a következő pillanatban pedig fölémelkedtünk, megvetéssel sújtottuk a korcsot, egy kis iszonyattal a szívünkben a lányokkal való keveredés émeleyítő bűne miatt. Édesanyja gyönyörű asszony volt,

ugyanolyan szőke, mint Józika, máshonnan való asszony, talán hivatalnok, talán esztergályos feleség, mindenesetre *patrícus*, ha értik, hogy ezzel a másságot, a tőlünk való eltérést, a különbözőséget, sőt különösséget szeretnénk jelölni.

Kedvesen fogadott bennünket: – Itt van a te kis osztálytársad. Hogy hívnak, angyalom? Játsszatok csak szépen! – És Józika megmutatta azt a kincset, amely a legújabb, tehát a legkedvesebb játék. Titokzatoskodott, amikor ujjával intett, gyere csak, gyere, s a folyosó könyöklője alá csalogatott. A fűben téglából emelt házikó állt: négy a fala, tetőcserép a fedele. Óvatosan húzta előre, le, lassan, milliméterenként, lélegzetvisszafojtva, mintha mindjárt kiszökne belőle egy felhőbe gomolygó, süvöltő dzsinn, a művi lassúságra, a színjátékra azonban aligha volt bármi szükség, a házikó belsejében, a fűben, a téglal oldalára tapadva néhány csiga kuksolt, a kis állatkák mind behúzódtak a mélybe, eszük ágában sem volt kiszökni a téglakunyhóból, Józika nyugodtan leemelhette volna felőlük a cserepet rendes, mi több hanyag mozdulattal is, így viszont fordított egyet, s az új helyzethez illesztette cselekedetét: – Pszt, alszanak! – suttogetta, s halkán rájuk borította a házikó tetejét.

A hajcsat most, otthon is benne ült hosszúkás, szőke, gondozottra fésült hajában; a kis lapos fémszálon hullámok futottak végig, aztán megtorpantak, elültek, a fémszál egyenes vonalban folytatódott egészen addig, amíg egyszer csak el nem csippentették. A csiganyájra pillantottunk, felvontuk szemöldökünket. Mi – többiek – ha csigára leltünk a kert oldalánál az orgonabokrok tövében, nem házikót építettünk neki, nem almával véltük etetni őket, hanem a napra tettük, néztük, vártuk, hogy

bátorodik neki, nyújtja ki először az ajkát, fejének sejthető elejét, a göcsörtös, babos, fekete foltos, se hús, se hal testet, bocsátja ki, a magasba, két pálcikáját, amelyet felfoghatatlan módon szarvnak kell hívnunk, ha meg akarjuk magunkat másokkal értetni, de nem sokáig tűnődtünk felette, egy botot helyeztünk elé akadályul, s ha nem értette meg, hogy át kell másznia rajta, ismét elé raktuk, s ha még akkor sem fogta fel, akkor jött a had-delhadd. Visszabújt, amit mi nem tűrhettünk. Kínjában gomolygó buborékokat, buggyokat eresztett, s még beljebb igyekezett vonni a testét. Amikor többé már nem volt visszaút, ismét kifelé türemkedett, újabb meg újabb buborékokat nyomott maga elé. Talán ha sikoltozott volna, életben marad. Felvontuk szemöldökünket, mert a csigával mi így szoktunk játszani, mert a csigával így kell játszani. Még nem ismertük a barbárságot, a kegyetlenséget, de már műveltük, mert a vérünkben volt a fiús kíméletlenség. Józsikát a hajcsat messzire vetette a hím termésettől, nem csoda, hogy a csiganyájra felvontuk szemöldökünket. De nemcsak a csiganyájra, a hajcsatra, a szőkeségre, a szép, a *patrícus* anyukára is.

– A szemüveges nő mellett! – igazított el bennünket Szénási Bali. Nagy darab, tömör férfi ült közönyös arccal felesége oldalán. – Horváth Józsi? – kérdeztük tőle ostobán, hiszen tudtuk, hogy ő az, Horváth Józsi, a hullámcsatos, szőke kisfiú. Haja megbarnult, őszülőfélben ült a koponyájára, jellegtelenül zavaros formában, egyszerű haj volt, amely nem kelt feltűnést, hozzátartozik valakihez, belesimul az emberbe, nem üt el tőle, nem rí ki belőle. Az arca annál inkább! Szinte riadtan, sajnálkozva néztük, hiába kínlódott, csak egy-egy pillanatra tudtuk a sze-

münket levenni róla, újra meg újra visszatévedt rá, szüntelenül, ameddig csak egymás felé fordulva beszélgettünk. – Emlékszel a hajcsatra? – A férfi elmosolyodott, mint aki ismeri a kérdést, hiszen már nem először teszük föl neki: – Anyámnak volt a mániája, kislányt szeretett volna. – Fölidéztünk még egy-két későbbi évet is, amely teljesen kihullott az emlékezetünkéből, az övé viszont tisztán és világosan őrizte őket. Kis évek kis emlékei voltak, de jólesett, hogy olyanok is akadtak köztük, amelyek a mi javunkra szolgáltak, a mi jó tanulóságunkra, érdemeinkre vonatkoztak, mert kellett már egy kis támaszték a lelkünknek, el voltunk egy kicsit keseredve, vigasztaljon meg már bennünket valami. Arcáról azonban eközben sem tudtuk elvonni a tekintetünket.

Megduzzadt, kitüremkedett, felpuffadt, a két pofacsont ült a fókuszában, egyik orcáján is egy, a másik arca felén is egy gyújtópont, középpontja a szétágazó, mély piros, mélykék véreereknek, amelyek a bőr alatt sűrűn összekuszálódtak, egymásba fonódtak, egyetlen mélypiros-mélykék mázsolmányt alkottak az arcon, tarjagos, duzzadt, alkoholista festményt, amely az aluljárókból, a bűzös kapualjakból ismerős.

Áttűnő, átúszó változás, az idő kavargott előttünk, szőkeség, hajcsat, csiganyáj, pogácsa, bor, hiszen lakodalomban ültünk, egy boldog népiünnepélyen, amely mindazonáltal bennünket is felmagasztosított.

Hát így

A következő történetet mesélte valaki.

– Nevelőtanár voltam egy szakmunkástanuló intézet kollégiumában a hatvanas évek végén a Dunántúlon. Megérkeztek az elsősök, én osztottam be őket, ki melyik hálóterembe kerül, a hálóteremben melyik ágy lesz az övé. A gyerekek rögtön indulnak is elfoglalni a helyüket. Az egyik gyerek azonban odaragadt elé, kopott bőrröndjét a földön hagyta, s értetlenül nézett a szemembe. Mi baj, kérdeztem tőle. Elismételtem neki a szobaszámot, szájába rágtam, hogy melyik lesz az ágya, erre se mozdult. Nem tudtam mire vélni a dolgot, zavarba estem, ilyen buta gyerekekkel még életemben nem találkoztam, úristen, vele meg a többi tökféjjel kell hát majd három éven át vesződnöm. – Na, mi lesz már, nem érted? – szóltam rá türelmetlenül. – És kivel alszom? – kérdezte. – Hogyhogy kivel? – csodálkoztam el. – Kivel fogok aludni az ágyban? – Kivel? Senkivel! Az ágyban egyes-egyedül te leszel, a te helyed a tiéd, senki másé. Hogy jut eszedbe akkora badarság, hogy egy paplan alá dugok két gyereket?! – A fiú elvörösödött: – Én még sohasem aludtam egyedül. – Ennek a válasznak a hallatán viszont énrajtam volt a sor, el is pirultam a Dunántúl nevében. Ezt a tiszántúli, tanyasi nyomort én, a nyugati, még hírből sem hallottam; élek a hatvanas évek végén, és addig egy köröm képzetem sem volt, hogy így élnek emberek az ország másik felében. Betöltötte a tizenné-

gyet, és még sohasem volt saját fekhelye! Mije volt akkor, ha még ágya sem volt? Van inge, gatyája, zoknija, cipője egyáltalán, tolla, hogy megírja a leckét? A fiú a legjobb tanítványom lett, hálás mindenért, kőművesnek tanult, és visszament az Alföldre. Ma nekem szinte egy szoba is kevés, az egyikben csak dolgozni szeretnék, az lenne a könyvtárszobám egy hatalmas íróasztallal az ablak előtt, a másik pedig a hálószobám lenne egyes-egyedül, kizárólag saját használatra, ahová más még a lábát sem tehetné be. Csak járkálnék ki-be, export-import, független birodalom, szabad vámterület. Hát így.

– Hát így – tűnődtem el a történeten. – Én is onnan jöttem, ismerem azt a nyomort. Alkalmilag, ha kimentem a tanyára nagynénémekhez, én is másodmagammal szorongtam egy díványon. Fejtől-lábtól. Természetes volt, úgy volt természetes, hogy ha nincs elég ágy, az meg sosem volt elég, ketten osztottak meg egyen, szokás szerint ugyanúgy mindig: fejtől-lábtól. Az esetlegesen fölfakadó nemiséget akarták ezzel kikerülni? Nem tudom. Inkább egy bűdös lábfej, mint két fő egy párnán. Ez a nagynéni tanyájabeli páros alvás azonban ideiglenes ínség volt, igazibbat is láttam, igazit, valódit, s nem is tanyán, odabent a városban, a belsejében, a tanácsházától, a Vöröskereszt-től alig ötszáz méterre, a pártról nem is szólva, mert az ötvenre volt tőle, mitőlünk meg két házzal odébb.

– Petresék egy rakás gyereket löktek a világra, hatot, öt fiút meg egy lányt. Az egyetlen szobában, ami nem szoba volt, hanem szoba, konyha, kamra, fürdőszoba lavórral, nappali, három ágygal, egyben a szülők, a részeges apa a feleségével, hogy újabb meg újabb gyerekek jöjjenek létre, a másik kettőben el-

osztva fejtől-lábtól, keresztben, összevissza, a kölykeik, a nevüket még most is el tudnám ugyan, de nem sorolom el, úgyse mond az idegennek semmit a Pista, Jóska, Etelka, Miska, érdektelen. Fejtől-lábtól, jó, de úristen, micsoda rongyokon! Szakadt, szőre hullott suba, nagy kopár foltokkal, ahol csak a meztelen írha fehérlik varasan, télikabát, lópokróc, tarka, ócska kelmék, fél berlinerkendő. Én ültem ezeken az ágyakon! Elképzeltem, hogy én vagyok a hetedik gyerek, és fáztam, és odabújtam mellük, hogy melengessenek. Még ha csak a takaró lett volna csupa rongy, a ruhájuk is foszladozott, foltos, kiszakadt, elrepedt nadrágot, lyukas kabátot húztak össze magukon télen is, mezítláb tapostak a hóba, kifutottak a kapun, nevetve körbeszaladtak a ház előtt, aztán uzsgyi, vissza. Az iskolába is toprongyosan jártak, egy-egy hónapot ha szakadás nélkül, egyfolytában: egyetlenegy járta ki a nyolc osztályt, a többi mind megrekedt az ötödiknél-hatodiknál, bár igaz, ami igaz, annak az egynek a kivételével nem sok ésszel áldotta meg őket a teremő.

– Egy ilyen családból való fiú keveredhetett oda tihozzátok a Dunántúlra. Az egyik Petres-gyerek, az, aki elvégezte a nyolcadikat, úgy is tett, elment vājártanulónak Oroszlányba, képzelheted azt a nevelőtanárt, akinek a keze alá került, ha ugyan az ötvenes évek közepén a vājártanulók szállásán tartottak egyáltalán valami pedagógusfélét. Pedig, látod, a Petres még csak nem is tanyán lakott. A szegénység az Alföld, ez az Alföld kényszerített egy ágyba testvéreket. Vajon ő megkérdezte-e, mint a te kis kőművesed, hogy kivel fog aludni. Vajon egy dunántúli cseléd gyerekének, mondjuk egy hajdani uradalomból, természetes volt-e a külön fekvőhely, legalább egy saját dikó?

Nem vagyok benne biztos, ne fogd az Alföldre a szegénységet, nem az Alföld az, ahol egy ágyban alszanak, a nyomor húz be a rongyai alá kettőt, vagy hármat is, amennyi odafér. Nem a büszkeség, a kicsi hazafiság hárítja el bennem az Alföldre fogott, a rásütött bélyeget, a tárgyilagosság, emlékezz Illyésre, A puszták népére, ő legalább megírta azt a mélyen sötét XX. századi feudális világot, amelynek hiányzik a tiszántúli párja. Petresék a tiszántúli karéj alól bújtak ki elém, talán lumpenproletárok, nem cselédek már, s talán nem is cselédeskedtek soha; részeges apa szerencsétlen fiai, de nem sok hiányzott, hogy körülöttük bárki ugyanúgy rongyok alatt, lágerfigurában háljon: lapjával amennyi csak elfér. Szörnyűséget mondok? Hogy hasonlíthatom össze a békés árpaszalma derékaljat, bár suba fel-téttel, Birkenauval? Isten őrizz, dehogy teszem, gyöngé vagyok én ahhoz, hogy ekkora terhet megemeljek, a kép, tudod, a kép, egyedül a kép emlékeztet Petresék éjszakai marokkójára, ahogy a pálcikák összevissza, egymásra szórva alszanak.

– Ötvenegyben vagy ötvenkettőben a város határában nagy hadgyakorlatot tartottak, a lakosság ostromgyűrűbe szorult, se be, se ki, a földeken meg odakint valószínűleg csatárláncokat láthatott volna vonulni az ember, a katonák teknőket ástak a ré-paföldbe, a lucernásba, onnan lőtték a kékek a pirosakat, a hon-védők az agresszorokat, s amikor véget ért a háború, az egész határ eldurrogtatott vaktöltényekkel volt tele, a végük úgy nyílt ki, mint a tulipán, a gyerekek kosárszámra gyűjtötték őket össze, csörögtek a gyerekkarokon a garabolyok, én azonban már későn kaptam észbe, alig tudtam összezsípegetni párat. Bezzeg Petres Gabi! Mind a két zsebe tele volt velük, közéjük markolt,

s csörgette őket. Anyám akkor húzta ki a tepsit, én a pogácsába markoltam, s az árokparton tömtem a fejem. Gabi belemarkolt a vaktölténybe, egyik kezéből a másikba csurgatta őket. – Adok, ha te is adsz – mondta. – Még? – Még! Az összes pogácsát vaktöltényre cseréltem el, hideg és üres vaktöltényre, és amikor már az összes az én birtokomba jutott, Gabira néztem, ahogy az utolsó pogácsát nyeli le. Összedörzsölte a tenyerét, leütögette róla a morzsát, és rántott egyet a vállán, ami valószínűleg a nyitott fejű rézhüvelyeknek szólt.

– Ha egyszer jóllakott, mit számított neki, hanyadmagával alszik a szalmazsákon.

Telefon

Eszébe jutott a nyolcadik osztály: milyen szép, milyen gazdag volt az az osztály. Hányan lehettek? Sokan, mai szemmel nézve rengetegen. Harminc-negyven fiú. Elkezdte próbára tenni az emlékezetét: Aranyi Aba, Békási Béla, Czirják István, Domokos Mihály, én, Halustyik, Kovács, Tarapcsik, Tóth, Zelenka, s olyan tizenöt nevet elő is szedett belőle. Egészen föllelkesedett, hogy töménytelen esztendő után annyi név eszébe jutott, hiába hatvanhárom. A memóriája azonban lecsillapodott, több fiú egyszerűen nem jutott eszébe. Hogy hívták azt a szőkét, egy kicsit göndör is volt, nála valamivel nagyobb, s mintha együtt jártak volna futni. Nem, az a Szemenyei volt, Sándor, az az, igen, Sándor, nála nagyobb (persze ki nem volt nagyobb nála), vele járt a Kinizsi-pályára futni kétszer egy héten, egy fénykép is készült róluk, a pálya téglafala előtt hunyorognak a napba. A szőkének csak az arca rajzolódik ki előtte, most is megismerné. Fölnevetett: engem sem ismertek meg tegnap, pedig csak tíz év telt el azóta, hogy együtt dolgoztak, együtt szenvedtek minden áldott héten, s tegnap az a férfi mégsem tudta, kivel találkozik, úgy kellett a nevével emlékeztetnie a régi napokra. Hogy ismer-né meg akkor ő azt a fiút, akit ötven éve (fél százada!) látott utoljára!

Milyen jó, hogy van egy-két felvétel abból az időből! Kicsi kis fényképek, cakkos szegélyűek, ahogyan akkoriban vágták

őket körbe, de legalább vannak. A jobb oldalon áll: a kisebbik. Alig néhány fiú volt csak alacsonyabb nála, s mind-mind elhagyták később. Ez a kicsiség a feleségének nem nagyon tetszett, újra meg újra szóba hozta, odaállt mellé, s mutatta, mi a különbség az ő javára. Nagyalásonyt nem izgatta különösebben, azt szokta rá mondani elég hiteltelenül: – Jóból kicsit adnak. – Tudta, nem valami fényes mondat, mindegy, a felszínnek jó ez is. Valószínűleg az átlag alján van, ebből azonban semmi különös nem származik. Abban az időben, tizennégy éves korában tehát még utána is álltak a sorban, teljesen normális természetűnek számított. Így morfondírozott, s nem vette észre, hogy az előbb még azt állította magáról: mindig kisebb volt a többiekénél. Ezen a fényképen is, azon a fényképen is.

Annak viszont nincs nyoma, amit az elmúlt télen mondott neki egy régi osztálytársa, akivel véletlenül összefutott: – Te nagyon jó tanuló voltál, irigyeltelek. Tudtad a magyart, az orosz, én viszont elég hadilábon álltam, főleg az oroszal. – És arról sincs fénykép, ezek a fiúk hogy szerették egymást! Voltak, akik már nyolc éve együtt jártak, együtt kezdték az iskolát, együtt ismerkedtek a számokkal, a betűkkel, s voltak, akiknek fele idő jutott, ám az is már négy év, nem kevés. Összetartoztak és összetartottak. Az utolsó évben, amely azzal, hogy utolsó, különleges évvé emelkedett, egyszer csak minden óra előtt, abban az öt-tíz percben, amíg a tanár oda nem ért, egy-egy regényt olvastak fel folytatásokban. A tanárok csodálkoztak is, mi az a csönd. Akkor még nem volt büfé az iskolában. Az osztály egy ruháskosárban hozott kora reggel a pékségből kiflit, zsömlét, s azt árulták, hogy majd a nyáron – búcsúzóul – kirándul-

nak valahová. A Balatonra... Ezek az alföldi gyerekek még sohasem látták a Balatont. S az osztályfőnök elsikkasztotta azt a kis pénzt, amely még egyszer, utoljára örömet szerzett volna negyven kisgyereknek.

Az osztályban természetesen külön kis barátságok alakultak. Nagyalásnyi négy-öt fiúval tartott össze, az egyikkel moziba járt, a másikkal könyvekről beszélt, a harmadikkal együtt edzett, – külön szeletek voltak, egy fiú azonban egész volt, vele mindenről beszélgetett, vele sokfelé eljárt. Tar Zolival az a fiúbarátság kötötte össze, amely ebben a korban fölöttébb erős. Nagyalásnyi gimnáziumba ment, Zoli esztergályos tanulónak, s lassan-lassan más-más társaság tagjai lettek. Még találkoztak, sőt amikor Nagyalásnyi egyetemre járt, még mindig váltottak egy-egy levelet. Egyre ritkábban, egyre kényszeredettebben, aztán az egész elenyészett.

S most odaült az internet elé, kinyitotta a telefonelőfizetők oldalát. Beírta: Tar Zoltán, Szentkirály. Két Tar Zoltánt dobott ki a gép. Az egyik a Jávor utca 7-ben, a másik a Jávor utca 35-ben lakott. Nyilván apa meg fia. Vajon melyik az apa, az ő hajdani örök barátja? Új utca, miért ne, az ő barátja természetesen előbb jutott hozzá a lakáshoz (vagy a házhoz?), mint a fia, tehát a 7-es számú házban lakik. Egy nő vette föl a telefont: kint van a kertben, de szólok neki, mondta. Hát megtalálta. Öt per-cig beszéltek.

A rabbiánus kecsketartó

Egy köteg helyi újságot kaptam. Tavaszi nap süttött odakint, a kupében egyedül, kellemes, már szinte túlfűtött melegben ültem, a fölcsapott asztalkára helyeztem a csomót, onnan szedegtettem le őket egyenként. Amit elolvastam, balra, magam mellé, az ülésre hajítottam; módszeresen, következetesen, nyugodtan, úgyszólván hadvezéri fegyelemmel bántam el velük. Olykor-olykor vissza-visszaemltem egyet-egyet, ismét felnyitottam, lassú, kimért mozdulatokkal lapoztam át a számot, mert hirtelen úgy tetszett, valami hírt, valami hirdetést, valami reklámot, valami riportot, valami interjút akaratom ellenére hanyagul futottam át, nem érdeme szerint betűztem végig, és most feltétlenül a velejéig kell jutnom, hiszen a papírlapokat éppen emiatt forgatom a rám egyébként kevésbé jellemző mohó fegyelemmel. Az újságtól nem vártam semmi jót, se többet, se kevesebbet, mint amennyi megilleti: éppen olyan jó meg éppen olyan rossz, mint a nagyobb lélegzetű régió, a megye, vagy a még nagyobb lélegzetű régió, az egész ország egy-egy lapja, mind-mind a maga módján jó is meg rossz is, miért vártam volna ettől az egytől valami különlegesen pocsék vagy különlegesen ékes nyelvkezelést, de egyet igen: azt a bensőségességet, amelyet csak otthon érez az ember, azt a nem szélesen elterülő, hanem a mélybe nyúló többletet, amely abból fakad, hogy belülről, gyerekkora érintéseiből ismeri azt az utcát, ahol a gyilkos a

múlt héten aljas indokból megölt valakit, s nemcsak az utca, az áldozat, a gyilkos is meghitten ismerős. A lokalitás érzelme zsongott bennem, ahogyan egymás után olvastam a szülőváros kis pénzű, sovány újságjának a számait, amely – úgy tetszett – elfáradt már, nem is nagyon igyekszik a magasba szállni, ha volt benne valamikor buzgalom egyáltalán egyéb, mint az egyszerű, rideg szolgálat maga. Ez a hivatásos merevség azonban tökéletesen kielégített, nem is vágytam többre, csak az otthon, a szülőhely pirinyó, apró újdonságaira, az aszfaltbontások, a járdaépítések, a sportszakosztályok, a születések, a halálozások, az önkormányzat költségvetési vitájának a híreire, kiről bújik elő egy mondat, akivel együtt jártam óvodába, iskolába, futóedzésre, jó, rossz, mindegy, csak bukkanjon elő nem több, csak egy, csak egyetlen mondat, hogy ismét elevenné mozdítsa az emlékezet. Átjárta mindenemet a lokalitás, a régen óhajtott különlegesség. A különlegességben érdekességet sejtünk, az egyedi, a speciális esztétikumát, s az esztétikum esti hegyvonulatán túl még további fönt lévő szépségeket is. Ezek a gyűrött, itt-ott zsírpecsétetes lapszámok nem voltak érdekesek, nem nyűgözték le az olvasó figyelmét, hogy is írtak volna sztárok magánéletéről, prostituáltakról, homoszexuális tisztviselőkről, a hivatalok tagjainak korrupciós ügyeiről, hiszen az önkormányzat adta ki őket, az újság alig-alig volt több mint a helyi hatalom erkölcsös aktája. Nekem olyan volt mégis, mint egy ritka bélyeg, amelyen feje tetején áll a Madonna, vagy ami nem azt a nagyembert ábrázolja, akinek rányomtatták a nevét, egyszerűen különleges, többet ér, mint amennyi rá van írva. A körülmények, az utazás kényszere, a tavaszi napfény, a duruzsoló vonat-

fülke, a kellemes közérzet mind-mind hozzásegített, hogy különlegességgé, ritkasággá varázsoljam át, amit azonban egyáltalán nem éreztem annak, egyáltalán nem éreztem tündéri pillanatot, az átváltozás olyan természetes volt, mint az, hogy itt van a tavasz; a varázs minden további nélkül máris lábra állt. Szép, szép, de ugyan mi volt olyan fontos benne, hogy egy-egy lapszámért ismét az ülésre nyúltam, ismét a papírlapok közé csúsztattam a kezem, hajtogattam, simítottam, gyűrögtem őket, csak hogy ismét rátaláljak arra az életbe vágó közleményre. Nem a költségvetési veszekedés, a másik párt szidalmazása, nem, hogy merre halad a várost elkerülő, milliárdokért épülő út nyomvonala, hanem egy olvasói levél.

Felszólítást kaptam, hogy egy ismeretlen bejelentése alapján állatkínzást valósítok meg kecskéim tartási módjával kapcsolatosan: „Kecskéit állandóan megkötve tartja, egy helyen, télen, nyáron.” A bejelentést mint minden valóságos alap nélkül s mint koncepciózus jellegűt, kérem, utasítsák el! A bejelentésből mindössze annyi az igazi tény, hogy valóban van három kecském, és legeltetési időszakban valóban megkötve legeltetem őket, de a saját kertemben s azon szomszédjaim kertjében, akik gyomtalanítási célból erre megkérnek. Hiszen bizonyára jogos felháborodást váltana ki termelő szomszédaim részéről a kerítés nélküli faluban, ha csak úgy szabadon kószálni hagynám eme étkes állatokat, amelyek a betonon és acélon kívül mindent tápláléknak tekintenek. De természetesen rendszeresen arrébb kötöm őket, amint fogytán a táplálékuk. Csak akkor vannak hosszabb ideig egy helyben, ha zöldet hozok nekik.

Kecskéim természete ridegtartást követel, életmódjukban az őzekkel, szarvasokkal azonos körülményeket kedvelik! Télen mégis fedett helyen tartom őket. Igényeiknek maximálisan megfelelek, sőt inkább egy kicsit kényeztetőbb jellegű, mert például ha tehetik, kiállnak a hideg esőbe, sőt a hóesésbe is. Láthatólag élvezik. Táplálékuk bőséges: legelnek, de mellette évi tizenkét mázsa kukoricát, öt mázsa hullott gyümölcsöt, két mázsa szőlőt kapnak, télen pedig nemcsak szénát, szalmát, kukoricaszárat, hanem tököt, sárgarépát is.

A bejelentés karácsonyi örömmel töltötte el a szívemet! Mert még az a szomszédom is, aki kertje gyomtalanításával haszonélvezője volt kecskéimnek (a gyomos kertet bírságozhatja az önkormányzat!), aki csak eltúrta kecskéimet, és semmi rokonszenvet nem mutatott eme kedves állatok iránt, amelyeknek a szeme több szeretetet és értelmet sugároz, mint némely embertársamé, állatbaráttá vált, s hozzám hasonlóan aggódik riadozó kis állatkáimért! Kár, hogy megmaradt az ismeretlenség homályában, mert a feljelentés őszinte, mély barátság alapja lehetne közöttünk! Eddig bizony inkább csak olyan törekvésekkel találkoztam némely szomszédom részéről, melyek kecskéim eltávolítására akartak rábírni, illetve amelyek révén el akarták őket pusztítani. Légpuskával ingerelték őket, éjszakánként pitbull kutyát eresztettek rájuk, ami bizony nem állatbarát cselekedet! Még a pitbull kutyával szemben sem, mert egy nyolcvan kilós, láncsal megkötött, rémült és jerkéit védő kecskebak meglepő dolgokra képes!

Itt hívom fel ismételtelen (és most már nyilvánosan) adakozó kedvű szomszédaim figyelmét arra, hogy kecskéimet én bőségesen ellátom táplálékkal, nincs tehát szükségük éles kövekre, hasz-

nált bakancsokra, csizmákra, bálamadzagra, fóliakötegekre, rongyokra, használt tamponokra, törött vibrátorokra. E két utóbbi különösen kecskebakom környezetében tűnik feleslegesnek.

Ezek a cselekmények kimerítik a birtokháborítás fogalmát, és csak addig maradhatnak büntetlenül, amíg az elkövetőket a bejelentő személyéhez hasonlóan az ismeretlenség homálya fedi. Nemes szándék nem vezérelheti őket, mert hihetetlen az olyan fokú tájékozatlanság, hogy azt hiszik, mindezekkel az adományokkal a kecskéimnek jól akarnak. Másként fogok eljárni, ha még egyszer gumióvszert találok: tartalmával együtt eljuttatom egy falubeli, mindenre elszánt hölgynek! A hölgy a gyermekszülés révén elindulhat a társadalmi felemelkedés göröngyös útján.

Miért neveztem a bejelentést koncepciózus jellegűnek?! Mert állatbarát, sőt állatvédő vagyok, aki télen még az árva madarakat is szalonnával eteti, tehát az állatkínzás a legképtelenebb vád ellenem. Méltó Sztálin elvtárs agyalmányaihoz! Ennek emlékére a kecskebakon már fűrészelem a táblát, mely Hotel Sztálinnak fogja feltüntetni a bakkecske téli szálláshelyét.

Végezetül megemlítem: jószágaimat nem csak gyomtalanítási céllal tartom, egy ősi genetikai állományt próbálok megőrizni a jövőnek, amelyre pedig Seimüller Mordeháj rabbiánus tudással felfegyverzett kecskeszakértő néhány évvel ezelőtti, rádióban elhangzott előadása indított. Tisztelettel és szeretettel. Cím a szerkesztőségben.

Nem tudtam, nevessek-e vagy sajnálkozzam rajta, komolyan vegyem-e egyáltalán; arra gondoltam, a szerkesztő megunt a sok hivatalos közleményt, irodalmi ambíciókat dédelget, s így

élte ki őket. A nyelvi ügyetlenségek is a stílus részei, ismeri a posztmodern irodalmat, s posztmodern mókát űzött olvasóival. Seimüller Mordeháj kecskeszakértő emlegetését egyenesen a játékok játékanak gondoltam, ez már aztán csakugyan a tréfa teteje. Kecsebakszakértő? Ismeretes, hogy a zsidók egy kecskebakra tolják minden bűnüket, s kikergetik a sivatagba, hogy bűneikkel együtt ott pusztuljon el, Seimüller Mordeháj talán ennek a műveletnek a szakértője, a „Tisztelettel és szeretettel” csak félreértette a rítust, s tévedésből kecsketenyésztőnek tette meg a tudós rabbit. Akárki teremtette, nem volt híján bizonyos stilisztikai képességeknek – nézzük csak például azt a mondatot, amelyben azt írja, hogy kecskebakon fűrészezi bakkecskéinek a táblát. Eleven érzékkel vette észre a lehetséges mulatságot, amely a kecske meg a bak szavakkal történhet, egyszer az egyik van elől, máskor a másik, úgy fonódnak össze kétféleképpen, hogy amikor az olvasó fölismeri a változatokat, önkéntelenül is elneveti magát a furfangos kecsketartón, azt a mindenit, milyen jól kitalálta, a tili-tolit én észre se vettem. Gyanakodtam, hogy talán valamelyik írónk komédiázik velünk, képes volt egy kis helyi lapot fölhasználni arra, hogy megkísértse, mit tud még azon is túl, amit már eddig is tudott, el bírja-e hitetni a szerkesztővel, hogy míve egy jámbor kecsketartó ember feneketlenül őszinte, gúnyolódó, dühösködő levele, hiszen ilyesmi már nemegyszer megtörtént. Megfogadtam, hogy ma élő írók nevét bizonyos okokból nem vetem papírra, azét sem, aki hajdanán egy ízben hölgynek adta ki magát, és a fél ország rágta hetekig a körmét, ki lehet az a nő, aki ezzel a regényes marhasággal jelentkezik, és micsoda öröm volt, visítottam a gyönyör-

től, hogy suba alatt, egy beavatott révén még a nagyközönség előtt kiszaglászta, ismét a nagy csalfa játszik velünk. Többször is átvizslattam a művet, kézbe vettem, forgattam ide-oda, színére, visszájára, szinte szóról szóra áttapogattam, felboncoltam, kiveséztem, s végül úgyszólván csalódottan dőltem hátra a kupéban: ez a levél bizony valódi, igaz olvasói levél, a név, amelyet én a békesség kedvéért letakartam, szintén hiteles, hamisítatlan, eredeti, a szerkesztő pedig botfülű hivatalnok, nem is sejtette, amikor elénk tárta, hogy ennek a levélnek a mélyén író rejtezik, naiv író ugyan, mint van festő is naiv, de író, igazán kár, hogy csak dühében veselkedik neki. Kész csehovi hős, isten mentsen a tollától engem!

A rossz utazás

Még éltek a szüleim, fiatal voltam, alig harmincéves. Messzire laktunk tőlük, az ország másik szögletében, alig-alig láttuk egymást, ebben az időben már két hosszú éve, ideje volt meglátogatnunk őket. Úgy határoztunk, hogy kislányunk bár még egészen kicsi, mindössze négy hónapos, útra kelünk, az idei kárácsonyt otthon, a szüleimnél töltjük.

Korán keltünk, csak így érkezhettünk valamikor este a távoli kisvárosba. Luca csendes kisbaba volt, hiába vertük föl, nem sírt, sőt egész úton alig itatta az egereket, igazán nem lehetett rá semmi panaszunk, nem nehezítette meg a dolgunkat. Egy bőröndöt vittünk magunkkal, nem nagyot, s egy útításkaszerűséget. A bőröndben az álló holmik voltak, úgy értem, amelyekhez nem kellett hozzányúlnunk egész úton, ingatlan holminak is nevezhetném őket, az útításkában pedig az ingóságokat tartottuk: a száraz pelenkát, a tejes, a teás üveget, a szükséges enivalót. Noha innen indult a vonat, már csaknem tele volt, éppen hogy akadt egy olyan fülke, ahová mind a ketten le tudtunk telepedni, kislányunk az ölünkben nyugodott. Dombóvárig személyvonaton közlekedtünk, azaz előbb egy kis nehézség támadt. Az ötödik vagy a hatodik falunál a hangosbemondó leszállított bennünket, autóbuszra kellett zsúfolódnunk, egyetlenegy várt bennünket, a poggyászok alig fértek el az utastérben, a csomagtartóban, helyet, egyet, csak a kisbabára való tekintettel kap-

tunk. Nagy volt a hangzavar, mindenki méltatlankodott, váratlanul ért bennünket, hogy át kell szállnunk, egyszer le, egyszer föl, a téli hidegben igazán kellemetlen közjáték.

Dombóváron egy ideig várunk kellett a Pécs felől érkező gyorsra. Hosszú, kusza, összevissza hullámzó tömegben álldogáltunk. Az emberár először nyugtalankodott, de amikor az mit sem használt, kénytelen-kelletlen lassan elcsöndesedett. Kislányunk az én karomban feküdt, mi is a többiekkel együtt szorongtunk, nem hagyhattuk el a peront, a vonat bármelyik pillanatban befuthatott. Karácsony előtt lévén, felborult a menetrend: újabb meg újabb járatokat indítottak, s nem lehetett tudni, melyik mikor vág be az állomás elé. A hangszóró úgyszólván szünet nélkül ontotta az újabb meg újabb közleményeket. Áthaladó szerelvényekre, tolatásokra figyelmeztetett, késedelmekről, pótszerelvényekről tájékoztatott. A névtelen sokadalomban ácsorogtunk, kislányunkat időnként átadtuk egymásnak; a bőrönd meg az útitáska a földön hevert, egyszer-egyszer megérintettem őket a lábammal, úgy ellenőriztem, a helyükön vannak-e még.

A gyorson sikerült helyet kapnunk, a Déli pályaudvarig kényelmesen, minden különösebb esemény nélkül tettük meg az utat. Nemhogy különösebb, egyáltalán semmi esemény nem következett be, igazán nem panaszkodhattunk. Talán egyedül a melegtől szenvedtünk, forró, fülledt levegő töltötte be a fülkét, úgy éreztem, hogy a csomagok hevítik át, mint valami fahasábok, egymásra púpozva halmozódtak, föl, egészen a mennyezetig. Mindenki ajándékot hurcolt valahová, mintha a fél országot a másik fél országba költöztették volna át, teljesen fölöslegesen, értelmetlenül, hogy a végén a megajándékozottak ugyanolyan

ajándékait visszacipeljék oda, ahonnan elindultak. Nem lenne egyszerűbb az ajándékozásnak egyszer s mindenkorra végét vetni? Micsoda kín, fejtörés minden évben – gondoltam. Ha már annyira ajándékozhatnékuk van az embereknek, ha már végképp elkerülhetetlen, nem volna könnyebb pénzzel megváltani? A keresztgélés, a futkosás megrontja a karácsony örömét, elkeseríti az egész decembert, igazán kész kálvária. Kislányomra néztem, ő is kap valamit, anélkül, hogy felfogná az ajándék értelmét. Békésen tűrte a kényelmetlenséget, néha ugyan megfeszítette, hátravetette magát, sírt egy sort, a tea azonban lecsillapította: szomjas volt a szerencsétlen. Egyetlen kisbaba volt a fürkében, egy idősebb néni sokat mosolygott rá, megkérdezte, hogy hívják, tettsett neki a neve, elmesélte, hogy három unokája van, két fiú, egy lány, ők azonban már nagyobbak, s a lányához utazik, Ceglédre. Az ismeretség a Déli pályaudvaron véget ért, fürkebeli útitársaink többnyire elbúcsúztak tőlünk, további jó utat kívántak, ahogyan megszoktuk, de volt, aki anélkül távozott. Egy nagy darab férfi leszegte a fejét, maga elé meredt, mint akinek terhére vagyunk, s elsőnek nyomakodott ki az ajtón.

Égett a szemem az álmatlanságtól, a rengeteg ember láttán valósággal szédelegtem, elszoktam a nagyvárosi forgatagtól, az a néhány esztendő, amelyet a fővárostól messzire, egy szelíd kisvárosban töltöttem, elidegenített a hajdan természetesnek tűsző nyüzsgéstől, lökdöséstől, az emberek közelségétől, ingerelt, hogy kedvem ellenére lépten-nyomon testi érintkezésbe jutottam velük. A Nyugati pályaudvar, amely annak idején semmi gondot nem okozott, természetesen, magától értetődően, otthoniasan jártam-keltem benne, az üvegcsarnok alól gyakran indultam ki a

vonatain, s gyakran tértem ugyanide vissza, most kétségbe ejtett, szorongtam a szörnyű zűrzavar miatt.

Először utaztunk hármasan egy kisbabával, felelősséget éreztem iránta, egy álló napon át úton lenni vele, nem csekélység. Gondosan meghánytam-vetettem mindent, kötelességtudó, szigorú lelkiismeretességgel választottam ki a napot, az indulások, az érkezések, az átszállások időpontját; órák hosszat forgattam a MÁV könyvecskéjét, amíg végre összeállt egy viszonylag kellemes menetrend, s tessék: máris felborult. A Nyugatiban az orrunk előtt húzott ki az a vonat (a vasutasok nyelvén az a szerelvény), amelyet már egy héttel azelőtt a férj, az ifjú apa körültekintésével kiszemeltem. Futottunk, amennyire kitelt tőlünk, s most izzadva, kihevülve néztük, hogyan csörögnek le a betűk az indulási táblán. Körülpillantottam, hol is van az információ. Már éppen nekieredtem, amikor ismét megzörrentek a lapok, s az indulási tábla azt írta ki, hogy Békéscsaba felé mentesítő járat indul Újszászon át. Már bent is állt, mire odaértünk, özönlöttek az utasok. Sikerült ezen is helyhez jutnunk, bár évközi kényelemről szó sem volt, karácsony előtti út volt ez is, akár az eddigiek. Csomagokkal, itt-ott egy-egy összesodort, összemazgázott fenyőfával tolakodtak fel a lépcsőn az emberek, egyre dühösebben forrtak a kocsik, mi azonban már egy fülke mélyén fészkelődtünk, igazítottuk el boldogan a holmijainkat, s a kisbabát. A kupé hamarosan megtelt. Hogy kikkel hozott össze a sors, azt bizony nemhogy most, már egy hét múlva sem tudtam volna felidézni. Végül mindenki elégedetten dőlt hátra, volt, aki újságot, volt, aki keresztretjvényt, volt, aki könyvet fogott, s volt, aki fáradtan lehunyta a szemét. Nemsokára neki-

vágtunk. Úgy becsültem, másfél-két óra késedelemmel érkezünk Békéscsabára, s ha jó a csillagunk, onnan is indítanak egy mentesítő járatot, mert ha nem, hát nem is tudom, akkor mi lesz majd velünk.

Luca valami pépet kapott kanalanként, amíg nyelte, közben a fele folyton kitolult a szájacskáján, édesanyja kanállal terelgette vissza. Hamarosan elaludt. Én egy könyvet olvastam, amíg engedte a világosság. Ismertem az útvonalat, hébe-hóba felpillantottam, hogy hála Istennek, most hagytuk el éppen ezt, éppen azt az állomást, nincs okunk aggodalomra, valószínűleg időben megérkezünk, természetesen a mentesítő járat érkezési idejével számolva, mert a menetrend szerinti, amelyről olyan szerencsétlenül lecsúsztunk, az egy órával hamarabb fut be Csabára.

Minden a legnagyobb rendben folytatódott, megálltunk, elindultunk, megint megálltunk, megint elindultunk. El, meg, el, meg, és egyszer csak összeroppant a ritmus. Alighogy kihúztunk, máris lecövekeltünk. Épkézláb ok nélkül, hiszen végig rendesen, szabályosan kattogtak a kerekek, nem csattantunk neki semminek, efféle gyanú föl sem merült, a fülke utasai ügyet sem vetettek rá. Jómagam is olybá vettem: valami ideiglenes, közbülső csekélység akasztott meg minket, amely egészen átmeneti, hamarosan minden a helyére zökken, újfent hallani fogjuk a kerekek könnyed, egyre erősödő surrogását, amely kisvártatva bizalmas csattogásba megy át, a vonat zakatolni fog, megáll, elindul, megáll, ahogyan az tökéletesen a helyén is való. Csak-hogy az átmenetiség egy kicsit már kezdett hosszúra nyúlni. Feltápáskodtam, s kievickéltem a lábak között a folyosóra. Tele

volt, az ablakokat sorban lehúzták, egyből-egyből ketten-hárman is kidugták a fejüket, volt, aki a keskeny fűtőtestre pipiskedett, hogy messzebbre lásson.

– Mi történt? – kérdeztem attól a férfitől, aki a fülke előtt nyújtózkodott kifelé.

– Nyílt pályán állunk, de nem látok semmi rendkívülit.

– Megengedi? – kérdeztem tőle. Helyet szorított. Már sötétedett. Jobbra a vonat mögött pislogni kezdtek a falu fényei. A kocsí zsongott, ki-behúzták a fülkék ajtait. Kint azonban maku-látlan csönd volt. Még egy kanyar sem segített, hogy belássuk a szerelvény állapotát, mert ameddig láttuk a kocsikat, már amennyire a sűrűsödő homályban látni lehetett őket, addig nyugodtak voltunk afelől: nem történt semmi szerencsétlenség, valamennyi ép, valamennyi a sínen vesztegel. Érthetetlen volt, fel-foghatatlan, egy mákszem esemény sem játszódott le. Feleségem hangját hallottam. Beszóltam, hogy ne nyugtalankodjon, nem siklottunk ki, nem ütköztünk össze, egyelőre állunk.

– Kérdezd meg a kalauzt, mi történt! – sürgetett.

– Hogy kérdezzem? Tömve a folyosó, nem tudok kimozdulni.

– Csakugyan! Hol a kalauz?

– Hol a kalauz?! – hallatszott innen is, onnan is. Ha bármi történik, a jegykezelő azonnal felbukkan; leszáll a vonatról, füttyöl, intézkedik, most meg mintha a föld nyelte volna el. Nem intézkedett, nem harsogott senki, az egész vonat magára maradt. Valaki leugrott róla, többen követték, nekieredtek, elindultak a motorkocsi felé. Végre előkerült a kalauz. Úgy látszik, egészen mostanáig furakodott a tömkelegben, mire idáig elért. A sapkája félre volt csúsztatva, a tehetetlen méregtől szinte fuldokolt.

– Engedjenek! – kiabálta. – Engedjenek! Nem történt semmi! Rögtön indulunk!

Úgy tetszett, szándékosan a folyosókon törtetett előre, mint aki tudja, mi a helyzet, és azért furakszik az emberek között, hogy szétossa, amit tud, márpedig tudja, nem történt semmi, ha történt is, az a dolga, hogy mindent elsimítsen. Ez az ostoba egyenruha nem is sejti, hogy miért tespedünk már majdnem egy órája – döbbsentem rá, s én is az ajtóhoz nyomakodtam. A töltés aljában férfiak füstöltek.

– Rosszul lett a vonatvezető. Egyszer jártam már így, ez az oka, higgyék el, semmi más.

Idősebb volt, ősz, kemény fürtű, kemény kezű, olyan, aki megjárta a frontot. Bólogattak, az az, úgy van, rosszul lett a vonatvezető. Egy másik férfi, hosszú, sovány, szintén jól értesült.

– Ketten vannak, ilyenkor átveszi a másik a vezetést.

Erre is bólogattak, egyre-másra csupa hihető, ésszerű magyarázat hangzott el. Én is rágyújtottam, nem találtam semmi értelmét, hogy előre gyalogoljak. Hirtelen füttyszó sivított föl, a kalauzé.

– Beszállni! Beszállni!

Körözött a fénnel, sürgetőleg lóbálta a lámpát. A tanakodók felcihelődtek. Beszóltam a feleségemnek, úgy látszik, indulunk, és újra az ablakhoz furakodtam. A vonat megcsörrent, elindult visszafelé. Hátratulattunk arra az állomásra, amelyet másfél órája hagytunk el. Mindenki türelmetlenül várta, mi következik, még az is előfordulhat, hogy egészen a Nyugatiig toloncolnak bennünket, egyszerűen nem tudtuk megoldani a rejtélyt. A hangszóróval egy kicsit előbbre jutottunk, azzal, hogy végre uta-

sított bennünket, ami mégis csak eseményt hozott a tétlenségbe. Autóbuszra kellett szállnunk, véget ért a rossz utazás, de vele együtt a kényelem is, újra gyötrődnünk kellett, mint ma már egyszer Dombóvár előtt. Szerettem volna tudakozódni, hogy végeredményben történt-e velünk bármiféle baleset, azonban a csomagok miatt nem hagyhattam el a feleségemet, egyébként is már túlestünk mindenén. Az államvasutak úgysem köti az orunkra, ami ránk tartozik, úgy véli, egyedül őt illeti a titok, az utas dolga pusztán az utazás, de hogy miként viszik egyik helyről a másikra, s hogy közben jól, rosszul, miként üzemelnek az államvasutak alkatrészei, merőben az államvasutak belügye.

Terjedni kezdett a hír: a menetrend szerinti gyors, amellyel olyan lejtőre ment a dolgunk, összeütközött egy szembejövő tehervonattal, állítólag sokan meg is haltak.

Késő éjszaka érkeztünk haza, másnap délben gyötrelmesen, szinte álomban hallottuk a rádióban, hogy igen, valóban sok ember meghalt, a számra még ma is pontosan emlékszem. Lassan tisztázódtak a részletek: rosszul működött az üzem, a vasutasok pánikba estek, minden a feje tetejére állt, szerelvények torlódtak össze, ide-oda tologatták őket, a vége nem is lehetett volna egyéb: a menetrend szerinti gyors, amelyről – mint hittük – szerencsétlen módon lecsúsztunk, úgyszólván elveszett a leszakadó, szokatlanul kegyetlen sötétségben, irányíthatatlanul rohant, s nem is történhetett másképp, belevágódott egy súlyos, ártatlan teherbe.

Túléltek a borzalmas zűrzavart. Hát kell ennél rosszabb utazás?

Elza

Hat óra huszonhat perc.

Még az utolsó mondatokat fogalmazom, egyre jobban sikerül, először el-elakadtam, hitetlenkedtem, valóban meg akarnak-e engem is hallgatni, vagy csak úgy tesznek, vagy csak játszanak velem, de a hallgatóság meg sem moccant, mindenkinek rajtam volt a szeme, érdeklődéssel figyeltek, biztatást láttam a tekintetekben. Ide-odajáráltam a fák alatt, ők pedig egyfolytában követtek fejük mozdulatával, az arcok egyfolytában énfelem fordultak, akár a napraforgók a nap felé, ahogyan állítják, de amiben én kételkedem, a napraforgók feje valóban egyfelé fordul, ám abban a helyzetben meg is dermed, mintha Istenként tisztelnének valakit, aki egyhelyben előttük ül, az arcok azonban a sárga virágfejekkel ellentétben kétségtelenül, bizonyosan követtek engem. Gyakorlatlan előadó voltam, gyanútlanul estem bele az egészbe, nem készültem rá, nem is készülhettem, hiszen egyszerű hallgatónak ültem be ide, s hirtelen, váratlan előadást kellett tartanom. A tiszteletre méltó, komoly hallgatóság, komoly tudósemberek, nők, férfiak gyülekezete egy kőfal előtt ült, amelyet valami zöld futónövény szegélyezett a két végén, valószínűleg repkényt lengetett meg néha egy-egy kis kósza szellő. Ide-oda térültem-fordultam, hogy kijárákáljam lábamból azt a zsiborgást, amelyet a gyakorlatlanság ültetett bele, még azt a furcsaságot is elkövettem, hogy faképnél hagytam a hallgatóságot,

a kőfal mögé kanyarodtam, ők azonban meg sem rökönyödtek rajta, a világ legtermészetesebb módján követték ezután a közjáték után is a szavaimat. Szaggatottak voltak a gondolataim, ki-kihagytam egy-egy mozzanatot, nem találtam meg a beszéd fonalát, sőt az elején egyáltalán semmi következetesség nem volt bennük, ide-oda csapongtam, nem tudtam összpontosítani, azon túl, hogy izgatott voltam, nem is vettem komolyan az egészet, nem hihettem, hogy én most valóban előadást tartok, amelyet persze ők sem vesznek komolyan, ugyanabban a helyzetben vagyunk mind a ketten, a közönség is, én is: mókázunk egy kicsit, mert úgy hozta a pillanat, azzal vége is, a pulpitus mögé a következő akadémikus lép, s folytatódik a felelősségteljes konferencia. A következő előadó azonban egyre késlekedett, sőt egyre bizonyosabbá vált, hogy a tudósok karéja engem tekint soron lévőnek, most én vagyok a középpontban, mondataim egyre magabiztosabbakká csiszolódtak, egyre több erőt éreztem magamban, magam is fontossá váltam önmagam előtt, érdekesnek, figyelemre méltónak ítéltam azt a sorsot, amelyet elmeséltem, és amikor rádöbbsenem arra, hogy valóban fontos, példázatos, mélységesen tragikus, történelmi sors az övé, egyre határozottabbak lettek a mondataim, megéreztem az előadás nagyszerűségének az ízét. Amikor felébredtem, még akkor is új meg új mondatokat fogalmaztam, ha nem tetszett a szórend, egyenként vissza-visszatértem rájuk, s új sorba állítottam őket, új meg új részletek jutottak eszembe, felforgattam az egész előadást, a helyükre illesztettem őket.

Hét óra harminc perc.

Az előadás álombeli körülményeit sikerült röviden megfo-

galmaznom, már csak maga a tartalom hiányzik. Úgy vagyok vele, mint Thomas Mann, aki azzal kezdi egyik elbeszélését, amely különlegességénél, életszerűségénél, riport alakjánál fogva ritka erővel megkapott: „Meséljek valamit? De mikor nincs mit! Különbén jó, mesélek.” Arra kéri, meséljen valamit, engem az álom kér arra, hogy meséljem el, s én rábólintok: jó, elmesélem. Egy kis magyarázat még szükséges. Egy történelmi kutatóintézet könyvtárosa voltam, amelynek van egy oral history részlege is, egyenesen abból nőtt ki. Oral history: szóbeli történelem. A történettudomány néhány évtizedes segédtudománya, az írásbeli dokumentumok kiegészítése eleven emlékekkel. Az Oral historynak hívott intézeti részleg ezzel foglalkozik, interjúkat készít egyfelől érdekes, fontos, rendkívüli, másfelől érdektelen, de tipikus sorsú emberek egész életéről, amelynek az eredményét életútinterjúnak nevezik. Álmomban egy oral history konferenciát hallgattam, de hirtelen az Oral history egyik munkatársa kiállított a pulpitus, a mikrofon mögé, azzal, hogy én is meséljem el valakinek a sorsát, mintha egy életútinterjút ismertetnék. Nem volt kétséges, hogy kiét fogom elmesélni, egy pillanatig sem kellett rajta töprengenem, akárha előre készültem volna rá. Elza sorsát terítettem a hallgatóság elé. Ne várjanak sokat, hisz nem elbeszélés következik, csak egy életnek a vázlata, de olyan élénken álmodtam, hogy nem hagy nyugton, kénytelen vagyok papírra vetni. Ha esetleg, amit ugyan nem hiszek, akad ember, akit eltölt a történet, és képzeletének erejénél fogva megeleveníti, már nem írtam le hiába. Ez az ember valószínűleg nem én leszek. Azzal is meg lennék elégedve, ha egyáltalán elolvassák, el, sorról sorra, elejétől végig

egyelőre az én szavaim erejénél fogva, ha ugyan eddig is volt és ezután is lesz elég erő bennük.

Kőműves Elza 1939-ben született a Békés megyei Lomboson. Apja földműves, anyja szintén földműves családból származott. Nővére hét évvel előtte, húga öt évvel utána született. Középparasztok voltak, annak is a felső határán, de még innen a gazdagságon. Apja a falu legjobb gazdái közé tartozott, aranykalászos tanfolyamot végzett, az állattartás volt a legkedvesebb foglalatossága. 1951-ben egy ablak alatt a rendszerről, a Szabad Európa Rádióról beszélgetett, de rossz ablakot választott, a rendőrség letartóztatta. Házkutatást tartottak, s fegyver találtatott nála, értsd: fegyvert rejtettek el nála a kék parolisok. Hosszú évekre ítélték, a szegedi Csillag-börtönben ült, idősebbik lánya, Olga, ugyanekkor a szegedi orvostudományi kar hallgatója volt. Egyébként a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett, Németh László is tanította. Arról nincs tudomásom, hogy ez a csoda miként történhetett, Olga mindenesetre elvégezte az egyetemet, orvosi diplomáját 1956-ban vette át. A család kulák címerrel az adókönyvén magára maradt, felesége szántott-vetett, ökrökkel, mert lovaikat adó fejében elhajtották. A két nagyobbik lány, Olga meg Elza maga is szántott-vetett a két nagyszarvú, szürke marhával. Nyaranként rokongyerekek legeltették a kondát. Elza 1953-ban járta ki a nyolcadik osztályt, s a helyi mezőgazdasági technikumba jelentkezett. Elutasították. Elza összetört, ő is tanulni szeretett volna, akárcsak a nővére, ő is jó eszű lány volt, kitűnő érdemjegyei voltak, az utat azonban – apja miatt – elzárták előle. Sírt, sokat sírt, de nem volt mit

tennie, szükség is volt a keze munkájára, otthon, a földjükön dolgozott. Apja nemsokára, még ötvenhat előtt kiszabadult. Húga, Vera, 1958-ban fejezte be az általános iskolát, és akár-csak idősebb nővére, a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumba került be simán, minden nehézség nélkül. Később már nem szerepel, emiatt egyetlen mondatban ezen a helyen foglalom össze, mi történt vele, hogy az ő sorsa se hiányozzék a három lányéból: a mosonmagyaróvári agrártudományi egyetemen szerzett diplomát, a szegedi határban állt be agronómusnak egy termelőszövetkezetbe, férjhez ment, elvált, a kilencvenes évek közepén hazatért, úgynevezett falugazda lett gyerekkora színhelyén. Elza sokáig a szülői földön küszködött. Apja 1961-ben belépett a fehérekúti II. Rákóczi Ferenc Termelőszövetkezetbe, 1956-ban ugyanis eltörölték a megbélyegzést, nem volt már kulák az országban. Elza a hatvanas évek elején oklevelet szerzett a gödöllői agrártudományi egyetem kisállattenyésztői tanfolyamán: nem az egyetemen, csak az egyetem egyik tanfolyamán. Az oklevél birtokában a lombosi Új Élet Termelőszövetkezetben helyezkedett el. 1962-ben házasságot kötött: hét évvel idősebb férje szintén Lomboson született, szintén a rendszer üldözöttjei közé tartozott, apját kuláknak nyilvánították, őt pedig munkaszolgálatra hívta be a katonaság. Nősülése idején az Alföldi Olajkitermelő Vállalat kárfelmérő munkatársa volt; járta az országot, kéthetenként vetődött csak haza, egészen a kilencvenes évekig, nyugdíjazása idejéig. Mind a ketten beiratkoztak a lombosi mezőgazdasági szakközépiskola levelező tagozatára, s technikus oklevelet nyertek. 1963-ban házat vásároltak a lombosi Hold utcában. 1968-ban kislányuk született, Ella.

A bölcsődéből kilépett a dada, s anyukájától megkérdezték, nem állna-e be dadának hozzájuk, legalább egy időre, s Elza, aki éppen ingadozott, ne váltson-e munkahelyet, elfogadta a felkérést. Most ébredt rá: ez az ő igazi hivatása. Az óvónői diplomát is megszerezte hozzá. A hetvenes években a régi ház helyébe újat, emeleteset építettek, Elza azonban a hétköznapiakon ezentúl is magányos maradt, férje ugyanúgy, mint előtte és utána csak kéthetenként utazott haza. 1980-ban édesanyja rákban meghalt, édesapja viszont egyedül is továbbvitte a gazdaságot. Állatokat tartott, négy ólra való sertést, húsz-harminc marhát. Nyolcvanhárom éves korában, 1990-ben kilépett a termelőszövetkezetből, a marhatartással ekkor sem hagyott fel. Kilencven éves korában eladta őket, kilencvenkét éves korában meghalt. Elza változatlanul az óvodában dolgozott, imádták az anyukák, s ő imádta a gyerekeket. 1992-ben rákot állapítottak meg nála, 1993-ban, ötvennégy éves korában meghalt. Lánya, Ella, leérettségizett a gimnáziumban, 1989-ben férjhez ment egy taxisofőrhez, a szomszéd házat vásárolták meg, a kerítést lebontották, apa és lánya úgyszólván egy térben él. Az apa 1992-ben, nyugdíjba ment, a férj meg a feleség egy esztendeig éltek végre úgy, mint mások, egymás mellett, egymás közelében, de ők már a betegség árnyékában. Mivel a férj kevésnek találta az éremgyűjteményével, a régiségeivel, a könyveivel való foglalatosságot, s bizonyára a nyugdíjat is, vállalkozói igazolványt váltott, s terménykereskedésbe fogott a lombosi piac utcájában; bizonyos értelemben visszatért a mezőgazdasághoz.

Feleségének egyszerű, hivalkodás nélküli síremléket állított.

Nagyon ritkán látogattam haza. A valószínűségszámítás nem tudom, mit szól hozzá, hogy éppen akkor, éppen azon a vonaton, ugyanabban a kocsiban ért bennünket a valóság szeszélye. A folyosóról bepillantottam a fölkébe, s egy vékony, sápadt nőben azonnal felismertem. Nem csodálkozott, mintha annak rendje és módja szerint otthon sétáltam volna el hozzájuk látogatába. – A Kékgolyó utcában voltam. – A Kékgolyó utca egész Magyarország legfélelmetesebb utcája, mintha már előre tudták volna, milyen intézmény lesz majd benne valamikor, ezt a sejtelmes, riasztó nevet illesztették rá, amelynek semmi értelme nincs. Miféle golyó, miféle kék ülhet egy utca lakói fölött, miféle német előzménye van? Merthogy német, affelől semmi kétségem nincs, egy idegen világ árnyéka telepszik rá, s ebben az árnyékban ül, mint a pók, a rákosok kórháza, a nagy sugarazó, ahová minden családból eljut valaki egyszer, nem egyetlen egyszer, hanem valamikor egyszer, az egész országot behálózák az ide jövődők útvonalai, csak az a kérdés, ki mikor járja végig a saját kálváriáját. – Már egy esztendeje járok. – mondta. A szanatóriumra gondoltam, ahol fekvőkúrát tartanak, pléddel takaróznak be finom, gyönyörű hajtásokkal, s hőmérőt dugnak szájuk sarkába úri vendégei. A Kékgolyó utcaiak csőbe fekszenek, cső okádja ki őket, s zötyögnek ismét vonaton, buszon hazafelé.

Az álomból ez a jelenet kimaradt, nem álmodtam bele, s nem vagyok benne biztos, van-e olyan álom, amelyben ilyen gondosan elmesélik valakinek az életét, lehet, én találtam ki az egész történetet, az már tökéletesen egyre megy, hogy a vonatfölké, a Kékgolyó utca csak a folytatásban, az írásműben kap

helyet. Hiába álmodtam, az álom csak foltokat adott, én egészítettem ki a töredékeket, ébren, de még az álomtól melegen, s ha valami módon az álom széle beleért, már nyugodt vagyok, nem csaltam, a pulpitusról úgy lépek le, hogy nem szégyellem a tapsot, rövidet biccentve, komolyan hajlok meg az elmosódó közönség előtt: – Köszönöm.

Böszörményi

Negyven tizennyolc-húszéves fiút zúdítottak be a laktanya szobáiba, mert a belvárosi lánykollégium teteje be akart szakadni, s nem akadt más kiút, a lányokat ki kellett menekíteni a fiúk helyére, őket pedig egy erdőszéli laktanyába költöztetni. Minden szoba irdatlan hodály, amelyben negyven tábori vaságy sorakozik kettesével, egymás fölött két oldalon, a harmadikon az ablakok nyíltak. A fiúkat nem is egy, három kollégium dobta ki, egy bölcsész, egy jogász, egy természettudományis. A vizsgákat még onnan rakták le, aztán február elsején ott kellett hagyni, alig szokták meg egymást, máris szedték a motyót, azt a kevés felső-, alsóruházatot, azt a néhány könyvet, amivel berendezkedtek, s indultak kifelé szörnyű messzire, ki a Fácánosba. A fiúkat hiába hívták össze még a vizsgaidőszak elején, hogy előkészítsék őket a változásra, nem akarták a fordulatot elfogadni, morgolódtak, gyúlt bennük a méreg. Igaz, csak elsősök voltak, még nem vetették meg igazán a lábukat az egyetemen, egyelőre még örültek, hogy egyáltalán bejutottak, de azért máris úgy érezték, méltatlanság éri őket.

Ha méltatlanság például ezután nem fél nyolckor, hanem már hétkor elindulni az első órára. Hogy így van, hogy valóban legalább hatvan perc az út az erdőszéltől a Duna-partig, Nagyalásnyai is megtapasztalta. Négyen indultak el a kollégiumból, négy vidéki, egyforma szakos gyerek két szomszéd szo-

bából, hogy elfoglalják a száműzetés helyét. Kellettek is hozzá négyen, mert egyik sem ismerte még annyira a várost, hogy tévelygés nélkül eligazodjon a járatok rendjében. Nagyalásnyi egy furnérlemezből összeszőgezett katonaládaszerűségbe dögnyözte be a holmiját, annak is készült, a bátyja bevonulására, katonaládának. Háromszor is át kellett szállni, s még mindig messzire csattogtak a laktanyától. A villamos egyenesen vitt, aztán tett még egy kanyart, átbújt egy híd alatt, s feltűnt egy cifra, fából faragott ikerépítmény, egy jobbról, egy pedig balról, szeccszíós, békebeli, amikor még ráértek fűrészelgetni, farigcsálni, amikor még adott magára a villamostársaság. Kétfelől hegyoldal fogta be a völgyet, azon kellett elindulniuk fölfelé. Mire a hosszú, magas, szögesdrót tetejű falba vágott kapuhoz értek, jól megizzadtak, kétségbeesetten néztek újra meg újra vissza, hogy ezt az utat most már minden nap újra meg újra meg kell tenniük. A kapun belül szabályos őrszoba volt, onnan szóltak ki nekik, onnan igazították el őket első emeleti lakhelyükre, a szobába, ahol ezután élni fognak. Hatalmas timpanon alatt bújtak be az épületbe, nem sajnálták belőle a téglát, a lépcsőház is olyan tágas volt, hogy dörögve visszhangzott. Igaz, ők meg a hangjukat nem sajnálták, ha már van hová ordítani. Hiába siettek első nap, hogy jó helyet csikarjanak ki maguknak, hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy másfél évig, ahogy számították, annyi időre, az ablak, a fény felé esik-e a párna, a földszinten van-e az ágy, vagy úgy kell folyton felmászni az emeletre, hiába, már nyüzsögtek odabent, s mind csupa ismeretlen. Ilyenkor nincs szolidaritás, békés megegyezés, az ügyesség, a gyorsaság dönt, s ha úgy hozza, egy-egy oldalba taszítás, egy-

egy vad mozdulat intézi el, kit hová vet a sors. Nagyalásnyí, a bölcsész, sem számíthatott valami fensőbb igazságtevőre, az az övé, amit magának kiügyeskedik vagy kiperel. Még akadt egy-két földszinti fekhely, igaz, a sötétebb oldalon, de inkább egy felsőre hajította a kabátját a naposabb részen, s már kapta is a faládát, hogy az előtérben szintén kiküzdjön egy helyet a nap alatt, a vasszekrényekben egy fülkét, ahová berakhatja a holmiját. Úgy ítélte, kevesebb a fülke, mint ahányan vannak, emiatt aztán fölöttébb megkönnyebbült, hogy még választhatott is: nem egy alsó rekeszbe kényszerült, sőt még a szobától való távolságot is lerövidíthette. A faláda terjedelmesebb volt annál, mintsem hogy becsúsztathassa, kivett hát néhány könyvet, néhány fehérneműt, azzal jelezni, elfoglalta. Mások is gyarmatosítottak, csattogtak a vasajtók, hajigálták be, ami elsőnek a kezük ügyébe akadt. S már dulakodtak is: – Eredj a fenébe, nem látod, hogy én már berakodtam ide?! Nagyalásnyinak szerencséire nem kellett erőszakoskodnia, ki tudja, miért, akörül a rekesz körül senki sem használta sem a könyökét, sem a hangját. Be akarta zárni, látta, más rekeszek ajtajában kulcsok meredeznek, de nem talált hozzá sehol sem kulcsot. Kereste a földön, hátha kicsúszott, végigtapogatta a rekesz alját, hiába, úgy kellett hagynia lezáratlanul a birodalmát. Nyugtalanzkodott, ettől a sereg vadembertől nem sok jót remélt. Bizalom? Ugyan! A jogászokról rosszakat hallott, bárkin átgázolnak, a fizikusok sem valószínű, hogy szelíd irodalmon élnek, jó lesz résen lenni. Ezek akkora lovak, hogy végigcsúszik a kövön, ha behúznak egyet neki. Végül is, gondolta, minek az ördögöt a falra festeni, elcsitult körülötte a zaj, némán rakosgatott mindenki, ő is lecsil-

lapodott, s fogta a faládát, betaszította az ágy alá, ma nem ért rá szépen, békésen, gondosan bepakolni, még szótáraznia kellett a franciát, sőt mi több, be is kellett magolnia; holnap első óra. Az alsó ágyon egy nagy homlokú, gúnyoros tekintetű fickó hevert féloldalt, s egy sárga jegyzetet lapozgatott. Bemutatkoztak, mások egyelőre idegen térben maradtak, noha egy nagy társaság például már az ulti szavait harsogta: betli, rebetli, tököt bele, a társaságban az egyik lehangosabb a Krúdy nevű fiú volt, akit nemcsak Krúdynak hívtak, hanem a Nyírségből is érkezett, s Krúdy-novellákat szeretett volna írni, bár az égvilágon semmi szál nem kötötte hozzá. – Megölte apját, anyját, hogy részt vehessen az árvák vacsoráján, duritmars! – nyertette el magát. Ez a Krúdy egy szakra járt vele, eddig ugyanúgy ismeretlen volt neki az egész szoba, mint őneki, s lám, ukk-mukk-fukk, máris a társaság lelke. Na, mindegy, szerencsés alkat, gondolta, s fogta a szótárt, a könyvet, a füzetet, s elvonult a hideg tanulóba. Az, ha lehet, még a lakószobánál is öblösebb volt, a rideg mettlachin csőlábú asztalok igyekeztek rendet tartani, glédában állni, katonásan, egyelőre még senki sem bolygatta meg őket, csak néhányan ültek elszórva, egymástól minél messzebbre. Egy egész zászlóalj befért volna eléjük, furcsa elképzelésnek tartotta, zászlóaljban, egy ütemre a magyar nyelv finnugor alapjait elsajátítani, mindegy, most még úgysem az van soron, lássuk hát azt a franciát.

Másnap délután sokkal később érkezett haza, mint ahogy szerette volna, hazakísért egy lányt a város ellenkező szögletébe, jó két órát villamosozott, mire kiért az erdőszélre. Jegyzetei, fehérneműi a földön heverték szanaszét, s egy nyakkendő,

öltönyös, piperkőc fiú bal kezében épp egy köteg inget tartott, jobbával pedig az ő szekrényébe csúsztatta be őket pedánsan egymás után. – Ez az én szekrényem, nem láttad, hogy lefoglaltam?! Benne voltak a könyveim, te meg kihajigáltad őket! – Tessék? Nekem beszélsz? – fordult feléje a fiú. – Igen, elvetted a szekrényemet! – Kérlek, én ugyan nem, ez a szekrény üres volt. – Már hogy lett volna üres, ki szórta volna ki belőle a holmimat, ha nem te?! – Mondom, hogy üres volt! Azt se tudom, miről beszélsz. Nem szoktam a másokét elvenni. – Hát most már tudod, hogy mégis. Légy szíves add vissza, én már akkor elfoglaltam, amikor te még nem voltál sehol. – Dehogy adom, miket nem beszélsz? – azzal behajtott a rekesz ajtaját, s ráfordította a kulcsot. – Nem hagyom annyiban, nem azért foglaltam le, hogy mások belebújjanak. – Túl arrogáns vagy, kérlek, nem gondolod?! – Mérges volt, hiába igyekezett tegnap délután elrendezni az életét, ez az alak most véget vetett neki. Körülnézett, hátha segítséget kap valakitől, hátha valaki igazolni tudná a jogait, az a fiú azonban, aki egy kicsit arrébb tett-vett, s tanúja volt a viszálynak, közönyösen pillantott rá, úgy, mintha semmit sem hallott volna az egészből. – Ki ez a fickó? – fuldokolt a dühtől. – Egy jogász, évfolyamtársam. De mit hőzöngsz úgy, jobb lenne, ha abbahagynád! Keress magadnak egy másik helyet, ahogy én is. Azt hiszed, csak téged túrtak ki? Engem is. Na és? Lökj arrébb te is valakit!

Arrogáns? Nyilván azt akarta vele mondani, hogy szemtelen, pofátlan pimasz. Tehát arrogáns! Ezt a művelt szót jó lesz megjegyezni, hogy egyszer még visszaadja. Bosszút esküdött, a méreg belé vájta magát, s már ha rátekintett, reszketett a harag-

tól. Örök időkre megjegyezte a nevét: Böszörményi Elődnek hívták, bíró volt az apja, de már meghalt; otthon még három kisebb testvérét nevelte az anyja. Többet nem is óhajtott róla tudni, nem jó, ha az ellenségnek emberi arca van.

A laktanyában egészen elvadultak. Minden reggel fél nyolckor – hajnalok hajnalán – egy busz vitte volna őket a városba, eleinte még úgy-ahogy meg is telt, néhány hét múlva azonban már alig néhány gyerek görnyedt rajta álmosan, s két hónapra rá meg is szüntették a fuvarozást, csődöt mondott az előzékeny igyekezet. A hálósobában éjfélig dühöngtek az ultipartik, nem is egy, olykor három asztalnál is verték a kártyát, akik aludni akartak, hiába forgolódtak dühösen, húzták fejükre a kincstári párnát, hiába ordítottak rájuk, végül meg kellett adniuk magukat a sorsnak: az ultizók mindenkit lehengereltek. Ha még üveg is került az asztalra, ami szigorúan tilos volt, végleg felbolydult a hálóterem. Sokan az utolsó villamossal szállingóztak haza, másnap jóformán az egész bagázs tízig-tizenegyig döglött az ágyban, akkor aztán nagy nehezen összeszedelőzködtek, hogy legalább az ebédet elérjék a menzán, s késő estig az egyetem koszos, kopott termeit járták egy-egy előadás, egy-egy szeminárium erejéig, vagy a városban kóboroltak, ki-ki a maga törzshelyeit, a presszókat, a kocsákat, a kávéházakat váltogatva sötéten, komoran. A Moszkva téren cigarettavégeket szedegettek ki a talpfák, a kódarabok közül, az emberek megbotránkozva nézték őket, mert akkor még kevés volt az otthontalan csavargó, akiket később csövesnek fog hívni a köznyelv, s a csikkszedegetés még igen alantas cselekedetnek számított. – Nem szégyelli magát? – szóltak rá, amikor valaki lehajolt. – Nem! – mondta,

s továbbvizslatott a csutkák után. Volt, aki megfogadta, addig nem húzza le a fejről a bordó svájcisapkát, amíg ebben az átkozott kísértetkastélyban lakatja a nagy magyar egyetem. Voltak, akik addig hordták ugyanazt a zoknit, amíg le nem rohadt a lábukról. Voltak, akik a villamostól hazafelé minden este verseket üvöltöztek a sziklák alatt: *Azt mondog, hogy margaréta? Azt mondom, hogy marharépa!*

Nagyalásnyi akkor még nem cigarettázott, nem üzte a szeszipart, egyedül egy lányra költötte az idejét, eléggé hasztalanul, s ha a lány egy-egy délután elrúgta magától, hová mehetett volna máshová, ha már könyvtárba sem kellett bebújni, mint haza, a laktanyába. A kalauzlány vissza-visszatért hozzá, még le is ült vele szemközt, beszélgettek, de a fiúnak nem nyílt ki a szeme, hogy csak egy szót kellene kiejtenie, s a lány már futna is utána. A szobában senki sem volt, csak földre szórt jegyzetek, székhátra hajigált ingek, nadrágok, pulóverek népesítették be. Lefekszem, olvasok, határozta el, fogta a poharát, fogkefét, s vállára vetett törülközővel kiballagott a fürdőszobába. A mosdókagylósoron, az ablak felől csobogást, prüsszkölést hallott, Böszörményi csapkodta magára a vizet. Nem köszöntek egymásnak, váratlanul egy térbe kerültek ugyan, de már egyikük sem hátrált ki belőle. Nagyalásnyi elfordult, teleeresztette a poharát, a kefére krémet nyomott, s el kezdte sikálni a fogát. A kefe ide-odasurrogott, Böszörményi előtt pedig egyenletes hangon csurgott a vízsugár. Hirtelen csattanást hallott, vagy inkább olyan félpuha-félkemény puffanást. Oldalra kapta a fejét: Böszörményi hanyatt a kőre zuhant, hallotta, ahogy a koponya nekivágódik a mettlachinak. Megrémült. A tö-

rülközöt lehajította a válláról, a poharat, a fogkefét a mosdóra lökte, s odarohant a testhez. A test átkeményedve rángatózott a kövön, az arc elkékült, egészen sötéten, a szem csodálkozva meredt a mennyezetre, a száj kinyílt, s fehér hab tódult ki rajta gomolyogva. Fölé hajolt. – Emeld föl a fejem, vigyél be az ágyra – hörögte. Megfogta a hóna alatt, s mint egy hullát, behúzta a hálósobába. Fölemelte az ágyra; elég sokáig kínlódott vele, de azért a végén sikerült neki. – Hideg vizes törülközöt! A szívemet! Dörzsölj! – suttogta csorba ajakkal. Nagyalásnyi kirohant, törülközőjét a mosdóba vágta, s teljes erőből megtekerte a csapot. Levonta szájáról a habot, a homlokát, a halántékát, a mellét sorban végigfente a hideg frottírral, a hab még mindig újra meg újra kitolult, a buborékpamacs lecsüngött, s elindult lefelé a szája szélén. – Még – suttogott ismét. – Nincs valami gyógyszered? – kérdezte tőle Nagyalásnyi. – Nincs, de mindjárt elmúlik. – S lassan-lassan csakugyan elállt a hab, a test elernyed, az arc halványodni kezdett, sötétlilából természetes színre váltott, a szem is megmozdult. Böszörményi eszméltre tért, felpillantott, megismerte, látta, hogy Nagyalásnyi áll fölötte. – Légy szíves, vizezd be még egyszer a törülközöt! – mondta neki. – Most már jobban vagyok, csak a törülközöt légy szíves még egyszer. Elmúlik, ne is törődj velem!

Nagyalásnyi felkapaszkodott a fehér vaságyra, s fáradtan elaludt. Betlikre, negyven piros százakra, arrogáns kártyacsatogásra ébredt, nézte a különös mennyezetet, azután újra aludni, aludni, nem lenni próbált.

A számla

A kölcsönzőpult előtt egész hosszú sor állt, muszáj volt neki is odamenni, ketten sem győzik az olvasókat. A Tejfel-fiú már megint kölcsönöz, már megint éppen rájut. Elvette a jegyét, ismét elolvasta, hogy tényleg Tejfel, nem Teufel. Tejfel egészen komolyan.

Sokan voltak, de senki sem türelmetlenkedett, igazán kedves nép lakik errefelé. A két lány is szorgalmasan szórta kifelé a könyveket, a tömött sor kilyukadt, látni lehetett, hogy a földszintről egy fehér köpeny emelkedik ki, az igazgatóé. Jön, jön fölfelé, s egy kis fickót terelget maga előtt.

– Te jó ég, ez Bokros az egyetemről!

Alászonyi jó két éve jó messzire került, ide, ebbe a hegyes-kényes paraszt megyébe, ebbe a városba, amelyik azzal hányja-veti magát, hogy hét dombra épült, mint Róma. A többiek jó-szerivel Pesten ragadtak, a többi költő, a többi író, a sok barát, ő idejutott, s csak mostanában érezte már, hogy milyen messze is van a Hungária kávéház, az irodalmi élet. Egyáltalán az élet. A pestiek sem élnek valami fényesen, vidékiek mind, alig akad köztük egy-két odavaló. Albérletben laknak, ócska állásokban szöszmötölnek, ez a fiú, ez a Bokros azonban, hogy hogy nem, rögtön a rádióban termett, pedig azzal az egyetemi lappal, amelynek a főszerkesztője volt, s ő meg az egyik szerkesztője, nagy botrányok estek, még a miniszterhelyettes is beparancsolta

őket, s nyájasan pirongatott, mint akik azért még nem vesztek egészen el.

– Szia, Zoli! – köszönt neki, s szabadkozólag szétterjesztette a kezét, látod, egyelőre nem tudok meglépni, aztán fölemelte, mutatta, hogy majd. Azzal a nyájas igazgatóval már indult is tovább. A birodalmát mutatta neki, milyen nagy, milyen szép. Nemhiába kapott érte díjat, államit, a legnagyobbat, amit egy könyvtárigazgató elérhet egyáltalán.

– Alásonyi elvtárs! – intette oda magához, s már ment is a lépcsőn lefelé. Fehér köpenyben, mint egy orvosdoktor, ropogós fehérben, gazdag mosollyal az arcán.

– Hát te? – kérdezte Bokrostól. – Futkározol?

– Tudod, mi van, riportot csinálok az ifjúsági szerkesztőségnek. Beszélhetnél, hány fiatal olvasótok van, hány munkásgyerekek, ilyesmi.

– Nem, dehogy!

– Zoli, semmi az egész, jókat mondasz, ez az igazgató meg, hogy hívják, ez az Albert, elájul tőled, milyen szépeket nyilatkozol. Tudod, milyenek.

– Nem, én nem tudok beszélni.

– Hát akkor mit csináljunk? Az a lány? Az jó lesz!

– Most érettségizett, egy hete állt ide a pult mögé.

– De tud beszélni?

– Tud.

– Hát akkor?! Drágaságom, jöjjön már ide! Maga, igen, maga. Gyere már, te kislány!

Alásonyi kiment az előtérbe, rágyújtott, az üvegen át nézte, hogy pusmogznak bele a mikrofonba. Bokros egészen olyan volt

már, mint egy igazi riporter. Odaült mellé, s azt kérdezte, hogy vagy.

– Tudod, milyen gyalázatos a fizetés a rádióban, muszáj – kacsintott rá – egy kicsit manipulálni. Alá kéne írnod, ugye megteszed. Hogy ezt a számlát te fizetted, a te költséged. A belsősöknek nem számolják el. Ötszáz forint mégis csak ötszáz forint.

A véreb

A falu kicsi volt, a kutya nagy, akkorát nem is igen tartanak benne, ez a kutya viszont akkora volt: jó nagy hasáb. Némelyek azt mondták felőle, dög, némelyek semmit, némelyek pedig úgy vélekedtek, minek bármire tartani, ellötyög benne, sok minden elfér a faluban, mért ne térne el benne ez az egy is.

Az öreg Litauszki egy lépést sem tett volna meg nélküle, igaz, a kutya sem. Drevó vagy negyven kiló színhús, színizom, a hangját nemigen lehetett hallani, nem volt rá szüksége, hogy azzal vegyék észre. A falu nem bírta eldönteni, jó-e vagy rossz. Iványi szerint, aki hosszú láncon, naponta kétszer az öreg Litauszki házában hajtotta ki a fűre teheneit, átkozott egy jószág, mert a Milka tőgyét kis híján majd szétmarcangolta, Litauszki meg csak nézett rá azzal a két szűk, ostoba szemével, nem értette, miért neki kellene fizetnie az orvost, amikor nem az övé a tehén. – Jól van, jól van, Peti, nem értem, mit kell neked ordítani. A kutya nem tehet róla, fölingerelték, nekiment a szarvával a tehened.

Amikor a szomszédasszony, a pesti, a hétvégi lejárós, három kiló gyönyörűre sült sertéscombját, a dióját, Drevó a tornác deszkájáról a tepsiből kiemelte, úgy hogy a tepsi meg se billent, arrébb se zörrent, s csak a réten talált alufólia foszlányok árulták el, hogy a tettes csak állat lehetett, s nem más, mint Drevó, akkor a szomszéd is azt kiabálta rá, te átkozott dög, de amikor farkát csóválva, teljes bizalommal a szemében iránta beoldala-

zott a kapun, mert egy kicsit folyton féloldalasszerűen járkált, mi mást mondhatott volna a feleségének: – A kutya nem tehet róla, azért állat, hogy ragadozzon. Ne hagytuk volna kint a pecsényét! Legalább még jobban szeret bennünket. – Téged! – vetette oda a felesége. – Téged, a te kutyád! – Hát akkor engem! Csak legalább annyi hasznunk lenne belőle, hogy őrzi a házat, amikor nem vagyunk itt. De nem! Azért oktalán állat. Se erkölcs, se hálája, se szeretete, de legalább a gyűlöletet sem ismeri.

Amikor egy-egy kutyával összeakaszkodott a territóriumon, s jól megtépázta őket, minden kutyás gonosz vadállatnak bélyegezte rögtön, s rajta is maradt a bélyeg. A gyűlölet a távolsággal egyenes arányban dagadt, a falu másik végében már valóságos luciferi híre járt. Akik viszont közléről, szőréről, hízelkedő deréktekergetéseiről, farkának csavargatásairól, egész magakelletéséről ismerték, soha el nem mulasztották volna, hogy meg ne simogassák a derék állatot, amely olyan hűségesen megosztja az életét a szegény, magányos, özvegy Litauszkival. Az öreg egyre öregebb lett, kezdett kórházba kerülni, hol bevitték, hol kihozták, egyre gyakrabban ürült ki a ház, a kutyának ilyenkor máshol adtak ennie, rokonok, s amikor egy árnyékos, fekete autó hozta haza a gumós, bütykös kezű vént egy koporsóban, végleg új helyre, hozzájuk vándorolt.

Azt vártam, aminek a legendák szerint be kellett volna következnie: leül a sírra, leül a kapuba, s éjjel-nappal, éhen-szomjan őrzi a fejfát, a házat. Azt vártam, hogy az új helyről dezertál, vissza-visszaszökken, annál is inkább, mert csak a réten, egy keskeny kis pallón kellett volna átvágnia, s már ott is van a kertkapunál, amelyen át el szoktak indulni kettesben egy rissz-rossz

bot kíséretében. Azt hittem, így cselekszik, de nem, odaragadt az új házhoz. Senki sem hívta magával, amikor boltba, templomba ment, s ő hol elkísérte, hol nem, úgy látszik, ahogy a szeszélye tartotta. Ha mégis odaszóltak neki, megugrott, előreszaladt, elhagyta őket, vissza-visszapillantott, elinalt, újra visszatért egészen cifra, erre-arra tekergő kedvvel, fegyelmezetlenül. De nem nagyon hívták, egy másik, egy kis görcs kutya, egy kis öleb mellé fogadták be az öregember, az édesapa iránt való kegyeletből. A kелletlen kutya addig terjeszkedik, ameddig csak bír, kísérletezik, meddig juthat el, hol van a birodalom határa, ki az úr a háznál. Drevó a második lett, a görcs ült a trónon. Rövid szálú, vékony hangon élesek, aprókat ugatott, mint az üvegcserep, dühösen ugrott ki az út szélére, s dühösen inalt vissza, ha csak egyet is toppantottak. Drevó meg se szólalt, a nyitott kapun, mert a kapu mindig tárva-nyitva volt, csak nagy sokára lódult ki a másik után, akkor, amikor már csakugyan úgy kívánta a tisztesség. Drevó nem kötözködött senkivel, megfontolt, józan, komoly hím volt, kész csoda, hogy a taszított eszű Litauszki oldalán mérsékletben él, művelt, intelligens felnőtté alakult.

Jó néhány hónap eltelt azóta, egy egész tél, hogy utoljára összehozott bennünket a sors. Akkor még a vén Litauszkival bukkant fel a fűzfák alatt. Az öreg összehúzta amúgy is kicsi szemét, s mondta, mondta, darálta, hogy beteg, azt is, hogy mivel, s hogy milyen rendes az a doktor úr Pesten. A halálról nem beszélt, nem ejtett el olyasmit, érzi, meg fog halni, ilyen komoly dolgokról sohasem beszélt, gyerekesen együgyű ember volt, alighanem úgy kellett volna kereken megítélnem, hogy bizony félkegyelmű. Úgy is tettem, amikor azonban híre jött, hogy nincs többé, őszin-

tén fájlaltam; egy megszokott, ősi szomszéd ismét elhagyott bennünket. Ki jön ezután oda hozzám, amikor a tűző napon a kertben izzadok, azzal, hagyd már abba, pihenjünk egyet, gyűjtsunk rá, magyarul, adjak már neki egy cigarettát, még egész nap nem füstölt. Most már ki dicsekszik azzal, hogy nézd csak, ugye milyen jó kis pincém van nekem, borom is, de nem adok?!

Drevó erre már bizonyára nem emlékezett, s én gyanakodtam, tartottam tőle egy kicsit. Megidegenedett. Megszedte, kigyúrta magát, óriás állat lett belőle, kidagadt két oldalra, ki tudja, mi nem ér. De nem, ugyanúgy futott elém, akár az ősidőkben. Fölbátorodtam, óvatosan megveregettem a fejét, simogattam, végighúztam a háta szőrén a tenyeremet, s hagyta, hunyorgott, hozzám törleszkedett. Hogy tehetem vele, hogy kecsegtethetem újabb meg újabb szeretettel, amikor már eltűnt a fél élete? Minthogyha hitszegő volnék, kedvetlenül hagytam ott az úton. Azt képzeltem, zokon veszi, de nem hinném, hogy elkeseredett volna.

Megtárgyiasult, azaz tudomásul vette, hogy tárggyá változott. A tárgy nem tartozik másnak számadással, s Drevó egyre feslettebben, szabadabban viselkedett, olyan dolgokat engedett meg magának, amilyeneket azelőtt soha. Meglazultak a kötelékei, tetszőlegesen járt-kelt föl-alá, nem kerítette körbe már semmi, ha néha megkötötték, jámborul tűrte, úgy, hogy nem volt rá semmi szükség, hiszen láthatólag nem vette a szívére, akkor meg mire a céció, le is vették a láncról, s még akkor sem örvendezett hígan, annál sokkal tömörebb fából faragták.

Aztán hirtelen eltűnt, fél napokig a falut, a dombokat járta. Már-már úgy tetszett, miatta ürül ki az utca, némulnak el a ház elejei, mintha mindenkit fenyegetne. A nagy darab állat bizony

nem sok jót ígért. Erre is látták, arra is, aztán csak hazavitte az éhség. Nem voltak rémtettei, csak nem volt bizalomkeltő, hogy szerteszét kóborol gazdátlanul, komoran; előbb-utóbb kiszámíthatatlanná, szörnyeteggé válik. Ha nekirontott egy óvatlan házörző, kegyetlenül elbánt vele, úgyhogy egyre jobban gyűlt ellene a méreg, embert ugyan sohasem érintett. Egyelőre. De ki tudja, mi lesz még belőle.

Így járt-kelt a híre sejtelmesen. Ijedezni kezdtek tőle, persze, nem mindenki, s persze, a maga helyén, kellő súllyal, nem többel, nem kevesebbel.

Mégis amikor hirtelen belobbant az udvarra, s kibújt a sötétből, a tűz körül riadalom támadt. A tűznél termett, a falu másik szélén, a felvégen, ki tudja, mi hozta éppen ide. Szalonnát sütöttünk, borozgattunk, s váratlanul előbukkant. A háziak kutyája felé csapott, a lábánál fogva rántotta vissza az asszony, s Drevó abban a pillanatban hördült egyet, s már rajta is volt a kiskutyán. Az asszony visított, a férje zihálva szökkent fel a tönkről, az asszony kikapott a tűzből egy lángoló, hosszú fahasábot, a férfi lemásolta, úgy eredtek a két egymásba gabalyodott állat után a sötétbe. Drevót, a gyilkost, püfölték, s mintha meghibbantak volna, ordították: – Drevó! Drevó! A fahasábok szikrázva törtek szét a kutyán vagy a kutyákon, vagy a diófa derekán, a sötétben egybeolvadt mind a három. Drevó nem tágított, csattogott, csörömpölt minden az éjszakában, ember, állat zihált, nyüszített, üvöltött, acsargott. Drevó hörögve hátrált, s ugrott neki újra meg újra a kicsinek, az egész udvarnak, összevissza forgott, hol a kutyába, hol a husángba vágta bele az agyárát. Megveszett, a férfi meg a nő dühöngve csépelte, csak

úgy zuhogtak szanaszét a szikrák. – Menjetek be! Menjetek be! – ordították, s mi rémülten menekültünk.

Csönd lett. Morzsa már ott nyúlt el az asztal alatt. Az asszony kinyalábolta. Lábai ernyedten lógtak, az árnyékos bundán átütött a vér. – Orvoshoz! Azonnal! – lihegett magánkívül az asszony. A férje még mindig hangosan szedte a levegőt, megviselte a gyilkos művelet, egész testében reszketett. – Gyerünk! – erősítette meg az asszony akaratát. A kutya ártatlanul nézte őket, mintha nem történt volna semmi sem. Végigtapogatták, csak a füle volt kissé megcsipkézve, a torka, az ütőere átvészelte, nincs szükség orvosra, legalábbis rögtön, most, az éjszaka közepén. – Ez az állat vissza fog jönni. Becsuktad a kaput? – Be! – felelte a férj. – De hátul bármikor beszökhet. – Ha ma éjszaka nem, holnap, vagy ki tudja, mikor. Én félek tőle, be kell a házat keríteni.

A következő héten sok-sok pénzért dróthálóval vették körbe a házat; nagy kert tartozott hozzá, s hátul, az erdő felé beszegetlenül állt, most mind-mind elzárult a világ színe elől.

Drevót a gazdái egy ideig láncra verték, néhány napra, aztán ismét szabadon kujtorgott. Egy este jókora véres őzmartalékkal a szájában jelent meg a falu közepén. Az asszonyok szétfutottak, a férfiak kődarabokat vagdaltak hozzá, kergették föl, a temető felé, ki a dombra. – Ennek azért volt véres a múltkor is a pofája, mert vadra ment – állapították meg róla sötéten, amikor visszaültek a söröspohár mellé.

A villanyszerelő vastag drótot hozott, s úgy egy méter hosszan lenyúzta róla a műanyagot. Három gyűrűben tekerte a nyakára, szorosan, hogy jól érintkezzen vele. – Most ereszd el! – kiáltott rá Zahoránra, s a konnektorba döfte a drótot.

A homlok játécai

Egy reggel arra ébredt, hogy szemölcs ült ki a homlokára. Ahogy lezuhanyozott, ahogy letörülközött, ahogy a tükör elé állt, ahogy fésülni kezdett, a baloldalon egy kis rügyet talált; végigvitte rajta az ujját, ide-odahajladozott, aztán újra visszaugrott, mint ami éppen most bújt ki a fából. Hát már ez is? Nem elég, hogy tíz kilóval nehezebb, s bizonyos nadrágokat levett magáról a dereka, hiába húzza be végletekig a hasát, nem és nem, egyre több hasznavehetetlen pantalló csüng a szekrényben, egyelőre csüngeti őket, hátha még javul a helyzet, és újfent használatba jutnak; a töltött káposzta is úgy jó, ha újabb meg újabb rotyogtatással minél többször visszatérnek rá, a nadrággal is megeshet, hogy újabb meg újabb elővétellel egyszer csak jobban állnak rajta, mint bármikor, egyelőre azonban hidegen függenek a csíptetőkön, s hiába igyekszik magára melegíteni őket, nem és nem, egyre kevesebb a remény, nosztalgia pora ül az élekre, a hajtókákra, hasztalanul sóvárognak az elérhetetlen föl vétel, a tova tűnt fölhúzás iránt. Megnőtt a hasa, mint azé az ismerőseé, aki amint kénytelen-kelletlen abbahagyta a dohányzást, egyszer csak jól kidülledő inggel jelent meg előtte, és meg kell mondanunk, ezt az átalakulást kárörvendőn és ugyanakkor jólesően nézegette, hála Istennek ő még változatlanul, egyenletesen a régi, a hasa inkább horpad, mint dagad, és íme, amikor ő is letette a cigarettát, jó esztendő múlva a hasán vette észre,

mit tesz, ha valaki nem gyújt rá meg újra; a nikotin kikopik belőle, helyét az étvágy foglalja el alattomosan, és olyan következményekkel jár, hogy röviden csak azt lehet rá mondani: ajjaj! A sok évés nemcsak a derekat öregbíti, még a mellen is ostoba változás következik be, az is elhájasodik az általános elzsírosodás közepette, szinte egy-egy kis emlővé dudorodnak a férfi szegyenére: brr! Mi ez a képtelen nőiesedés? Az öregember előregasszonyosodik? Szégyen, de még mekkora, mint akit leforráztak, szégyen ősz fejére, hogy nem szakad be alatta a föld! Nagyobb gyalázat, mint az, hogy a hason pihék területnek szét, elszőrösödik, egyre nagyobb vetés veszi birtokába a testét.

És vajon mi következhet még? Mi? Ez a szemölcs a homlokon. A keze folyton odatéved, hajlítgatja, pöndörgeti. Ha nem is látja, érzi, ott van, megtöri a homlok felületét, s bizonyára mindenkinek szemet szúr majd, a téveteg, elsikló tekintet is megakad rajta, bármennyire szerény húsdarab.

Sóhajtott, megfésülködött, s fölemelt homlokkal ment ki a felesége elé. – Főztél kávét? – kérdezte Zsuzsa. – Jaj, elfelejtettem; amióta nem iszom, tudod, hogy szólnod kell; máskor figyelmeztess, főzök. Még van annyi idő, hogy föltegyem? Hány óra? – Elmúlt nyolc, hagyd, mennünk kell.

Beszálltak az autóba, ő hátra a hatalmas aktatáska miatt, úgy könnyebb kiugorni a sarkon, kibújik az autóból, Zsuzsa már indulhat is tovább. Minek ez a hatalmas bödön, nincs benne csak a személyije, a pénztárcája, a szemüvege, meg egy könyv, mégis olyan súlyos, körömszakasztó, a fél válla lelóg tőle, de nem attól nyomatékos, ami benne van – képtelen egy dió, nehezebb a héja, mint a bele. Az intézetben egész nap semmit

sem vettek rajta észre, még a titkárnő sem, a szobatársa sem, pedig az is nő, a többiek belehajolnak a munkájukba, egész nap verik a számítógépet, tárgyalnak, nyomtatnak, másolnak, cédu-láznak, s szállingóznak ki szótlantul, mogorván, mosolytalanul. Tőlük nem várhatja, hogy foglalkozzanak vele, ő sem foglalko-zik velük, ők sem foglalkoznak vele, a szemölcsöt senki sem látja sem aznap, sem egész héten, sem egész hónapon át, illet-ve dehogynem, egyszer-egyszer ugyanis dolga van velük, szót váltanak, s beszélgetés közben egymásra tekintenek, nézik egy-más szemét, és eközben a homlok is belekerül a tekintetbe. A szemölcs nem különösebben tolakodó látvány, ámde azért észrevehető, észre is veszik, csakhogy magánügy, nem tartozik bele a munkába, ennélfogva nem kerül szóba, észreveszik, de nem észrevételezik, férfiak, akik sem a külsővel, sem a belső-vel nem törődnek, átlépnek rajtuk, még a sajátjukat sem ápol-ják kellőképpen, akárhány példa van rá.

Hogy otthon miként került napfényre, arra nehéz válaszol-nunk. Talán már nem bírta tovább a lehetetlen jövevényt, álmat-lan éjszakákon a homlokához kellett vinnie a kezét, igen, kel-lett, nem akarta, nem kívánta, a keze mégis ott járt. Pöndörgette, ki szerette volna tépni gyökerestül, tövére nyomta a körmét, akár a kés élet, nyomta, nyomta, amíg csak fájni nem kezdett, s azt remélte, hogy ettől majd nem kap vért (persze ha van ben-ne vér), nem kap nyirkot (ha van benne nyirok), elhal a szubsztanciája, elfeketül, elhervad, elszárad, pörkké válik, elmállik, lehull. Átkozott kullansa azonban reggel is a homlokán üldö-gélt, újra jól teleszívta magát életerővel, nem hízott ugyan, vi-szont – sajnos – nem is lett ösztövérebb, abból a se nem sovány,

se nem terebélyes fajtából való volt, amely hosszú éveken át olyan, mint a Samu nadrágja, legalábbis úgy tetszett, ilyen lesz, konokul belekapaszkodik, belegyökerezik, igen, az életbe karmol, s nem engedi el soha többé a homlokát, remélhetőleg nem sokasodik ugyan, hiszen már hónapok óta egy és oszthatatlan, de nem is húzódik vissza, a lét peremén, a látóhatár szélén lebeg, se le nem megy, se föl nem kel, örök szürkület, örök fél hajnal van körülötte, nem tud megszűnni, de kibontakozni sem. Ezt a makacs állandóságot már nem lehetett eltitkolni, nem volt semmi remény, hogy úgy elillanjon, amilyen hirtelen, váratlan érkezett. Hogy enyhüljön a súlyosan rátelepedő gond, végül meg kellett osztania a feleségével. A fiával is megoszthatta volna, hiszen a fia olyan természet, hogy egy nap többet foglalkozik a testével, a dezodorral, a fogkefével, a fogkrémmel, a csuklópánttal, a pólóval, mint ő eddig egész életében, a szemölcsre tehát minden bizonnyal szánt volna egy-két mondatot, azt mondta volna neki rögtön: – Eredj el a sebészetre! Mutasd meg orvosnak! Felelőtlen vagy! Teljesen felelőtlen, már réges-régen el kellett volna orvoshoz menned! – Nem volt hozzá kedve, hogy a fia felülkerekedjen rajta, igaza van, már az elején el kellett volna mennie a rendelőbe, tehát nem osztotta meg vele a terhét. Illetve igen, a következőképpen: – Fiam, nincs abból a kenőcsből, amit a kezedre írt az orvos, amikor tele volt szemölccsel? – Mind elkentem. Miért? – Semmi, semmi. – Végül a feleségének szólt: – Látod ezt a szemölcsöt? Nem akar elmúlni. – Mutasd, te szerencsétlen! Itt vagy még mindig?! – Tudod – mondta neki –, amikor kiskamasz voltam, a kezemet szemölcsök lepték el, Attila, úgy látszik, tőlem örökölte, nem akart el-

múlni, orvoshoz persze nem vittek el, nyilván a pénz miatt, az-
zal vigasztaltak, azzal hessegették el, majd elmegy, ahogyan ér-
kezett. Pisiljek rá, kenjem be rézgáliccal, kössem el lószőrrel.
El is kötöttem őket, szépen leszáradtak. Azt csinálom ezzel is:
elkötöm cérnával. Vagy levágom! – Megőrültél?! Levágod?!
Majd vérmérgezést kapsz, meg ne próbáld! – Sebbenzinnel... –
Meg ne próbáld! Még a héten elmész a sebészetre!

A szemölcs tehát napvilágra jutott, ismerte az egész család,
sőt lassan-lassan az egész környék. A tornácon ültek estefelé,
vele szemben Duhonyi Béla, aki mindig hallgat szőke kis baju-
sza alatt. Hallgatott, nézte és hirtelen megszólalt: – Egy szű-
nyog van a homlokodon. – Háhá, nem szűnyog az – nevetett
egyet –, hanem szemölcs. – Szemölcs? Szűnyognak néztem –
hadarta Béla. – Tisztára szűnyog. – Háhá, idenézz – mondta
Duhonyinak –, és rácsapott a homlokára. – Ezt ugyan nem tu-
dom agyoncsapni. – Duhonyi röstelkedett, de ő nem oldotta föl,
minek annyit vacakolni egy tisztátalan kis állattal. A felesége
viszont belekapaszkodott: – Második kamaszkorát éli. Megint
gyerek vagy, papa, újra kiserkennek rajtad a szemölcsök. Egy-
szer a kezeden, egyszer a homlokodon. Aki bölcsebb, annak a
homlokán. Ideje hozzád illőt keresni, egy pattanásos kis csajt.

Délután, a forró falunapon ugyanis egy pattanásos, méghoz-
zá bandzsa kislány a rét végében egész délután egy fiúval ra-
gadt össze, egy nagy nyárfa alatt csókolóztak, mindenki őket
bámulta, ahogy a kislány a fiú nyakába kapaszkodik, húzódzko-
dik lankadatlanul, fáradhatatlanul fölfelé, hogy elérje a száját, s
mindenki azt kérdezte a másiktól: kik ezek, de a sátoralja csak
vonogatta rá a vállát. – Hát az Ilike! – mondta aztán a tornácon

Elza, Béla felesége, a harmincéves, egy szépen kivágott szabású pólóban, amelyből kinéztek középen a mellei. Szerényen ugyan, de ki. – Hát az Ilike csókolózott a kőműves Józsi fiával. – Te jóisten, az a kis kancsal? – Na, tessék – mondta Béla – miből lesz a csalamádé! – Megműtötték a szemét, már nem lesz kancsal az Ilike. – mondta Elza. – Csak én leszek kancsal a homlokommal – dörmögte a férfi, a papa. – Téged már nem érdemes megműteni – vágott rá a felesége.

Az úgynevezett papa másnap rekkenő forráságban, a legbőségesebb verőfényben füvet nyírt, csak úgy folyt rá a zsíros nap-sugár. Ha behúzott egy drótkart, elkezdett forogni a hátsó kerék, s vitte előre a gépet, rossz térdével urasan ballagott utána. Laza lélekkel, jókedvvel tarolta a kertet. Már majdnem a kerítéshez ért, amikor egy kis nő ment el az úton: a sövény mögül bukkant elő, s büszkén, csattanós léptekkel haladt. Farmerszoknya volt rajta, rojtozott szélű, fölkapott, az egyik felén le volt szabva, a másik felén, vékonyka combján pedig fölfelé húzódott a vonal. A műtét miatt napszemüveget viselt, így aztán nem lát-szott, egyenesbe álltak-e össze a szemei. Nem nézett be a kertbe, nem köszönt, ahogy régen, még ahogy tavasszal is, riadt, halvány *csókolommal*, oda se fordult, csak haladt előre, mint aki már nagy titkokat ismer, már a titkok fölé serdült, már le is nézi őket, mert még nagyobb titkokban jár, és úgy érzi, fölé az egész világgal. Még rajta a napszemüveg, szürke a napfény, de a jövő héten már egyenesen a tükörbe bújik. Elmosolyodott, hogy neki is fölfelé hajlik a világ: reggelre elillant a homlokáról a szemölcs.

A párkány

Hajnali hatkor arra ébredt, mintha egy különös helyen volna. Kissé fázott, de egész kellemesen, olyan módon, mintha az csak arra volna jó, hogy frissen induljon útnak a mai nap teendőinek elvégzésére, azaz bevillamosozzon a városba, föllépkedjen ahhoz a ráccsal ellátott emeleti ajtóhoz, amely a munkahelyére nyílik. A vasazaton túl – ki tudja, miért – a Rákosi-korszak rendezedik, egy szinte végeláthatatlan búzatábla, amelynek a szélén egy furcsa, a maga korában közismert férfi kalászt fésülget kéjesen. A kalásznak hosszú, szőke haja van, a búza maga karcú, egy kicsit jobbra hajlik, a vállára valami tétova jel van festve, de az is lehet, hogy tetoválva, könnyen meglehet, ugyanis a munkahely épületében, odalent az utcán, egy Tattoo-feliratú cég működik, egész nap széplányok álldogálnak előtte vállukra, hasukra, köldökükre tetovált alakzatokkal. Minél szebbek, annál jobban be vannak velük terítve. A férfi, természetesen Rákosi, a búzatábla természetesen arról a hírhedett képről való. Akármelyik szobába lép, minden küszöbön túl egy-egy korszak nyúlik el hosszan, nem csoda, ezen a helyen a történelemmel foglalkoznak. Van egy, amely csupa Kádárral van tele, egy másik a rendszerváltással, közepén a Hősök terével, egy harmadikban a népi írók ütik az asztalt, éppen a Petőfi Pártot alapítják meg a Mezőgazdasági Múzeumban 1956 őszén, egy negyedikben működik a gyár, amelybe minden korszak be van zsúfolva, az a

szorosan vett munkahelye, a barkácsszobája. Kis zománcos, aranyrekeszes bibliográfiákat állít elő, de olyan is akad, amely vasból van kovácsolva, sőt egy-egy fából esztergált is hever a polcon, egészen belepte már a por, ideje volna letörölni, esetleg kihajítani, de sohasem lehet tudni, egyszer nem lesz-e rá mulhatatlan szükség. Mind-mind egyedi készítmény a megrendelő kívánsága szerint. Ezeknek az áruknak az az érdekességük, hogy megrendelik ugyan, amikor elkészül, hosszan, ízlelgetően forgatják, méricskélik a súlyukat, de aztán – miután minden zamatot kiürítenek belőlük – a nyakán maradnak, csak a polcokat töltik tovább, a deszkák már roskadoznak a tehertől, a mennyezetről vakolat hullik egészen rendszertelenül, hol ekkor, hol akkor, semmi szabályt nem lehet fölfedezni benne. Az egészet be lehetne porlasztani a számítógépbe, akkor azonban az a furcsa helyzet állna elő, hogy kitisztulna a szoba, sehol semmi kézzel fogható termék nem erősítené sajnálatosan lyukacsos önbizalmát. Ma – eltervezte – egy papírsárkányt, egy Rogallo-félét fog kiszabni, egy olyan bibliográfiát, amely a lenge széltől a fél zuhogóig biztos szárnyakkal, csodálatosan röpül, úgy húz fölfelé, hogy még Szabó Ervin, a legnagyobb magyar is álmélkodva nézné. Egy-két mozzanatot egyelőre nem tisztázott, a megoldáson még körkörösén, iszonyatosan törte a fejét.

Erre riadt föl egy ötlet közepén.

Hála Istennek, egyelőre elodázhatta a részleteket, de annál borzasztóbb jelenet érte: nem a kedves kis belvárosi házban támasztotta a forgószéket – egy másik topográfiai ponton találta magát. Abban a területben üldögélt, ahol lakott. Nem akarta elhinni, hogy lehetséges, ma reggel tehát feltérképezte a terepet.

Meggyet indult vásárolni a piacon, a meggyfatulajdonos azonban sajnálkozva közölte vele, hogy egyáltalán nem emlékszik rá, hogy egy héttel ezelőtt a feleségével megrendelt volna tőle tíz kilót, abból a szép pándi fajtából, noha egy hete nagyon kellemesen elbeszélgettek: attól szép a paprikája, hogy fólia alatt termeszt, s minden nap háromszor locsol, mire ő azt mesélte, hogy gyerekkorában naponta látta, hogyan csinálják a bolgárkertészek: elárasztják vízzel a barázdákat, ami azonban eszerint egyáltalán nem volt emlékezetes dolog neki, a meggyfatulajdonos csak annyival tette jóvá a bűnt, hogy olcsóbban adta, kárpótlásul, a paprikát. – A tény, tény, mit tehetünk? – mondta, miközben fájdalom, sanyarú fájdalom járta át. Arra a cigányra gondolt, aki a múlt nyáron Zetelakán azzal áltatta, egy óra múlva hozza a kosarat, s hiába üldögélt a ház előtt, hasztalanul várt, várt, és azt gondolta, hát ilyenek ezek a cigányok, ezek a nyolc milliók Európában, emiatt ne bízz senkiben. Hát ilyen ez a fábirtokos is: eladja előled a meggyet, amelyet megrendeltél tőle, ami viszont a legfájdalmasabb: kiadtad neki a gyerekkorodat, a bolgárkertészetet, amelyet naponta láttál nagyanyád mellől a bakon, és amely elbűvölt, és amelyet ötven évig őrizgettél, s hirtelen – ki tudja, miért – elárultad, kiterítetted neki. Igen, hogy elfelejtenek, hogy nem emlékeznek rád – az a legfájdalmasabb. Mindegy, ki, egy véletlen piaci árus, vagy egy irgalmatlan jó barát. Úgy nézett rá düh, szenvedély nélkül, mint a végtelen vízre: hullámszik-e, vagy meg se rendül. Meg se bilent.

Nem olyan nagy dolog, mégsem akkora. Hát akkor mit csináljak? Mostanában igen rossz volt a termés, már tavaly, tavaly

előtt is elfagyott, az idén azonban – úgy látszik – kidudorodott. Van, csak utána kell járni. Két zöldséges is eszébe jutott, az egyik nemrégén nyílt. Szomorú, de máris halálra van ítélve. Bezárt. A másik. Igen, a másik éppen a sétányon van, fel tudja térképezni tehát a terepet. A terep ugyanis éppen az: a terep. Nem akarta feltérképezni csak azért, hogy feltérképezze, noha nem kis hajlama volt arra, hogy a tényeket tényeknek tekintse, minden elvonság, minden absztrakció távol állt tőle, ilyen világban nőtt fel, ilyen otromba módon élt, amire nagyon jó példa, hogy minden névnapot, minden születésnapot, minden évfordulót, minden finom ékszert nemhogy számon tartott volna, hanem az előzetes számontartás ellenére is a sértettség poklába hullatott. Igyekezett, igyekezett, hiába, nem érte fel őket ésszel és emlékezettel. Minden emlékezet nélkül indult el, amerre a hely van. Nem csalódott. Éppen olyan, amilyen.

Boltív a Szent László sétányon egy ósdi ház kapuja fölött. Félkörív, donga, nyitott félkör, talán azért, hogy ha betérnek a kapun, világosság fogadja a belépőt. Hogy hívják az építészek? Már nem tudja meg soha, mert elég volt neki a könyvekből, a fogalmakból, csak naturálisan akar élni.

Hajnali hatkor ennek a boltívnek a mélyén találta magát odafönn. Ott kucorgott, ott zsugorodott, ott kuporodott, és nem értette, hogy miként került oda. Kellemesen didergett abban az idei kánikulában, amelyről azt híresztelte minden újság, hogy ez az elsivatagodás előjele, az elsivatagosodásé, vagy egy újabb jégkorszaké, csak még nem tudják eldönteni, a kettő közül melyik fog bekövetkezni. Nem fájt a térd, meg sem tapogatta, hogy sajog-e most, annyira nyilvánvaló volt, hogy nem, ami

nagy újdonság, mert már hetekig kínlódott vele, még a doktorhoz is elment, fiatalabb nála, ahogy egy meghittebb pillanatban megtudta tőle, kerek egy évvel. Megnyugtatta, semmi baj, kegyesesse, új kenőcsöt is vehet, így hívják meg úgy, azt mondják, sokaknak bevált. Na, na, gondolta, majd én aztán a ti pénzeteiken kísérletezgetni fogok nektek! Kísérletezzen a térdem!

Egy kicsit álmos volt, ami hajnali hatkor persze nem nagy csoda. Úgy emlékezett, hogy a boltívet rostély hálózza be, nem túl cifra, de rács. Szerencsére nem; üveg borította, sőt mi több, egy szabályos ajtóféle volt rajta, sőt ami még több: kívülről nyílt befelé, kívülfelé egy kilincs volt rajta, amelyet el lehetett volna tekerni, és akkor már tárult volna az udvar felé az az ajtó- vagy ablakféleség, és akkor bemászhatott volna rajta, hogy ne legyen kitéve. Mint egy kirakatban. Hajnali hat volt. Nem volt nála óra, az este ugyanoda tette, ahová mindig is szokta, a szekreter bal oldali tetejére. Biztos? Nem hagytam el azt a drága jó svájci órát valahol? Úristen, merre jártam az éjszaka? Csak nem?! És merre a szemüvegem? A fákra nézett, az újdonsat-újonnan ültetett fákra, látja-e világosan, tisztán a levelek formáját. Megnyugodott. Az Isten tudja, miféleké, de azok, az övéi. Megvan a szemem. Fölösleges tűvé tenni érte minden zúgot, hiábavaló ide-oda tapogatni, előbb-utóbb minden előkerül, csak semmi pánik, az a legjobb idegnyugtató. Volt időm megtanulni. Szép sík vidék, hosszan ellátni a horizontig. A horizont, a láthatár hajnali hat órát mutatott. Se többet, se kevesebbet. Egy órával később serkent fel, mint ahogy szokásába jött. Olyankor felrobban a szeme héja, feketerigók zendülnek rá a kis mellékutcában, vagy fordítva: robbannak a rigók, s felzen-

dül rá a szeme héja, s kipendül a paplan alól, már majdnem arra viszi a képzelet, hogy a paplan héja alól, hiszen az alatt a héj alatt domborodik, már amennyire, éjszakánként, de hát mégiscsak felnőtt és komoly ember, nem olyan, arra vigye a link lélek: a paplan héja alól. Nem, fölkel az ágyból, s elindul a napnak. A nap, a mai nap, a mindennapi nap egészen közönséges, egészen egyszerű. Két szobából áll: egy otthoniból meg egy munkahelyiből. Az otthoniban van egy kávéfőző-gép, amelyen megfőzi – éhomra – Omniából (régészeti kávémárka az ezredfordulón, egyszer majd elmúlik és más veszi át a helyét) a sűrű levét; van egy *ebédhelyettesítő hidegfelvágott háromszeletkenyér alufóliába csavarva*; a munkahelyi egy számítógépből, egy diplomából (könyvtáriból!) és mára már néhány négyzetméter nyugdíjból tevődik össze. Van hozzá egy villamosjárat is, egy cella, a *végigolvasó*. Depresszív mélabú. Ha van ilyen. A depresszív mélabú azonban aligha fog már bekövetkezni. Legalábbis ma.

Az az átkozott szerencséje, hogy elég sokat megtapasztalt már, és nemigen szokott meglepődni. Tudniillik a különös dolgokon. A nem különöseken igen, mérsékletesen és harmonikusan, a különöseken azonban annál kevésbé. Most sem furcsálkodott meg azon, hogy ebben a pillanatban, hajnali hatkor egy boltívben hunyorog. Ismerte ezeket a hirtelen helyváltoztatásokat, sajnos, főleg az irodalomból, a *szépből*, ámde az írók már nehogy azt gondoljuk, hogy önkényesen cselekszenek a betű nevében, nem, dehogyis, ők a mi krónikásaink, nélkülünk, a világ híján elpusztulnának, minélkülünk üres lenne az a tenger árkuspapír, amit naponta elhersegnek ijesztő, roppant és poltron cápacikk-cakkjaikkal. Ismerte, és arra gondolt, hogy a

krónikások játszanak vele, csak az álom álmodik vele, az irodalom álma, túl akarnak játszani az eszén, éppen akkor, amikor már elhatározta, eldöntötte, véglegessé tette: irodalom soha többé! Lassan hömpölyödött el rajta ez az ár, nem egyik napról, egyik hétről, sőt egyik évről a másikra, hol alattomosan, alul, mint a talajvíz, hol nyíltan, szemközt és szemérmetlenül, amely azt az iszapot hordta rá: *hagyd abba!* Valami szokatlan oknál fogva ugyanis az a rögeszméje volt kezdetek óta, hogy neki márpedig muszáj. Addig-addig gyúrte rendületlenül, hogy végre csakugyan meg-megjelent. Ekkor is egy jelentéktelen könyv, akkor is egy, eléggé ritkásan és eléggé észrevétlenül, írtak ugyan róla, de mihaszna. És közben szépecskén megöregedett. „*Várjuk a folytatást*” – így írtak róla, így bíztatták vállveregetve hatvanéves korában is. Na, lássuk, Uramisten, mire megyünk ketten, gondolta, és egyenként a szemébe lökte összes kéziratait. Nem egyszerre – dossziéről dossziéra, kötegről kötegre. *Várjátok, persze! Ismerem! Dehogyan esengtek ti a folytatásért!* Annak nincs is szinonímája az ilyen meg ilyen nagy szótár, a legújabb, a legjobb szerint, hát hogy lenne nekem! Nem, egyszerűen, sőt *egyszerűn*, semmi folytatásom, következőm, csorgadozásom, továbbvitelem, itt megállok, mint egy sivatagi folyó, amely a homokba s a mérhetetlenül sütős, forró egekbe fullad. Még itt van, még rémülten fickándoznak benne az antilopok, amelyek át akarnak kelni rajta, hogy új legelőre boruljanak; átevickélnek, aztán új legelő sehol. Fantázia, hogy sehol. Van fű, csak vékonyan, soványan, mert az állatok tudják, hogy bár csak szikáran, hogy bár, szűkösen, de túl, a krokodilos vízzen túl akad egy kis élnivaló.

Néha – önvigasztalásul – azzal szórakozott, hogy másokat olvasott. Nem csekély káröröme időről időre azt állapította meg, hogy vannak, akik – szerinte persze! – nála kevésbé jókat írnak, sőt azt írják egy-egy érdekesről (még dokumentálni is tudná, hogyha óhajtaná lábjegyzettel, és persze fölöttébb szívesen), hogy nagy humbug, amit művel, mégis – csodák csodája – elárasztja őket a hírnév, a dicsőség. Ez azonban ócska káröröm volt, mert akiket olvasott, valóban remekműveket alkottak, fényes recepciójuk, ragyogó befogadósávjuk volt. Ebben a helyzetben azonban, odafönt a boltív alatt, nem olvasott semmit, csak üldögélt. Nem értette, hogy bár az irodalom ereje végtelen, mégis mi módon juthatott hajnali hatkor erre a recepciós pontra. Mert hogy itt recepcióról van szó, az egészen bizonyos. Hogy egy recepciós sáv mágneses mezejében kuporog, csalhatatlanul igaz. Csak még azt nem tudta, melyik *helyezettte* ide. És hogy *helyezettte-e*, vagy *helyezettte*.

A párkány nem volt se túl kényelmes, se túl kényelmetlen. Fél ágy széles volt, még annyi sem, azonban különösebb fáradalmat nem okozott, hogy végignyúljon rajta. Nélkülöznie kellett az epedát, a kemény, de a gerincnek olyan szívélyes rugózatot, ez azonban nem zavarta, aludt már szalmakazalban – gyerekkorában, népiesen! –, aludt már szénaboglyába furakodva – Zugligetben –, aludt már az intakt Hódmezővásárhelyen – az ám az alvóka! –, úgyhogy a párkány szűkössége korántsem zavarta. A nap ugyan kelet felé esett neki, ám a szemben lévő ház, amelyben egy író lakott nem is olyan régen, aki azonban időnek előtte nagyon, a klasszikusokhoz képest túlon túl fiatalon hunyt el, és akit valóban őszintén megrendülve hallgatott a halála után a

rádióban (akkor tudta meg, hogy mily közel élt hozzá, és milyen sajnálatosan nem futott vele össze ha csak néhány szó erejéig is ezen az elhagyatott, nem írónak kitalált vidéken), és akinek a háza, amelyben élt, eltakarta előle a napot. Tehát a fény sem háborgatta. Nem kellett hunyorognia, hogy kipillogja a fényt. Csak most vette észre, hogy ez a hely egyébként a galamboké. Alatta szürke alvadék hevert keményen, az ürülékük. Nem szerette a drasztikus szavakat, azon is megütközött, hogy mértéktartó stílusban alkotó – és éppen mértéktartó stílusa miatt emelkedő – írója egyszer csak azt vetette oda váratlanul a huszonötödik oldalon, hogy! Nem mintha ő maga nem használta volna egyszer-kétszer, sőt bizony többször a kelleténél, többször mint ahogy illett volna, de más a közbeszéd és más az irodalom. Sőt ennél tovább ment: más, ami új és más, ami séma. Aki először írta le, nagy bátorságról tett tanúbizonyságot. Aki viszont a léptekben lábal, arról mit lehet mondani? Induljon másfelé – van elég rossz bozót! A szürke alvadék egy kicsit kellemetlen volt ugyan, de nem annyira, mint ahogy letről képelnénk. Egy-két centiméternél nem volt vastagabb, hiszen lehetett volna akár öt centi *duzmadt* is, de nem egyenletesen, ami baj, de nem is egészen egyenlőtlenül, ami viszont nem tette durván kényelmetlenné a párkányt.

Odalent fiatal fák nyújtóztatták az ágaikat, nehéz lett volna átlendülni rájuk, de ha átlendült volna rájuk, meg is nézhette volna magát! Eltekerte a kilincset, félre kellett húzódnia, hogy az ablakszárny kinyíljon, belül azonban furcsa látvány fogadta: múmiák heverték a földön, szépen egymás mellé helyeztetve, mind nyugatnak irányított koponyával, kettő korhadt koporsó-

ban, a többi csak úgy a betonra döntve. A koporsót nem nagyon értette. Mintha egyiptomiak lettek volna, az a két deszkaláda azonban kétségkívül huszadik századi volt. Az egyiknek az oldalán – kicsit erőlködve, kicsit keservesen, de – még a betűket is ki lehetett sillabizálni: Kossuth Lajos. A másikon a saját nevét látta, s hogy az idén tették bele a fekete döbözbe. Úristen, Kossuth Lajos?! Még jó, hogy nem Rákóczi! Jobban megszámolta, hány múmia fekszik a földön. Úgy találta, nyolc. Aztán újra, és akkor már egyre szaporodtak. Abbahagyta. Jobb, ha magammal vetek számot. Jobb, ha a tükörbe nézek. Kétségkívül. Csak találgatta, hány óra hány perc van, valamiért nagyon fontosnak vélte tudni, noha biztos volt benne, hogy nagyon lassan múlik az idő. Még nincs ideje fölkelnie. Még alszik a család. Azt hitte, a család. Itt? A párkányon? Már hogy aludna a párkányon, a boltív alatt a család? Megnyugodott. Nagyon fájtnak volna neki, ha itt kellene aludniuk ezen a szennyes szegélyen. Milyen jó, hogy erről a világról nem tudnak semmit! Hogy ilyen univerzum is van! Ismét eltelt néhány perc, néhány jókora véralvadásos. Lent a padon, amit csak most vett észre, a padon, odalent, egy gubanc mozdult meg.

Tudta, hogy ismeri. Bizonyos volt benne, az a gubanc, nem más, mint az a fogyatékos fiú, akit néhány órával ezelőtt raktak meg a pénzéért a pályaudvar környéki fickók. Nem sok volt nála, néhány száz, nem is kellett neki, már napok óta semmit sem evett, egészen megszokta.

A templom felől, ahová nem lehet behajtani, egy autó landolt befelé. Szinte némán érkezett. Odahúzódott egészen a párkány belsejébe, mert mégis furcsa volna, hogy egy értelmiségi

– végül is az talán! – egy elhagyatott ház homlokzatának a közepén gubbaszt abszolút értelmetlenül és megmagyarázhatatlan módon, valószínűleg még igazolvány sincs nála, hiszen otthonról el sem indult, csak megérkezett valahová. Odahúzódott és onnan figyelte az eseményeket. Rendőrösen léptek fel, de nem sokára megváltoztak: – Péter fiam, gyere, hazaviszünk! Csúnyán összeverték.

A kölcsönző

Mint ornamentika-könyvtár szakos egyetemi hallgató kötelező gyakorlatomat a Tudományos Nagykönyvtárban végeztem, amely az egyik legrégebbi volt Magyarországon, még Vitéz János alapította Nagyváradon, s Corvin János telepítette Budára, ahonnan a XVIII. században költözött mostani helyére.

Volt vagy tíz emelet könyve, sok millió kötettel, a kódexeket, az ősnymtatványokat páncélszekrényben tartották, s kiemelték belőle egyet-egyet, hogy eladják őket a nemzetközi fekete piacon, évekig a kutya sem kereste őket, csak akkor derült ki, hogy lábra keltek, amikor ki akarták őket állítani, vagy hasonmás kiadást óhajtottak belőlük készíteni. Mint gyakorló egyetemista, erről persze mit sem tudtam, csak később terjedt el a híre, de általában nem szivárgott ki, ügyes, ravasz igazgatói voltak a könyvtárnak. Egy-egy időre minden munkára beosztottak, udvart söpörtem, ruhatári cédulákat osztogattam, leltároztam, cíMLEÍrtam, szakoztam, kölcsönöztem, sőt a pincében még könyvet is kötöttem, egyedül az igazgatói székbe nem ültettek bele. Bejártam a könyvtár minden zegét-zugát, kötelelőségből is, kíváncsiságból is. Micsoda arzenál! Tíz meg tízezer könyv – az ősnymtatványok kivételével – a kezdetektől egészen a XX. századig. Tízezer? Száz meg százezer! Pergamenbe, kutyabőrbe kötött ritkaságok, de csak úgy a raktárban, a polcokon. Minden gyakorlaton résztvevő könyvtáros kötelelőség-

gének érezte, hogy tucattjával hordja el őket. Engem ugyan – becsületszavamra! – nem vitt rá a lélek, nem is volt hová vinnem őket, kollégiumban laktam, úgy okoskodtam, majd alkalomadtán visszatérek, ha már lesz lakásom. A többiek még azzal sem törődtek, lopták őket, ami belefért. Saját két szememmel láttam, hogy a könyvtári hivatal igazgatója, akinek az lett volna a dolga, hogy a rábízott intézmények gyarapodását elősegítse, otthonában legalább fél, ha nem egy tucat Nagykönyvtárból eltulajdonított XVII–XVIII. századi fóliánst tartott díszhelyen, amelyet gyakorlata idején tulajdonított el, látogatóinak egyenesen dicsekedett vele. A könyvtárat egyébként is szívesen látogatták a haramiák, példának okáért beállított az olvasóterembe két munkás, egy hosszú létrát cipeltek végig a márványoszlopok között, a márványlépcsőkön fölfelé, a létrával fejbe kólintottak néhány bölcsészlányt, s minden teketória nélkül a falnak támasztották. – Az óráért jöttünk! – vetették oda az olvasótermi felügyelőnek, aki bólintott, mintha ő még náluk is jobban tudná, hogy az óráért jöttek, sőt a létrát is megfogta, el ne dőljön. A kétszáz éves antik szerkezetet segített leemelni, tartotta, amíg át nem tudta venni az egyik csirkefogó. Egy szikrát sem csodálkozott azon, hogy jöttek az óráért, azt sem tudta, jár-e az óra egyáltalán, vagy ha jár, jól jár-e vagy rosszul. A legenyhébb parancsot is azonnal teljesítette bárki, hozzászoktak a parancsuralmi rendszerhez, amelyet természetesen az igazgató alakított ki. Klientúrája bárkit azonnal fölfalt, igyekezett hát mindenki a holdudvarába tartozni, nehogy őt is felfalják egyszer. Úgynevezett értekezleteket tartott, amelyeken egy-egy kollégát szokott a vádlottak padjára ültetni. Azt mondják, valamikor, fiatal

korában a jövő ígérete volt, a felnövekvő tudós nemzedék egyik legtehetségesebb tagja, csak egy kis jellemhiba szeplőzte be: végtelen cinizmusa. Már csak emlékeiből élt, új műveket nem alkotott, a könyvtárat igazgatta. Délben az ablakba állt, figyelte, ki mikor indul ebédelni, erre a célra külön füzetet tartott, s ha valaki öt perccel később érkezett, azonnal telefonált a felettesének, hogy vonja felelősségre a késedelemért, de megtiltotta, hogy a felettes elfecseggje, kitől származik az értesülés, meg hogy kié a felelősségre vonó kéz. Ezzel a módszerrel sok keserőséget szerzett a feletteseknek, a késedelmes beosztottak mind őket okolták a számonkérésért, úgyhogy az intézményben egészen általános volt a gyanakvás, az árulkodás, torzsalkodás, a gyűlölet. Mindenki a másikat okolta mindenért, s eközben a felelősség érzete mindenkiből elpárolgott, így történhetett, hogy hol az óráért jöttek, hol valami egyéb antik darabért, egy szé-kért, egy szekrényért, igazán elég széles volt a választék, hiszen százötven esztendeje épült a könyvtár, a berendezése is ebből az időből származott. A gyors eszű kollégák hamar kihasználták a jövő-menést, szövetkeztek, s amint hírlík, Munkácsy Mihály Az olvasó diák című háromszor négy méteres festményének a kimenetelét már ők szervezték meg, hasonló módszerrel, mint az óratorvajok, ők estek a legjobban kétségbe, amikor egy év múlva sem hozták vissza az állítólagos restaurátorok.

Az én fülembé mint egy-egy kósza történet, úgy jutottak ezek az események, ebben az időben már nem volt mit ellopní, kivéve a könyveket, az igazgató irgalmatlan kedve is lelohadt, meghízott, megszélídült, a munkatársak ki-bejártak az épületből, tíz órákor elmentek ebédelni, egyre érkeztek vissza, kettő-

re, a váltótársak már nem is dühöngtek érte, másnap tetemesen visszaadták a kölcsönt. Volt, aki a szemközti presszóban konyakozott, volt, aki borozóba járt, visszafelé be-betértek egy-egy üveg italért a legközelebbi közértbe, s ki-ki tehetsége szerint elfogyasztotta, vagy elfogyasztásba vette a munkaidő végéig. Ebbe a multságba olykor-olykor engem is bevontak. A kölcsönző nénikék – ötvenévesek, de az én akkori szememben nénikék – a kölcsönzővel közvetlenül érintkező szolgálati helyiségbe bújtak, csörömpöltek, el sem mosták a poharakat, azon versenyeztek, kié a szutykosabb. Amit én is meg is értettem: a kölcsönző a katalógusszekrényekkel a világ legmocskosabb kölcsönzője volt, a mennyezetig érő ablakokat legalább ötven éve csak kívülről érte víz, amikor zuhogott, a kis egyenletes esők nem verték le róla a port, be sem értek az eresz alá, belülről kosz tapadt rájuk egyre sötétebb rétegekben, úgyhogy réteslapokat lehetett volna lehántani róluk, amit azonban időtlen idők óta nem tett meg senki; egyszer kihívták ugyan a tűzoltóságot, hogy kinyomós létráról lemosassák velük az ablakokat, de a tűzoltók amikor meglátták, észvesztve menekültek, még a poroltókat is magukkal vitték. A falak nemcsak a mocskos terheit viselték, ábrákat is hordoztak magukon, mozaikokra hasadoztak szét, a repedések óriási labirintust alkottak, amelyben már a mitológiai tanszék sem tudott kiigazodni. Ebben a barlangban nem csoda, ha a könyvtáros is barlanglakóvá lett, mogorva nősténymedvék lökték ki a könyveket az olvasók elé, a jobbára egyetemistákból álló tömeg depresszióba esett, először, amikor fejbe vágta az a mérhetetlen elhanyagoltság, másodszor, amikor ráfordultak az Ursulák. A latin szakosok

mindjárt tudták, miről van szó, a felvilágosultság sietett nekik legyűrni a nehézségeket. A matematika szakosok úgyszólván védtelenek voltak velük szemben.

A stílust én is hamar elsajátítottam, igyekeztem a kedvükben járni, s igazán meleg fészekre találtam. Nem is titkolták, hogy meg-meghúzzák a flaskát, nekem is a kezembe nyomták, s ettől fogva végleg otthon éreztem magam. Különösen hétvégeken alaposan rázendítettek. Bizonyos Lujza ilyenkor úgy belemászott a közepébe, hogy el-elillant. Elképzelni sem tudtam, hol tekereg olyan sokáig, még aki nem törődött vele, annak is feltűnt már, hogy Lujza elpárolgott. Lehet, hogy ők, a többiek, tudták, hová, én az ideiglenes, a gyakornok, nem is sejtettem, hogy mi történt vele, így aztán igencsak meglepődtem, amikor belebotlottam a raktár mélyén: a földön hevert, szerencsére nem halt meg, csak elalélt. – Mindjárt – motyogta –, mindjárt jövök, csak kiszédülöm magam! – Megkönnyebbültem, senki sem fog csodálkozni, ha egyszer én is elterülök a raktárban. A tájékoztatók, a könyvtári elit munkatársai, akik négy-öt nyelven beszéltek, ráadásul még egy nyelven beszéltek, szintén az italén. Ha történetesen kiürült a szoba, erre a közös nyelvre tértek át, ha benyitottam hozzájuk valamiért, engem is megkínáltak, én azonban lehetőleg egy pohárnál többet nem beszéltem velük. Akkor egyébiránt más foglalkoztatott, egy lány, aki akkoriban avatott be a szerelembe, úgyhogy éjjel-nappal azon járt az eszem. A lány be-beállított hozzám, nagyszerű lehetőségek adódtak a raktár mélyén, jó szerencsénk megóvott attól, hogy azokat a raktári jelzeteket írják a kérőcédulákra, amelyek alatt a földön henteregtünk. Egyszer azonban a lépcsőházban elha-

gyott a jó sors, telibe talált bennünket az igazgató. A kis, potrohos ember végignézett rajtunk, én kővé meredve néztem vissza rá, ő pedig szó nélkül tovább haladt. Talán éppen ennek a jelenetnek köszönhettem, hogy a gyakorlat végén állást ajánlott, amit én akkor nem használtam ki.

Negyedszázaddal később ugyanoda kanyarodtam vissza. A kölcsönzőbe osztottak be, ugyanazok a repedezett falak, ugyanazok a százéves katalógusszekrények, az ódon könyvekről ugyanazokban a síri dobozokban ugyanazok a müncheni katalóguscédulák vettek körül. Otthonosan éreztem magam, egy-két hajdani ember is akadt mutatóban. Békésen szivárgott be a napfény a retkes ablakokon át. Nem sértette a szépérezkemet, örültem, hogy egyáltalán munkához jutottam.

De nemsokára fölfeslett a pokol. Betódultak a gazfickók, elárasztották a pult előtti teret, ordibáltak, dulakodtak, egy-egy pofon is elcsattant, a lányok visítottak, meghúzták egymás haját, nem csoda, hogy a kölcsönző pultot nehéz diófából ácsolták, sőt meg is vasalták, becsavarozták a betonba, különben arébb lökték volna, mint ahogy a dühösebbek meg is kísérelték. Aki mögötte ült, szintén diófából készült, jól megtermett némből volt, hatalmas szőke konttyal a fején, szapora beszédű és szapora kezű nő. Ha egy-egy szemtelenebb egyetemista benyúlt az asztalra, egyszerűen a kezére vágott, sőt az is előfordult, hogy fölemelte a seggét, amely – mondanom sem kell – még a kontyánál is hatalmasabb volt, fölemelte a nagy kerek tömeget, és hihetetlenül gyorsan lekevert egy pofont. Az már csakugyan mindennek a teteje volt, hogy egy nyiszlett kis csillagász hallgató, amikor a pofontól elterült, hihetetlenül gyorsan talpra

szökkent, átvette magát a pulton, pontosabban derékig rámaszott, aztán visszavágott neki, még a szemüvege is leröpült. A lányok úgy elkanászodtak, hogy ki-bejártak a kölcsönzőben, mintha otthon lennének. Csípőjükkel belökték a csapóajtót, besétáltak a pult mögé, minden további nélkül elkezdtek turkálni az oldalsó polcon, ahová a visszahozott könyveket raktuk le. Ha valamelyik nem tetszett nekik, bevágták a sarokba. Azt még csak tűrtük, hogy szabad prédának tekintsék a könyveket, viszont az, aki kettőt vagy kettőnél többet a sarokba hajított, várhatta a következményeket. Két férfi kölcsönző mindig akadt a műszakban, rájuk várt, hogy megfenyítsék őket. Az egyik megragadta a hajánál fogva, a másik fölrántotta a szoknyáját, jól megmarkolta, hogy a szégyentől elveszítse az erejét, bevonszolták az ajtó mögé, a szolgálati helyiségbe, lehúzták róla az alsóneműjét, s egy kurta korbáccsal két vagy három csíkot festettek a valagára, aszerint, hogy hány könyvet szórt a földre. Felírtuk a nevét, csak azután bocsájtottuk ki a többi szajha közé. Ha megismételte, a raktárba vittük, ott már meztelenre is vetkőztettük, vagy legalábbis azzal fenyegetőztünk, de félúton meg szoktunk állni. Az ügyeletes fölemelte az ujját és előre-hátra billegtetve alaposan megfenyegette. Minden nap váltottuk egymást, hol ez, hol az volt az ügyeletes ujjbillegtető. Valamiért úgy alakult, hogy az ujjbillegtetés számított a legsúlyosabb ítéletnek, még a korbácsolásnál is erősebbnek, szinte már a halálbüntetéssel ért föl. A vita, amelyet lefolytattunk, azzal végződött, hogy az ujjbillegtetés már nem is az életfogytiglanival, hanem a kötél általi halállal egyenértékű. A diáklányokat, mi férfiak, egyszerűen kis kurváknak hívtuk egymás között, meg is érdekelték.

Némely diáklány, általában a nyiszlettje, beosont mögöttünk a folyosóra, a szolgálati helyiségbe, s amikor a teherlift szekrényébe hajoltunk, elkapta a nyakunkat, ránk akaszkodott, két lábával megkacsolt bennünket, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megerőszkoljon bennünket. Néha nem tudtunk ellenállni, bevonszoltuk a raktárba. Ha nem velem történik, el sem hiszem. A nyilvánosság előtt is majdnem ugyanezt művelték, nyalták-falták egymást a katalógusszekrények előtt, s ha rájuk szólt az ember, nekik állt följebb, még vissza is szájaltak. A rohadt sarkokban, ahová nem láttunk be, ittak, piáltak, vedeltek, mindenfélét, söröskupakok, üres töményes üvegek heverték szanaszét, egyszóval szép kis kupleráj volt az egész. Alig vártam, hogy elkerüljek innét címleírónak, szakozónak, bárminek, csak el innen, akár leltárkönyvet is írtam volna már, hiába. Egyre mélyebbre süllyedtünk, a kontyos nő nyugdíjba menekült, az új főnöknő finom lélek volt, nem járt el a keze, még a professzorok is elfajultak. Aztán, egyszerűen halvány lila gőzöm sincs, mi okból, de fegyelmet sóztak a nyakamba: a tájékoztatóban iszogattunk, egy üveg bort, két üveg bort, az igazgatóhelyettes hozta őket, úgy tántorogtunk, mint a lófüggöny, én elmenőfélben – mint kiderült – fellöktem egy professzort az ajtóban, másnap pedig ugyanaz az igazgatóhelyettes – igazgatóra, helyettesre, szóról szóra ugyanaz! – fegyelmet hurkolt rám.

Betelt a pohár, sürgősen odébb álltam.

Stációk

A Duna-parton kezdte. Egy nagy fröccsöt ivott, lélekszakadva, s már indult is tovább. Az Izsáki sötét, ronda, mocskos hely, újra meg újra megállapította: az Izsáki nem embernek való. Egy úgynevezett nagy fröccsöt hajtott föl ismét. Kedélytelenül. A Fapados kissé messze volt, nagyon ki kellett lépnie. Ugyanazt kérte, ugyanannyit, sehol egy pohárral sem többet, mániákusan, megrögzötten, mert úgy érezte, talán nem egészen alaptalanul, hogy alkoholista. Szerette volna, ha megúszná, ez a vágy vitte mindig egy ajtóval, egy pincével odébb. Szégyellte volna, ha törzsvendég lett volna bárhol is, ezért aztán váltogatata a helyeket. Méltóságteljesen lépett be minden koszosba, csak amikor már leért a szutyokba, amikor már megcsapta a borgőz, az az elviselhetetlen bor-, rum-, konyakszag, alvilági bűz, amikor már meglátta a kocsma törzsvendégeit, akkor tört meg benne a büszkeség; alázatosan, szégyenkezve állt a pult előtt a sorban, s mire a csapos elé ért, akkorra az önérzet utolsó porcikái is megroppantak benne, esdeklő hangon kérte az adagot, s a csapos úgy tette elé, akár a többi léhűtő elé. Szenvtelenül, hidegen. Hogy is tette volna másképp? Mégis minden nap sértve érezte magát attól az unott mozdulattól, amely csak odahelyezte a poharat, de nem nyújtotta, mint ahogy elvárhatta volna. Leemelte a lucskos pultról a poharat, s amint magába lökte, lejjebb is adta mindjárt: ha tudom róluk, hogy törzsvendégek,

nyilván én magam is törzsvendég vagyok. Emiatt váltogatta annyit az ivóhelyeket. Váltott lovakkal ment át a félrészség (a kapatosság!) állapotába, és azzal áltatta magát, hogy... Nem, már nem is áltatta magát, ennél fogva még a Nyár utcaiba is el-térítette azt, aki már nem is ő volt. Van, aki nem szeret egyedül inni, elcsábít valakit, ez az ember általában meg is áll a végső illumináció előtti pillanatnál, imbolyog egyet, aztán elindul ha-za. Nem a társas illuminátorok közé tartozott, annál sokkal töb-bet kívánt, mintsem hogy társasággal tartson, társaságban az ivás lassú folyamat, egy pohár, egy történet, ő nem így: egy po-hár, egy pohár, csak egyik az egyikben, másik a másikban. El-indult otthonról az első, természetesen az első szeszlelőhely fe-lé, egyszer balra, máskor jobbra, már akkor cserélgetni kezdte őket, persze, nem volt egyszerű, mert nem mind nyitott kora reggel, neki meg kora reggel a kora reggeli nyitású kellett, s né-ha eltévesztette, a tíz órai nyitásúba akart fél nyolckor beállíta-ni, ilyenkor a mérhetetlen csalódástól elég nagy kínok vártak rá, kiszáradt a torka, tehetetlenül bolyongott az utcán, mire eszébe jutott végre, hogy a Bolgár utcai nyolckor húzza föl a rácsot, mire odaér, nyitva is lesz már. Térképe volt a város összes koc-smájáról, a pestiekről, a budaiakról egyformán. Ismerte a borjá-ratokat, tudta, hogy a hatos villamos, az egyes, a kettős metró, az ilyen-olyan busz mentén hol találja őket, és nem tévedett soha. Olykor-olykor olyan városrészekben akadt dolga, ahol idegen volt a kocsmákat illetően. Egyszer egy főfélének látszó utcán megállított egy férfit: – Mondja, nem tud erre valami ital-boltot? – A férfi csak a fejét rázta, miközben megvető pillantást húzott rajta végig. Ekkor megtanulta: a járókelők sohasem isz-

nak, azért járókelők. Elindult a főfélének látszó utcán, s behajolt a mellékutcák mélyére, az elsőben általában nem, a harmadikban viszont rendszerint földerengett a szomjúhozott, bűvös fölirat. Az ember már kitapasztalja, milyen helyeken várhatja, abban a biztos tudatban halad előre a járdán, hogy az egyik sarkon túl mindenképpen föl fogja fedezni Amerikát.

Tele volt Amerikával a város, de nem ragaszkodott egyikhez sem, egyik mellett sem tartott ki, egyetlen dologhoz volt hű: a rizlingjéhez. Rizlinget ivott, egyedül, kitartón, megrögzötten, rizlinget, de sohasem tisztán, mindig piszkosan, szódavízzel. Anélkül egyetlen rizlinget sem lehet elfogyasztani. Elfogyasztani? Ő sohasem fogyasztott: lenyelt, eltüntetett, felhajtott, nem ízlelt, a kocsmai borokon nincs mit lötyögtetni, szagolgatni, nyelvhegyre venni, forgatni a szájban, élvezni, kortyolgatni, a kocsmai boroknak utat kell engedni, aztán hadd fussanak. A kocsmai borok átmeneti teremtmények, a mámorba visznek át, az a küldetésük, emiatt használják őket. Nélkülük is jól megvolnának, ha nélkülük is bekövetkezne az, amit remélnek tőlük. Csaknem e filozófiát vallotta az a költő, aki – mikor már nedves nadrággal tántorgott az úton – azt dadogta: – Csak ne volna szaga a pálinkának! – Csak ne volna maga a pálinka sem! Ha pálinka nélkül, szárazon is elérnék ugyanazt az állapotot! A száraz ittasság maga volna a mennyország. Rizling nélkül, eme pokoli angyalszárnyak nélkül azonban egyelőre nem nyílna ki a menny. A sok rizling azonban nem a hetedik mennyországba visz, hanem egy szép nap a csömör csikorgó kapuján át szürke udvarokba, a rizling ettől a naptól fogva elviselhetetlen. Lesz még egy-két kísérlet: ha nem jó a fehér savanyú, hátha

megteszi a félédes fehér, amin azonban kénytelen volt túladni, nem tetszett, hogy akkora mellei vannak, vörössel kezdett flörtöt, hűséges is volt hozzá egy-két esztendeig, egészen addig, amíg rá is rá nem unt, lesütött szemmel, szégyenkezve visszavért a fehérhez, aztán ismét visszarimánkodta magát a vöröshöz, végül mind a kettőnek kiadta az útját, a felesekkal próbálkozott. Talán a vodka az, ami a legéteribb, ami az illatokat illeti, mert ő is azt tartotta a pálinka legnagyobb bajának, hogy pálinkaszaga van. Nem mindegy, hogy az ügyfelek képébe mit lehelsz; az ügyfelek még csak hagyján, a kollégák már veszélyesebbek. Egyszer, amikor az egyik kolléganőjét megcsapta (még) a bor szaga (köztünk szólva olyan büdös volt, hogy ő is alig viselte el azt az istentelen bűzt), megcsapta, félre kapta a fejét, befogta az orrát, fintor ült ki az arcára, hátrahőkölt, és valami olyan hangot fújt ki a száján, hogy: – Pfuj! – Sajnos, nem számított rá, hogy az ajtó túloldalán felé közeledik, gyanútlanul nyitott be a szobába. Cselekednie kellett. Nem a szag létrejöttét kerülte el, dehogy, inkább a hirtelen-váratlan közeltalálkozásokat igyekezett kivédeni; ha ez a kolléganő jött felé, valami fontosat mímelve félreállt, félrekapta a fejét, mintha valaki szólítaná a háta mögül. A váratlan helyzetekre azonban ő sem tudott felkészülni, például arra, ami megtörtént, hogy egyszerre nyitják az ajtót kívül meg belül. A kilincseket kénytelen volt óvatosan lenyomni, kénytelen volt fülelni a léptekre, reggel nyolctól délután négyig lábujjhegyen járt a hivatalban, de lehetőleg sehogy sem. Szerencsére soha többé nem botlott bele, mindkettőjük örömeire nem jutottak egymással kellemetlen testközelségbe. Már kezdte elbízni magát, amikor mégis elérte a balszerencse: gyanútlanul

mászik a Kétlyukúból fölfelé, erre majd feldönti a főnökét, aki ránéz, meghökken, de rögtön feltalálja magát, azt mondja bohókás arccal: – Egészségedre! – Kínos pillanatok azonban ritkán estek meg, s hogy még kevésbé ériék el, igyekezett elhárítani az efféle találkozásokat: emberkerülő lett. Lehetőleg minél távolabbi kimérőket látogatott, legszívesebben a külvárosokba zárandokolt volna el, ami azonban az ebédidő rövideje miatt természetesen szóba sem jöhetett, már így is elnyújtotta, nem lehetett tovább feszíteni a húrt, különben is csak kétségbeesésében juthatott eszébe, a józan ész mást követelt: a lehetőség határain belül minél messzebb lévő pontokra tolni ki a kalandozások határait, ahol már – minden bizonnyal – nem éri váratlan meglepetés. A reggeli, a munkaidő előtti vándorlásokat is eszeirt a stratégia szerint alakította. Külvárosban lakott, olyan külvárosban, ahol nála szerencsésebb munkatársai – főnökeiről nem is beszélve – még mutatóban sem fordultak elő, a Belvárosban vagy a folyó másik partján laktak, vagyis neki állt a vásár. Ez a kellemes állapot évekig eltartott: a legnagyobb lelki nyugalommal hányt reggel hét órakor, ha a hirtelen fölhajtott vegyes alkoholok neki támadtak az első utcasarkon. Élesen emlékszik arra a pillanatra, amikor egy pince mocskában a napba tartotta az arcát, a fény kegyetlenül a szemébe tűzött, de valamiért ragaszkodott ahhoz a pulthoz, valószínűleg azért, mert így hátat fordíthatott annak a bagázsnak, amely már kora reggel elkezd elinni az eszét; hunyorgott, szinte megvakult, amint a sugár a szemébe vágott, amikor is bizonytalanul egy réges-régi ismerőst pillantotta meg a pult másik végénél, aki súlyos alkoholista volt már évek óta, súlyos itkányos, közismert részeges

állat. Kelletlenül vette tudomásul, hogy nincs hely a nap alatt, még itt sincs egyedül, még ez a hely sem az a lakatlan sziget, amelynek odáig hitte. A Hatcsöcsűt ettől fogva messze elkerülte, a környéken is óvatosan járkált, mint az űzött vad. A kör eszerint egyre szűkült. Az italok tekintetében is: a borral nem fogózkodott össze többé, a vodkát elhagyta, és valami pancsra tért át, decijével adták, a pancs után a sör következett, csapoltat, sajnos, nem mindenütt mérnek, de a kőbányait, az ászokot sohasem üvegjével itta, hamiskás óvatosságból mániákusan ragaszkodott a csapolthoz, abban is az egyetlen pohárhoz, egy-egy krimóban télen-nyáron csak egyetleneggyel bánt el, de ki tudja, mi volt ebben a logika, hiszen egy helyen meginni két korsó sört nem ugyanaz, mint négy helyen meginni négy pohár sört? Mindegy, eszerint a logika szerint élt.

Amikor átnyergelt a sörre (a hajdani söröskocsik súlyos léptű lovai jutottak eszébe), már látta, ennek nem lesz jó vége, alkoholizmusának a napja lehanyatlik, elérkezett az utolsó stáció.

A kislány gyöngéje

- Kire tetszik várni?
- A vejem feleségére.
- A lányára vár, anyuka, a lányodra várunk.
- Ne idegesíts, egészen meg vagyok már zavarodva.
- Én az anyukámra. Ide ment be a Sparba, kólát kértem tőle, hideget, nagyon szomjas vagyok órák óta ebben a melegben. Jó hideget, de hiába várom. Soká jön, már jönnie kellene. A lánya szintén a Sparban van?
- Nem, a... Hova is ment?
- A DM-be fogkrémért...
- Mindig kólát iszom, elég baj, nem jó, tele van mindenféle édességgel, adalékokkal, a fognak se használ, hizlal. A néni szereti a kólát? Ha újra kezdhetném, sose innék, de gyerekkoromban rászoktatott az anyukám. De meleg van, szinte izzadok, alig bírom. Ugye, micsoda hőség, pedig mekkora áruház, négy emelet. Hiába, karácsony van, az a sok vásárló mind ideárad. Én még meg sem vettem az ajándékot mindenkinek. Jó annak, aki már túlvan rajta. Azt sem tudom, hol áll a fejem. Úgyis annyi a dolgom az ünnepektől függetlenül, egész napestig loholok. Ülök az asztalnál óraszám, loholok azzal a rengeteg könyvvel, iszonyú a tanulnivaló. A matematikát nem nagyon szeretem, nincs hozzá logikám, a magyar, a történelem abban ügyes vagyok, a történelem az nagyon megy. Ragadnak belém a szá-

mok. A matematikai számok nem, érdekes, a történelmiek, az évszámok rögtön, kapásból.

– Jaj, annyit beszélek, *le is hordanak érte az anyukám*, de szomjas vagyok, izgulok a kóla miatt, muszáj valahogy kiadni magamból. Nem jön. Anyukám ilyen, meglát valamit, kézbe veszi, nézegeti, forgatja, magához méri, ütögeti, a fény elé tartja, a tenyerébe sprézi, biztos megint olyat vesz, ami nem is kéne, de ő azért is megveszi. Így csapják be ám az embert! Észre tetszett venni?

– Nem nagyon, én, ami nem muszáj, nem rakom be a kocsiba.

– Az anyukám berakja. Nézi, nézi, még nem láttam ilyet, de jó, aztán beletömi, viszi a Sparnak megvenni. Olyan globális ez az egész! Ez a globalizációs fogyasztás nagyon nem tetszik nekem időnként. Rájövök, aztán valóságos dühbe tudok tőle gurulni.

– Egy ilyen kedves lány?

– Ó, a néni csak azt hiszi, ahogy rám néz, hogy én olyan nyugodt, kellemes nő vagyok, nagyon csúnya sokszor a természetem. Csúnya! Szégyellem, de van úgy! Most például a szomjúság teszi. Az érettségi meg egyenesen kiborít. Mi lesz velem? A történelem jó, a biológia viszont! Az a tanárnő amiket művel! Mindjárt összeroskadok.

– Más is leérettségizett.

– Ugye? A néni kedves, meg tud vigasztalni, kedvet kapok tőle. El tudja terelni a figyelmem az érettségiről. Le fogok érettségizni, felvételizek. Francia szakra fogok jelentkezni, elárulom. A néni volt már Franciaországban? És Párizsban? Tessék elképzelni, én tavaly kint voltam egy hónapot. Annyi sajtot ettem, de

annyit! Sokfélét árulnak, tele a bolt, egy egész, úgy lehet benne válogatni, mint a... nem is tudom, de nagyon sokféle van. Egy hónapig én szinte csak sajtot ettem folyton, azt kívántam. Tömtem magamba, pedig nem jó, kikészít, árt a petefészkemnek. Görnyedek tőle, fáj, nem termékenyülök úgy, ahogy kellene. A petefészek a gyöngém.

– Az elég baj, kislányom, ehhez én nem tudok hozzászólni.

– Hát ti?! Beszélgettek? Rengetegen voltak. Gyerünk, anyukám. Józsi, nesze, hozd, az én kezem már tele van.

– A petefészek a gyöngéje.

– Micsoda?

– Az a kislány azt mondta, a petefészek a gyöngéje. A sajttól.

– Normális volt? Egyáltalán hogy került bele a levesbe?

– Nem vettem észre, hogy bolond lenne. De sokat beszélt. Hogy a petefészke... Én ezt a szót még ki se mondanám.

Elindultak: a nyolcvanéves néni, a lánya meg a lányának a férje, és azon tanakodtak, nem értették-e félre, de megerősítették egymásnak, igen, jól hallották, a kislánynak a petefészek a gyöngéje.

Az üzlet

A zöldséges teljesen üres volt.

– Megkóstolhatom? – intett a félbe vágott dinnyére. – Nem volt elég eleven piros. – Nem kell, van bicskám – mondta a boltosnak, aki tett egy lépést, hogy valahonnét a raktár belsejéből kihozza ugyanazt a hatalmas pengét, amellyel kettéhasította. Kipattintotta a vastag, fekete táska csatját, belenyúlt, kiemelte a tokba bújtatott zsebkést, felhajtotta a dinnyén a fóliát, belemártotta a hegyét, s kikanyarított egy falatra valót. Egy kicsit fölmelegedett, nem tudta igazán megállapítani, hogy biztosan édes-e, viszont bízott benne, ha néhány óráig áll a hűtőszekrényben, az idén még egyszer eszik egy jót, aztán vége a szezonnak.

– Ez az utolsó szállítmány – mondta a zöldséges –, többet már nem hozok. Nincs több, ez az összes, ezzel a féllal befejeztem. Már nem is nagyon szállítanak, drága a benzin, egy nap helypénzt fizetnek a nagybani piacon, még az is túl sok, pedig a szezonban két napot szoktak rászánni, két nap helypénzt, de most már nem éri meg nekik.

Hát akkor elviszem ezt az utolsó felet – határozta el magát, mert elszédítette a csalékony, forró délután. A zsebkés pengéjét végigvonta két ujja között, azzal, hogy így egy kicsit ugyan ragacsos marad, van persze nála papírzsebkendő, de ahhoz le kellene tennie a zsebkést a pultra, attól azonban isten őrizze, még a végén itt felejtene, mert közben már a fizetésre kezdett koncent-

rálni: táskát kinyitni, belenyúlni, a pénztárca a második rekeszben jobb oldalon, kinyitni, kiszedni, nem letenni, visszacsúsztatni, becsukni, a táskát egy percre sem elereszteni. Minden feladatot pontosan, szakszerűen, mértékletesen, nyugodtan végre is hajtott, megigazította a válltáska hevederét, ugyanebbe, a válltáska felőli kezébe fogta a dinnyével kigömbölyített nejlon-szatyrot, amelynek a füle a súlytól vékonyra nyúlt, mint valami zsineg, s rögtön vágni is kezdte, másik kezében pedig a nagy, fekete aktatáskát szorította, amelyet különös becsben tartott minden egyes útján, mint édes gyermekét olyan gondossággal sétáltatta a munkahelyéig és vissza, mert az egy másik helyett jött már a világra, egy még ennél is gyönyörűbb a Lassúvíz utcai kocsmá kertjében meghalt, a söröket felhajtotta, elment, a táská pedig örökre eltűnt, hiába ment vissza érte másnap, a pult mögül olyan zordan néztek rá, mint akik nem is értenek magyarul, mintha nem is nekik hozott volna hasznát tegnap délután azzal a négy-öt korsó sörrel, amelyet fölöttébb lelkesen hordoztak elé, s még lelkesebben fogadták el a borraivalót, amiről – érezte – egy kicsit azért túl van dimenzionálva, mindegy, így adták ki magukat a pénzegységek, ahogy a rekeszekbe nyúlt. A táskát karácsonyra kapta a feleségétől, számszám volt rajta, amit ugyan sose vetett be, de használhatta volna, a számszám pedig a következő értékeket őrizte volna tegnap, amíg a kocsmában sörözött: egy svájci zsebkést, amit szintén a felesége hozott neki, méghozzá egyenesen Svájcból, és amit még értékesebbé tett, hogy ugyanilyet hozott a gyerekének is, apa és fia egyforma késsel dicsekedhetett, mégis szép dolog, hogy egy tárgy így összetartja őket; egy zsebszámlógépet a munkájához, saját

maga szerezte be, a billentyűk kényelmes, éppen kedvére való nagyságú gombocskák voltak, a kijelző is, a számokat megerősítés nélkül, világosan, jólesően látta, egy briftasnit, – szintén a munkájához vásárolta –, ebben tartotta azt a pénzt, amelyet a beszerzésekhez vételezett, meg a vásárláskor kiállított számlákat, hogy a végén odabent rendezhesse őket, briftasninak hívta, pedig nem volt benne biztos, hogy annak nevezik, a pincérek használnak ilyen hosszúkas tárcát, hogy a papírpénzt ne kettébe hajtva, hanem kinyújtva simíthassák bele, úgy könnyebb a kezelésük, és ő is éppen emiatt járta be érte a bőrdíszműveseket, s nagyon meg is volt vele elégedve, szerette, dédelgette, amikor előhúzta, és a pénzt kivonta belőle, a végén pedig a papír visszajárót meg a számlát elhelyezte benne, szinte már nem is főúrnak, hanem egyenesen bankárnak érezte magát, ünnepélyes személyiségnek, a pénzzel való bánásnak ez a módja a többiek fölé emelte; egy autóstáskát, amit ugyanúgy a feleségétől nyert valamelyik ünnepére, születésnapjára vagy névnapjára, és ami akárcsak a többi tőle kapott ajándék, a szebbjéből, a finomabbjából való, egyszóval drága, válogatott holmi, benne a mellékes dokumentumok, egy tucat könyvtársági igazolvány, kedvezményes könyvesbolti vásárlásokra szóló kártya, fésű, töltőtoll, golyóstoll, a svájci zsebkész is ebbe volt beletéve, a diplomata-táskába ezen kívül az ebédjét rakta be minden nap, felvágottat, kenyeret, almát, körtét, mindenféle gyümölcsöt, mert a felesége sem járt ebédelni, este szoktak melegeget enni mind a ketten, a hideg ebéd volt az egyetlen, ami a negyvenezer forintos táskával együtt nem vészett el a Lassúvíz utcai sörözőben. A negyvenezer forint már önmagában iszonyatos pénz, az a szerencséje,

hogy a briftnijja aznap véletlenül éppen teljesen üres volt. Fontos igazolványait, a személyit, az egészségügyi kártyáját, a villamosbérletét meg a saját pénzét (amiből a sört fizette ki!, amiből a borralalót adta!) a válltáskájában tartotta. Azóta vigyázott is rá, most is egész nap, szinte már belefájdult a feje az örökös igyekvésbe.

A dinnyét berakta a hűtőszekrénybe, sok mindent arrébb kellett csúsztatni, ezt hátrébb, azt jobbra, amazt balra, ezt a másik polcra, azt a zöldséges fiókba, de a végén minden eligazodott, ma már nem, holnap este viszont föltrancsírozza majd a vacsorához. Műlevest fortyantottak, ki ér rá a hét közepén újra meg újra nekilátni, a maradék tökfőzelékre virslit főzött a felesége. – Bonyolult étel? – Nem bonyolult – válaszolta. Ez a kérdés meg ez a felelet afféle házi rituálénak volt a része, egy régi történetből kövesedett meg, a felesége mindig ugyanezt kérdezte tőle, ugyanezt, ugyanúgy, ugyanazokkal a szavakkal, ha valamelyik ételre fintorgott, természetesen rosszállotta: éppen olyan vagy, mint az apád, akinek semmi sem ízlik, csak az a két-három fogás, amit a parasztgyomra otthon megszokott. – Rákéred vagy mellé? – Neki a virsli nem szereti a mélyvizet, szárazon eszi, külön tányérról, mustárral, tormával, félegyházi-val! – Mi újság odabent? – Mi újság? Mi volna? Semmi. Viszont vettem egy... – Fölugrott az asztaltól, kivágta a szekrény ajtaját, nézte az előszobában a fogast, újra a szekrénybe túrt, fotelről fotelra, fiókról fiókra járt, mind a három szobát végigtapogatta. Hát persze! Elcsüggedt: kilencre járt.

– Nem képzeled, hogy meglesz! Vettél fél görögdinnyét tízezer forintért.

A bolt éppen hogy kinyitott. Nem a tegnap délutáni férfi állt a pult mögött, a felesége meg az „apus”, ahogy azt a férfit szólítani szokták. – Tegnap délután dinnyét vásároltam maguknál, és közben idetettem a földre nejlonzacskóban egy vadonatúj farmert. Nem adták oda? Nem tették félre valahová? – Nem én voltam, a férjem. – mondta az asszony, és mintegy körülnézett. – Igen, a férje volt, azt én is tudom. De nem tette a pult alá vagy a raktárba esetleg? Képesek voltak elvinni egy ilyen kicsi boltból, ahol mindenki ismeri egymást? – Egy néninek a pénztárcáját is elvitték. Elvisznek mindent. – Nincs a raktárban? – Milyen zacskóban volt? – kérdezte tettetett érdeklődéssel az asszony. – Egy zöld csikosban. – Itt nincs zöld csikos zacskó – mondta sértődötten. – Hová tette? A földre nem látunk le, szó nélkül fölkaphatták. Honnan tudjuk, ki kijét emeli föl? Nem képzeled, hogy mi elhappoltuk!? – Dehogy képzelem! – mondta, és most már azt is elképzelte. Tanácstalanul álldogált, hogy most már mit is tegyen? Az asszony kétségtelen, felületesen tekintett körül, a szemét végighordozta a pulton, a polcokon, a raktárba be sem lépett, csak azt a csíkot futotta át a tekintetével, amelyet onnan, a mérleg mögül át lehet futni, nem vette a fáradságot, hogy belépjen a homályos helyiségbe, ahol egy asztalon tegnap még ott hevert az utolsó görögdinnye, mielőtt a férfi kétéhasította volna azzal a hatalmas pengéjű késsel, amely valószínűleg még most is a deszkalapon hevert, s azzal sem vesződött, hogy benézzen a pult alatti polcra vagy polcokra, hiszen akár két polc is elfér a pult alá, legalább lehajolhatott, és fájdalommal az arccal azt mondhatta volna, hogy „jaj, a derekam”, de nem, sajnos, közönyös, nem érzékeli a veszteséget, mert azzal nincs

elintézve, hogy „aranyoskám, egy néni pénztárcáját is elvitték már innét”. Azt mondja, aranyoskám, de vajon mit gondol róla? Addig „aranyoskám”, amíg semmi baj nem történik, talán ha egy-két forinttal kevesebb van nála, még akkor is „aranyoskám”, majd behozza holnap, teszi hozzá, s ő be is hozza másnap, amint az nem egyszer megesett. Ám ha véletlenül történne valami? Szándéktalanul, mégis? „Uram!” – akkor bizony így hangzana az az „aranyoskám”. Az első szó ki tudja, mivel folytatódna? Istenem, miért nem én vagyok abban a helyzetben, amiben ő van? Én legalább úgy tennék, mint aki épp olyan szomorú, mint a kétségbeesett kárvallott. Az én mondataim szakasztott olyan szavakkal folytatódna, mint amilyen a legelső. Részletesen kifaggtatnám: mikor lépett be az ajtón, ki volt idebent rajta kívül, mi volt nála, hová tette a holmiját, hány holmi volt nála, kettő, három, esetleg négy, alkalmasint egy ötödik is, emlékezzék vissza, mit kért, milyen mozdulatokkal kísérte az egészet, hátha valami olyasmi dereng, amibe meg lehet fogózkodni. Nem törölte-e meg a homlokát, hiszen – ahogy említette – csurgott róla a veríték, illetve csuroghatott volna, végtére is, tegnap kánikula volt, és amikor megtörölte, hova tette belőle azt, amit éppen a karjában tartott. Végül megkérném a kedves kuncaftot, hogy nézzük át együtt a boltot, nekem nincs takargatni valóm, úristen, mi nem jön a számra, hogy nekem takargatnom kellene valamit. Még hogy aprólékosan! Mondhatni, még hányavetien sem firtatta egyetlen részlet felől sem, az nem részlet, hogy a történetben (a mesében) milyen zacskóról van szó egyáltalán. Ahogy tanácstalanul, dolgavégezetlenül álldogált, az asszony arcára az volt írva, hogy ha ugyan megtör-

tént egyáltalán az egész. Nem azt mondja, azt nem mondaná, hogy mese, mindenesetre nagyon kellemetlen história. Nem neki, ebben a kis közjátékban neki ugyan mi lenne a zsenáns, de a helyzet mégis kényelmetlen, egy kicsinyes kuncsaft sose jelez jól a láthatáron. Felvonta a szemöldökét, a keze már munkát keresett, egyelőre nem talált semmi célravezetőt, a mérleget söpörte le, egy rongyos káposztalevelet hajított le a vödörbe, egyik sem volt munka, persze, téveszme sem, de aki az örökös méréshez, a krumpliszemekhez, a szőlőfürtökhöz, a dekagrammokhoz, a kuncsaftok tekinteteihez, a pénzdarabokhoz szokott, annak egy összezsugorodott, elfonnyadt, hasznavehetetlen zöld rongyot a vödörbe lökni, nagyon is téveteg dolog.

Senki se lépett be az ajtón, hogy megváltsa őket a szenvedéstől.

Idegenben

Csöngettek. A háziúr, pontosabban a háztulajdonos arca rajzolódt ki az ablakon túl. Nyilvánvaló, hogy köszönt. Azon a nyelven, amelyen a háziúr beszélt, azt mondta rá, hogy jó napot kívánok. A tulajdonos, egy vörös hajú, szemüveges, kék szemű, szigorú, rezzenetlen arcú idősebb férfi ismét szólt valamit. Mögötte két férfi, egy munkaruhás meg egy rendes ruhás lépett a lakásba. Szóltak valamit, nyilván köszöntek. Nekik is azt mondta ugyanazon a nyelven, hogy jó napot kívánok. Illetve nem egészen. Élesen figyelt, úgy gondolta, akkor a legudvariasabb, ha őket visszhangozza. Ők azonban váratlanul olyan szavakkal lepték meg, amelyek eléggé ismeretlenek voltak előtte. Zavarba esett, motyogott valamit fél némán, fél hangosan, és tudta, hogy idétlenség hagyta el a száját. Se jó napot, se jó estét, se üdvözlöm, keverék, aminek maga sem találta értelmét. A három férfi, mint háború idején a katonák, mintegy túlléptek rajta, benyomultak a lakásba. Nem intéztek hozzá semmit. Elöl a háziúr lépkedett, otthonosan, hiszen övé volt a ház, a házban a lakás, utána az a másik, akit már szintén ismert, az építőmester, az építésvezető, a pallér, a legvégén pedig a legilletékesebb, a munkaruhás. Feldübögtek a felső szintre, nem keményen, csak határozottan, egyenesen, de a falépcső, akármenyire rendes, csöndes léptekkel is hágták, nagyokat dübögött. Talán amiatt, hogy egybe volt szabva a konyha meg a nappali, sőt a men-

nyezetből ki volt szakítva egy jókora felület, ezáltal a felső szinttel is egyetlen teret alkotott; ebben a tágas lakásban nem csoda, hogy szinte visszhangzottak a léptek. Tudta, hogy miért jöttek: a klímaberendezéssel akadt valami baj, vagy inkább, úgy tudta, amint a szomszéd elmagyarázta, hiányzik hozzá egy távirányító készülék. Megtekintik a berendezést, aztán kap tőlük egy távirányítót. Minderre azonban csak gondolhatott, nem tudta magát szavakkal, az ő szavaikkal kifejezni, így hát nem is kérdezett, csak leült az alsó szinten, a nappaliban az asztal mellé. Történetesen éppen a nyelvüket tanulta, az egyik lecke fordítási feladatával gyötrődött. Egy másik nyelvcsalád nyelvét beszélte, ennek a rendszere idegen volt neki, ráadásul már nem is volt olyan fiatal, hogy a memóriájában azonnal megtapadjon a határozószók használata, amire a feladat épült. Ha senki sem zavarja, akkor sem lett volna könnyű, de így, hogy odafönt hármán is hangoskodtak, még nehezebben találta ki a formulákat. Fülelni kezdett, milyen ismerős szavakat tud kihalászni, amelyekből aztán valami épkezláb tartalmat rakhatna össze, hogy este beszámolhasson róla a feleségének. Azonban sem a *klíma*, sem a *táv* szó nem hangzott el, a klíma egészen biztosan ezen a nyelven is klíma lenne, a távot pedig úgy képzelte, hogy *tele*, igen, *tele*, annak kellene lennie. Különösen erre a két szóra koncentrált, úgy gondolta, ennek a kettőnek föltétlenül el kell hangoznia, hiszen állítólag emiatt csöngettek be hozzá. Kérdő hangsúlyt fedezett fel, amelyre egy mély hang válaszolt, föltehetőleg a kék munkaruhás szakemberé. Röviden beszélt, de úgy látszik, nem voltak vele megelégedve, mert egy rekedtes hang, az építésvezetőé, sürgetőleg hadart rá valamit, mégpedig elég

hosszan. A tulajdonos közbevágott, úgy tetszett neki, hogy ke-
rek, megfontolt mondatokkal. Se túl sok, se túl kevés nem volt,
amit mind a kettejükkel közölt. A munkaruhás fölemelte a
hangját, magasabbra csuklott, úgy ítélte meg, hogy fölháboro-
dott. A tulajdonos csitította. Most pedig az építésvezető hábo-
rodott fel, piros lett a hangja. A munkaruhás mélyvörös hangon
dörmögött rá valamit, talán mintha azt mondta volna: jó, jó,
hagyjuk az egészet, látom, sehogy sem tudunk dűlőre jutni, iga-
zuk van, de nekem is igazam van, felejsünk el mindent, kezdjük
előlről. Ahogy várta, úgy is történt: a háziúr zárta le a pantomi-
mot. Ijedten bújt bele a füzetébe, egy mondat megoldásában
igyekezett mind előbbre jutni, de máris megakadt.

Megzendült a lépcső. Elsőnek a szaki ért le, rávetette a te-
kintetét, de valóban csak rávetette, elkapta, már haladt is kifelé.
- Most! – gondolta. – Ha most nem szólok, nem tudok elszá-
molni a feleségemnek. – Kérem! – A feleségem! – Harmadik-
nak a háztulajdonos nevét ejtette ki. A háziúr megállt. A telefon
azonban nem kapcsolt. Ismét végignyomkodta a billentyűkön a
számokat, a telefon azonban ismét csődöt mondott. A két má-
sik elhagyta a lakást, a háztulajdonos afféle biztató tekintettel
nézett rá. Mintha a készülék sem értené a nyelvét, makacsul
hallgatott. A háziúr ekkor mondott valamit. Talán egyetlen
mondatot, esetleg két rövidet. A telefonért nyúlt, és fennhangon
sorolta a számokat, amelyeket nyomkodni kezdett a lapon, de
hiába, a telefon most sem kapcsolt. A háziúr megint megszó-
lalt, ezúttal – amint észlelte – mindössze két szót kottyintott ki.
Átadta neki a telefont, és a sajátját húzta ki finoman kabátja
belső zsebéből. Ismét belemélyedt a számsorba, és azt mondta:

– Aha! – Mármint az ő értelmezése szerint. Kurta, csattanó hang volt, ebből következtetett arra, hogy “aha!” volt az az indulatszó. Ugyanis határozottan indulat volt benne, a felismerés indulata. Figyelmesen hallgatott, kipillantott a teraszra, feléje biccentett és beszélni kezdett. Sikerült tehát – járta át az öröm. Átháramlik a felelősség róla. A készülékből meghallotta felesége hangját, aki természetesen a háziúrral egy nyelven beszélt. A telefonhívás célja éppen az volt, hogy világosságot hozzon a sötétbe, amelybe ez az idegen ország taszította. Eközben tulajdon készülékük sértő hangon visítózott. A háziúr nyomatékos hangon fejezte be, miközben elmosolyodott. De természeténél fogva komor, szigorú, gyanakvó ember volt, jóízűen, szívből utoljára egyetemista korában nevetett, azóta a mosolya is harapós volt, aki ránézett, annak hideg futott végig a gerincén, ez a mosoly mindenkit eltávolított a közeléből; arra készítetett, hogy a másik is mosolyra vonja az arcát, de az a mosoly keserű és hi-deglelős mosoly volt.

Meghallotta, hogy a telefon elromlott, s annak az embernek az úzusa szerint, aki – mert úgy küzdötte fel magát, hogy az égvilágon mindent egyedül végzett, hiszen ha nem ő végezte volna, aligha gyűlik a bankban a pénz – hozzászokott ahhoz, hogyha rendellenességet lát valahol, rögtön helyrehozza, fogta a telefont, lepattintotta róla a hátlapot, és ki akarta venni belőle az elemet, hogy megszakítsa benne az áramkört, de rövid volt hozzá a körme, nem bírta kiemelni. A háziúr ekkor – bár tartózkodott tőle, kellemetlen volt a visszhang nélküli beszéd – mégis csak megszólalt. Figyelmesen hallgatta, úgy csüggött rajta, mintha az bármit is számítana. Úgy figyelt rá, mint egy húsé-

ges eb, és ettől – amennyire ideje hagyta – rossz hangulatba sodorta magát. A háziúr a konyhaszekrény felé indult, ő azonban már a mozdulat előtt résen állt, hiszen tudta, hogy minek kell majd következnie: mire elhangzott az a szó, amit várt (azt a szót egy itteni író darabjának a betétdalából ismerte, otthon egy időben igen népszerű volt), akkorra már nyújtotta is a kést. A háziúr elégedetten bólintott, így köszönte meg, ez a dicséret azonban nem nagyon esett neki jól, úgy érezte, mintha egy fehér úr méltányolná a fekete rabszolga cselekedetét.

Eszébe jutott, amikor először szólalt meg előtte: azt hitte, jól szerkesztette meg azt a primitív mondatot, örült neki, hogy úgy nekibátorodott, el is dicsekedett vele a feleségének, aki azt mondta: – Jól van, nagyon jó, csak nem nőnem, hanem hímnem. – Azóta óvakodott a nemektől, a ragoktól, a névelőktől, annak a főnévnek a nemét viszont egy életre megjegyezte. Szinte várta az alkalmat, hogy ismét használhassa, ám amikor legközelebb ismét ugyanabban a helyzetben találkoztak össze, amikor a férfi ugyanúgy az új kertet locsolta, és kiköszörülhetne volna a csorbát, sajnos megszólalt a felesége, el kezdett vele beszélgetni, el is úszott az alkalom. Erre a mostani helyzetre nem volt felkészülve, egy tökkelütött mondatot sem tudott kinögni, egyetlen kezdetleges szó sem ötlött fel benne, kivéve azt az egyet, amely abban a dalban szerepelt, amit odahaza negyven esztendeje a fél ország énekelt. Azzal az egy szóval ugyan szívesen kérkedett volna, ha el tudta volna mesélni, hogy azt a szót honfitársa, egy híres drámaíró songjából ismeri. De nincsenek csodák, bizony nem képes rá, akármennyire dörömből benne a mesélhetnék. Elkámpicsorodott.

A háziúr azonban nem vett észre semmit. Sietősen elköszönt, alig értette, hogyan, melyik fordulattal. Azt mondta: viszontlátásra, vagy talán: minden jót, viszlát, akkor legközelebb, Isten vele, Isten áldja? Érdektelen, ő csak egyetlen fordulatot ismert biztosan, nem volt mersze valami másikat használni, noha bizonyos, bármilyen marhaságot mond, egykutyá, a háziúr egyetlen szavát sem veszi komolyan, beszélhet, szólhat, motyoghat, harsoghat akármit, egy kusza gombolyagot gurít a sötétben, amelyben legföljebb elbotlik, de nem hajol le érte, hogy szétbogozza.

– Megvizsgálták a léghűtőt – újságolta este a feleségének. – Jó sokáig tanácskoztak fölötte.

– Ugyan már, a madárfészkét nézték a tető csücske alatt, hogy hogy kéne leverni. Különben nagyon ügyes voltál.

Gyanakodva nézte, szinte neheztelt rá, hogy minden szavát érti.

A háromágú csillag

A Mercedes háromágú csillaga azt jelenti, hogy a Mercedes, valójában a Daimler-Chrysler-Benz, járművei egyszerre három helyen járnak: földön, vízen, levegőben. Én eddig csak a földön jártam, de úgy hozta egyágú sorsom, hogy néhány hónapja Stuttgartban, a Mercedes városának az igazgatóságában élek.

Az igazságtalan élet

Fellbachba a stuttgarti U-Bahn hozza-viszi az embereket, félóra, s már benn is vagyunk a Charlottenplatzon, a nagy sűrűsödési ponton, ahol három furat hálójába gabalyodik a tájékozatlan utas. Nem sok alkalmam volt eltévedni benne, én – feleségemmel ellentétben – valóban egész nap Fellbachban élek, alig-alig látogatok be Baden-Württemberg büszke székhelyére. Amikor kiválasztottuk, arra vetettünk, falusias, meghitt, nyugodalmas kisvárosba költözünk, ahol megállt az idő. Ablakunkból szőlő-hegyre látni, az utcákon traktorok gurulnak, a házak előtt becsülepénztáras krumpli, alma, rebarbara, rózsza kínálja magát. Fellbach patriarchális, mégis ketyeg az óra. Negyvenezer lakosa van, gazdag, autarchikus ambíciókat ápol, fütyül Stuttgartra, és olyan programokat szervez, úgy tesz, akár egy nagyváros. Szinte mindig történik valami.

Május legelején Robert Capa-kiállítást nyitottak, az ő képeivel együtt két Fellbachból a húszas évek végén Amerikába emigrált ember, egy házaspár fotóit vonultatták fel. Ők sem akárhik: a Life állandó munkatársai voltak, Einsteint és hasonló nagyságokat örökítettek meg. Ismerős képre találtam. Egy majom didereg rémülten az óceán vízében, úgy, mintha a Föld utolsó élőlénye volna, már végleg egyedül van, és most nem tudja, mihez fogjon. A nagy magyar író mély gondolatait hallgassa megnyitó gyanánt, vagy ússzon át az egyetlen maradék szigetre?

Aztán két hétvégi napon úgynevezett cserebogár fesztivált rendeztek, mint ahogyan minden esztendő május első felében megteszik: a falusi búcsú meg a világpolgári találmányok egyesítése. Egyik részének azt a címet adták: *A fényképek hosszú éjszakája*. A hosszú éjszaka régi német találmány, a *hosszú kések éjszakája* után, íme, igazán ártatlanul egy másik hosszú éjszaka, *A fényképek hosszú éjszakája*. Minden kulturális helyszín késő éjszakáig nyitva állt a fényképek jegyében. A fotókhoz még egy tartalmat illesztettek, a migrációt, azzal a gondolattal, hogy Fellbach multikultúrájú város, amely nyitott a világra, a nagyra törő főpolgármester szavaival. A „nyitott a világra”, a „nyitott valamire” úgy látszik, globális fordulat. A városi könyvtárban egy tucatot bevándorló fényképét függesztették ki életrajzukkal együtt, egy magyar nőét is, egész este a legkülönbözőbb nemzetiségűek zenekarai, muzsikusai léptek föl, egy spanyol asszony német verseit mondta el. Valóban, a városban nem lehet anélkül végigmenni, hogy ne találkozzunk lépten-nyomon afrikai négerekkel (nincs rájuk írva, kézen-közön értesültem róla, hogy ezek a feketék onnan vándoroltak ide), olaszokkal, spanyolokkal, indiaiak-

kal, arabokkal, törökökkel, kínaiakkal, többel, mint Budapesten. 1986 óta Pécs testvérvárosa, amit roppant komolyan vesznek, nagy megtiszteltetésnek tartják, mint általában minden német város, például Karlsruhe főterén bronzlap hirdeti a testvérvárosok nevét. Fellbach határában nemcsak a szokásos tábla áll, amely azt adja tudtunkra, hogy Fellbachba lépünk, egy másik is, egy jóval nagyobb, amely viszont azt mondja el mindenkinek, hogy Fellbachnak milyen testvérvárosai vannak. Egyetlenegynek van német neve is, Pécsnek: Fünfkirchen. Emiatt annyira kedves az *öt templom* városa az ittenieknek. Egész Nyugat-Németországból először Fellbach kötött egy magyarországi várossal, Péccsel, szövetséget, a régi világban, 1986-ban. Az akkori német kancellár segítsége kellett hozzá, a magyarok, a pécsiek is, a hatalom tulajdonosai is el szeretnék volna altatni, s amikor végre beleegyeztek, egy cselédszobában akarták a megegyezést aláírni, a német kancellár jelenléte kényszerítette díszterembe a szertartást. Az akkori polgármester mesélte el az utcán az asztaloknál üldögélő, iszogató fellbachiaknak egy mikrofon előtt, a húsz esztendő, a győzelem emlékéttől derűs arccal. Ezen a fesztiválon a városi múzeumban egy pécsi fotós képeit állították ki, a múzeum előtt pedig órák hosszat egy fiatal pécsi dzsesszegyüttes, a Téglagyári megálló játszott. És ezeket a helyeket, ezeket a műsorokat nemcsak rendezik, látogatják is. Eme itteniek minden alkalmat megragadnak, hogy összeüljenek valahol, miközben isszák a fellbachi bort, amit azért termelnek, hogy ezeken az alkalmakon a végére járjanak.

Azonban Fellbachon kívül is van élet, ha nem is olyan élet. Stuttgartban van állítólag Németország legjobb operája, van

színháza, vannak múzeumai, ahol például Moholy-Nagyot, meg persze modern tarkaságot/marhaságot is látni. Stuttgart hegyre föl, völgyre le, egész nagyvárosi és egész szűkös részei vannak, és együttvéve nagyszerűen megvan a maga svábságában, hiszen az ország legdús gazdagabb tartományának a fővárosa. Nem a leggazdagabb, hanem a legdús gazdagabb! A legtöbb a kereset, a legkisebb a munkanélküliség. Könnyű a Mercedes-Benz-cel, a Porschéval, a Siemens-szel és a többivel, amely mind-mind stuttgarti cég. Amikor sebbenért indultam a gyógyszertárba, akkor döbbsentem rá, hogy bencint kell majd mondanom. Benz/Benc igazán sokra vitte. A város legújabb és legszebb múzeuma a Mercedesé. Mint a Guggenheim, csigavonalban állítja ki az autókat, a legelsőktől a legutolsóig. A bejáratnál egy kitömött, négykerekű ló néz ránk szomorúan, amit Vilmos császár szavaival, sohasem fog föl váltani az autó.

Ha tudnék németül, még többet megismerhetnék Fellbach, Stuttgart, Tübingen, Freiburg, Marbach, egész Baden-Württemberg rejtelseiből, de úgy van, hogy aki tud, azt otthon eszi a penész, aki meg nem, az Németországban dülleszkedik. Ilyen igazságtalan az élet, aminek én igen örülök, tetszik nekem ez az igazságtalanság.

A futball világ bajnokság nagy homokórája

2006. június 4-én harminchat csapatot meg öt-hat mázsa labdát öntöttek be Németországba, amelyekre piskóta alakú ábrákat sütöttek, hogy előre tudassák a világgal, nem véres valóságról

van szó, csak gyerekjáték az egész. Ebbe a monumentális homokórába szavakat nem zúdítottak bele, a szavak nem tartoztak a lényegéhez, amit azonban egy Zidane nevű francia nem tudott, és komolyan vette, amikor egy olasz hergelni kezdte, s felöklelte, vagy ahogy mondani szokták, lefejelte, amiből nagy botrányt kerekítettek, még Zidane-t okolták a végén, sopánkodtak, milyen csúnyán fejezte be futballkarrierjét. Ebbe a gigantikus homokórába a németek még könyveket is behajigáltak, amelyeknek alul a vevők szatyraiban kellett volna véget érniük, a könyvesboltok külön kirakatokat rendeztek be a futballról szóló könyvekről, amelyeket egyenként és külön-külön mint hű magyar ember mind-mind megvizsgáltunk, ha feleségünk el nem rángatott előle, mert neki feltétlenül a város újabb megújabb gyönyörűségeit kellett megcsodálnia. De amennyire bírónk, feleségünk, a játékot megengedte, megvizsgáltuk és megsejleltük a német kirakatok könyvajánlatait.

Egyszer azt a szellemességet hallottuk, hogy a futball olyan sport, amelyet huszonketten játszanak, és mindig a németek győznek. Ez a mondat még annak a német házaspárnak is tetszett, amely egyetlen, bizony egyetlen mérkőzést sem nézett végig az egy hónap alatt. A németek számára ennek a hitnek a jegyében indult a világbajnokság. De hogy feledkezhetnénk meg a VB előkészületeiről, a szertelen konzumőrületről, mely szerint minden, de minden a VB-t árulta: labdát, zászlót, trikót, a világ minden trikolórja vagy két vagy egy színe szerint, az egész emberiség felvonult előttünk, a VB-csapatok mind a harminchat színe, zászlaja; a stuttgarti platánfákon előbb jelentek meg a labdák, mint a levelek, s a dolog természete szerint a

szurkolók is előbb, mint a csapatok a pályán. Heidelberget, ahol egy egész napot töltöttünk el a buli előtt, előzőnlőtték a csapatok hazai, odahazai rajongói, a kikerics brazilok, a kockás horvátok, s ha valaki észrevett egy-egy ilyen seregletet, már össze is terelte őket egymással, maga is közéjük állt, mindenki összeölelkezett mindenkivel, s készült a töméntelen mennyiségű fénykép. Eme utcai jelenetek után a stadionokban is megindult az élet, és ahogy a bon mot tartja, először két csapat közül valóban mindig a németek győztek.

A győzelmeket két helyszínen figyeltük: egyet, a legelsőt, jókorára kivetítve a stuttgarti nagy téren, amely különben sétatér, nagy füves táblákkal vegyesen, s erre a hónapra műanyaggal borították be, a műanyagot a fű túléli, ha meztelenül hagyták volna, aligha. (Egy hónap múlva az egész földet, az egész letiport pázsított, mint az almás pitét a tepsiből, fölszelték, kimetélték, az új fűszőnyeg vastag tekercseit kicsavarták, s fölterítették a régi helyére.) A bejárat kapunál tetőtől talpig megmotoztak bennünket, az volt a belépti díj. Aztán mint a rómaiak, fekvé élveztük a lakomát. Hála Istennek, győztek a németek, örült a horvát, örült a brazil, örült az olasz, mindenki örült, csak az nem, akinek a csapata kikapott. Nemzetségét mindenki szabadon és végig bántatlanul hirdethette, azon még a sör sem ejtett sebet, sör pedig volt, mérték mindenütt, műanyag a földön, műanyag a kézben, így ivott a világnemzet. Még egy mérkőzésnek a perceit kísértük végig ezen a helyen, mégpedig éppen a német–olasz elődöntőt. Ugyanis az a fatális dolog történt, hogy erre az estére jegyünk volt a szomszéd operaházba a Pillangókisasszonyra. Az olyan vén marhák, mint mi, az operaházban édelegtek, miközben az

erős, nem a művészet dekadenciáján csüggő fiatalság a német–olasz homokórát üvöltötte végig. A kerítéssel szigorúan lezárt legelőn az olyan vén marháknak, mint mi, az előadás végeztével már nem jutott hely, az örök nem könyörültek. A szomszéd üzletpalota lépcsőjén állva nyújtogattuk a nyakunkat, hol jobb, hol baloldalon nyílt egy kis rés, hogy néha-néha lássuk is a labda útját. Kitartottunk, a hosszabbítás utolsó perceiben látni véltük, mintha gólt kaptak volna a németek. A tömeg lezuhant, elnémult, beleszakadt a némaságba, erről meg is bizonyosodtunk a gól felől. Mostanában német vizet iszunk, német ételt eszünk, német levegőt szívunk, stuttgartit, fellbachit, tehát kellemes rokon-szenvvel kísértük a hazaiak rugdalózásait. Az olasz gólon úgy elhűltünk mi is, hogy nemcsak elnémultunk, s keserű ürességet, nagy csalódást éreztünk, hanem – hiszen vége a világnak – el is indultunk a metró felé, feleségünket türelmetlenül a sorsára hagytuk, távolból integettünk neki, de ő még mindig kitarzott. A tömeg még egyszer felhördült, hiába, nem elég egyszer felhördülni. Csak később tudtuk meg, feleségünk hiába meresztette a szemét, nem vette észre, hogy a németek a végső pillanatokban beszédtek még egy gólt. Úristen, mi lesz itt?! Iszkoltunk volna, a tömeg azonban utolért bennünket. A zászlókat még a szél sem lobogtatta, a németek szomorúan csüngtek a zászlók nyelén. Szomorúan, de férfiasan. Nem tört ki a nemzeti gyász, nem szaggatták le a csillagot az égről, nem hajigáltak sörösüvegeket, békésen várták, hogy befusson a metró. A tárgyilagos tömeg beszállt a szerelvénybe. Akinek jutott hely, leült, akinek nem, egymásnak helyet szorítva álldogált. Egyszer csak felemelkedett egy zászló, a kocsi mennyezetéig kúszott, s egy hang – irtózatosan

hamisan – rázendített: – Deutschland, Deutschland! – Két nem egyforma hang egymás után, két hang, de már dallam, ha falsul is. A körülötte állók csatlakoztak hozzá, s amíg az a társaság a metróban volt, újra meg újra felhangzott a Deutschland, Deutschland.

A mérkőzések nagy részét azonban külön erre a célra vásárolt televízión, otthon néztük végig. Nem mindig Németország játszott, a futball mégsem olyan sport, hogy huszonketten vívják, és mindig Németország győz, akadt olyan mérkőzés is, amelyet afrikaiak, ázsiaiak, amerikaiak, ausztrálok játszottak, csakugyan mind a négy világrész benne volt a nagy homokórában. Aki nem nézte volna a meccseket – mint szomszédjaink – a végén az is biztosan megtudta, hogy ma este a németek játszottak, és ma este a németek győztek: az utcán felvonultak az autók, nyomták a kürtöt, harsogott a kisváros, Fellbach. Két órán át. Amikor Stuttgartban harmadik lett Németország, két és fél órán át. Úgy őrvölgyeztek, mintha ők nyerték volna meg a világbajnokságot. Németország örömeiben eleinte Németország nem német emberei is részt vettek, lengették a zöld-fehér-piros, a kockás, az argentinkék lobogót, ugráltak, hogy győztünk. Az olasz győzelem idején, amikor lejárt a gigantikus homokóra, csak a zöld-fehér-piros zászlók jelentek meg az utcán a kocsikon, de főleg hangok, örömrivalgások. Utcánkban is elszabadult a pokol, a kis tini lányok visítottak a leghangosabban, a kis nemi ébredők: – Italien! Italien! A hang olasz, a szó már német. Vékony, egyszál tűzijáték-szikrasorok röptek a levegőbe, megvilágították a homokórát, amelyben akkor pörgött le az utolsó labda, s beleolvadt a fekete mindenségbe.

Ínséges idők

Ha új házat építész, az első évben add ki ellenségeidnek, a második évben barátaidnak, a harmadik évben már te is beköltözhetsz – tartja a német szólásmondás. Minden héten újabb meg újabb mesterek csöngetnek föl a kaputelefonon, már látom rajtuk, hogy ismét beavatkoznak a lakás életébe: az ablakhoz járulnak, amely gombnyomásra nyílik, a klímaberendezéshez, amely távirányítóval működik, a teraszra vonulnak, kifúrják a betonoszlopot, futónövény-tartó sodronyt szerelnek rá, egész nap festik a terasz rúdjaikat, vaslapjaikat. Nem elég, csönget a postás, csomagot hoz a földszintieknek, elektromos készüléken kell aláírnom, hogy átvettem tőle. Ha valamit nem értek, mérgesen legyint, köszönés nélkül elfut, mintha legközelebb nem szorulna rám ismét a németadta.

Stuttgartban évente kétszer nagy bolhapiac van, az egyik tavasszal, a másik ősszel. A tavaszi éppen most vasárnap volt. Négy órába telt, amíg egyszer úgy-ahogy körbejártuk az egészet. Ahogy mondani szokták: csak akasztott embert nem lehet kapni. Mi néhány régi metszetet vettünk, nem nagy értékek, csak hogy a lakást egy kicsit lakályosabbá tegyük, ne a csupasz falat lássuk magunk körül, néhány cserépedényt, és végül egy száz vagy még több esztendősen nagyon szép kis ikont négy szenttel, a tábla hátulján orosz felirat, talán a második világháborúban orozta el egy német katoná. Valószínűleg vásári holmi, nekünk azonban tetszik. Kis dolgok vesznek bennünket körül, de otthonosan melegítenek.

El-elmegyek bevásárolni, megírok egy-egy levelet, este sétálunk egyet a szőlőhegyen, ahol mindenfelé aszfaltos út visz, a

szőlő is már majdnem betonon terem. Ahogy visz az út a tábla mentén, a szélére végestelen végig borról, szőlőről szóló bibliai idézetek vannak fölfestve, lelkiismeretesen feltüntetve, mind-mind melyik verséből való a Bibliának. Sétál az ember és olvassa az Úr szavát. És közben új szavakat tanul. A *der Stock* bot, pálca, tő, szőlőtőke, de banki tőke is odafönt a szőlőhegyen. Az almásokat, a rebarbaratáblákat, a krumpli-, a ruccolaföldeket nem tartják ilyen nagy becsben, azoknak nem jár ki a Biblia. Az is igaz, sem a rebarbara, sem a krumpli nincs benne a Szentírásban. De a svábok nyelvében igen! Valaha. Szomszédaink révén lettem ilyen nagy tudós. A férfi egy ifjúsági házban dolgozik Stuttgartban, szociálpedagógus, a feleség szintén az volt, a fiatalokkal foglalkozott, amíg – saját nyílt szava szerint – sokot nem kapott, és pályát nem változtatott, beállt pincérnőnek, s most is felszolgáló, méghozzá jó kedvvel, de közben írt egy nagyon szép szakácskönyvet is a hagyományos sváb ételekről. Sekélyes német tudásommal át is futottam rögtön, és kiválasztottam belőle egy igen-igen ó receptet. Menj ki az erdőbe, szól a recipe, szedj makkot, őröld meg, fél liter tejet futtass föl élesztővel, add hozzá a makk lisztjét, gyúrd össze, sodord ki fél ujj vastagra, süsd ki fél parázson, tálald forrón, adj hozzá pitypangsalátát. El is határoztam, ínséges sváb leszek ősszel.

A kiterített magasság

A padlásszoba részint ferde, részint egyenes ablakaiból a háztetők rengetegeire látni, a sok cserépfedél szinte összeolvad, mint a felhőzet a repülőgép alatt, de a padlásszoba nemcsak a házte-

tőkkal úszik egy szinten, egy magasságban, hanem a kiterege-
tett ruhákkal is: szemközt, az utca túloldalán s valamivel arrébb
kötelekre aggatott fehérneműk, lepedők dagadnak a fényben,
együtt repül benne a mi padlásszobánk, a kéményekkel, vil-
lanydrótokat tartó keresztvasakkal megtűzdelt sok tető, amíg el
nem tűnik a hetek óta készülődő őszi esőben az egész. A szem-
közti ház tetőteraszán száradó ruháknak nem árt, átlátszó, sár-
ga műanyagpléd védi őket. Alig van nap, hogy ne jelenjen meg
új meg új adag a köteleken. Ki a titokzatos Mosó Masa? Végre
csak előbújt: egy fiatal nő csíptette föl a szálakra a tarka soka-
dalmat. Megvagy! Figyelni kezdtem, egy héten hányszor lép ki
a teraszra. Általában háromszor, s ha üres volt a szárítókötél,
már aggódtam érte, csak nincs valami baj, néhány óra múlva
azonban ismét megteltek a zsinórok, s hála Istennek, újra meg-
nyugodtam. A héten azonban tragédia ért, amely azonban ösz-
szefüggésben áll egy olyan jelenséggel, amelyről külön bekez-
désben illik majd írnom. Mosó Masa valóban egyedül álló feno-
mén, az a másik nő, aki tőlünk körülbelül ötven méterre szokott
úgyszintén az utca túloldalán teregetni a magasban, föl sem ér
vele, de azért ő is figyelemre méltó. A terasz befelé, az udvar-
ra néz, drótháló szegélyezi, s nem lehet tisztán kivenni, mire
vannak fölerősítve a zöld huzalok, amelyekre fölkerülnek a ru-
hák felhődarabjai. S van egy nagy különbség a két szárító tér
között: Mosó Masa bármikor teregethet, a másik csak szép idő-
ben, a terasz ugyanis szabad ég alatt áll, nincs fedél fölötte,
ezen kívül az a nő (mert annak a terasznak a teregetője is nő
volt, amint nagy sokára el tudtam csípni), az a nő ellenben lus-
ta egy teremtés lehetett, mert egy héten legfőlőbb csak egyszer

tömte nekem tele a drótokat, arrafelé kénytelen voltam tetőkkel beérni, monoton cserépsorokkal, egyenes gerincekkel, köteg villanyhuzalokkal a levegőben.

Naponta legalább egyszer kimozdultam otthonról. Tiszta utcákon suhantam végig, mert a tiszta utcákon már nem is gyalogol, hanem egyenesen suhan a járókelő. Az utcákon alig van elszórva bármi hulladék, egy összegyűrt papírzacskó, egy műanyag flakon, néha-néha egy-egy mutatóban, hogy itt is emberek élnek, a legtöbb szemét apró, csikk, cigarettavég, az viszont elég sok, arra nem ügyelnek, szerteszét hajigálják, sőt ha kiürül a doboz, még annak is az a sorsa, a doboz mind kemény kartonból van, még össze sem gyűrik, úgy vágják bele a sövénybe, a házfal tövébe, nem veszik a fáradságot, hogy a nagy terhet elcipeljék az első szemetesig. Nagyobb hulladékot viszont alig-alig látni. A tiszta-ság csak nekünk olyan gond, hogy országot, várost aszerint osztályozunk, tiszta vagy nem tiszta, itt a tisztaságon már túl vannak. Nem is beszélnek róla, legfőljebb akkor, ha sztrájkolnak a szemétszállító munkások, mint ahogy az idén tavasszal be is következett, s tarkabelű nejlonzsákokkal volt tele az egész város.

A városi múzeum előtt egyszer a fának döntve, s a fa köré rendben a földre igazítva különböző bútorrészeket láttam főlhalmozva: ép fiókokat, ép deszkaszálakat, pozdorjalapokat, amelyekből ugyan már nem állna össze ismét egyetlen egész íróasztal sem, de a magam fajta magyar nem rakná ki őket az utcára, jó lesz még valamire. Szinte már nyúltam közéjük, láttam, hogy melyikből mit lehetne elkészíteni, amikor a civilizált ember visszatartott, egy sóvár pillantást vetettem még a kincsekre, aztán megkönnyebbülve, hogy sikerült elszakítanom

magam a látványtól, úgy mentem én is tovább, olyan egyszerűen, olyan közönyösen, akár a többi járókelő. Máskor a Grabenstrassén szekrényt, széket láttam, amelyeknek minden ajtajuk, minden lábuk megvolt, épek, tiszták, s egy felirat azt mondta, vigyétek. Amint kisütöttem. S nem kétszer, nem háromszor hasonló lomtalanítás szemtanúja voltam, nyilván új bútort vásároltak, a régit kiűzték a paradicsomból. Nem is csodálkoztam már, amikor múlt vasárnap a szemközti ház előtt ugyanilyen kiharadó vásár fogadott. A szétszedett bútorokat szinte már szemügyre sem vettem, egy kitett holmi azonban csak megállított. Tulajdonképpen oktalantul, máskor is láttam már olyasmit, amire fölventam a szemöldököm, például televíziót, amit talán még működik is. A holmi egy monitor volt. A számítógép a gyöngém, nem csoda, hogy egy pillanatra megfordult a fejemben: fölkapom, hazaviszem, legalább tizenöt colos, egy új számítógéprendszer kezdetének ez is megteszi. Amikor a sétából visszaértünk, egy kis teherautó állt a ház előtt, hurcolkodtak. Nagy csalódással vettem tudomásul, hogy az én monitoromat nem kítették, hanem költöztetik, ha akarná, még akkor sem lehetne az enyém. A számítógép elé ültem, amely a padlásszobában van, innen éppen Mosó Masa teraszára látok. Nemhogy friss ruha nem lógott rajta, még szárítókötél sem vonalazta be, eltűnt a jól ismert kötél sor, üresség, árvaság ásított rám. Nem lesznek új ruhafelhők az égen, többet nem lép ki a padlásajtón a szorgalom. Hiába lesek ki az ablakon, nem látom többet, nem tudok rajta kedvesen gúnyolódni, elveszítettem egy biztos, meleg, otthonos pontot egy idegen kisvárosban.

Lilla

A vén hajóról egy vékonyka fiatalember szállt le. Poggyásza nem volt. Könnyen megtalálta, amit keresett.

– Mivel szolgálhatok az úrnak? – kérdezte tőle a fogadós.

– Ebédelni szeretnék; de előbb hozzon egy meszellyel.

A fogadós eléje tett egy kancsót és egy csuprot. Néhány gubás paraszt üldögélt csak a sarokban – ráért, álldogált még egy kicsit. Belekóstolt a borba.

– Neszmélyi? – kérdezte.

– Az, de lehet, hogy almási. De inkább neszmélyi. Azaz, persze hogy neszmélyi.

– Szóval feleúton termett.

– Valahogy úgy – dünnyögte a korcsmáros. – Nincs azok között különbség. Egyik hegy olyan, mint a másik, higgye az úr!

A fiatalember megebédelt, s odaintette a vén fogadóst:

– Hol lakik Lévainé asszonyom?

– Nem Lévainé már az: özvegy Lévainé; de már az se, hanem Végh Mihályné, a Juliska tiszteletes asszony, a papunk felesége. Itt lakik, három házzal alább, a templom mellett. Rokona az úr?

– Afféle – morogta a vendég. – Vagy inkább Csokonai Vitézé.

– A Veres vitézről már hallottam a meséből, de Csokonai?... Hm. Nem vélekszem Csokonaiakra; igaz, nemigen jár asszonyomhoz se vendég, se rokon.

– Az én nevem Petőfi Sándor.

– Olyan atyafiról sem hallottam – ingatta fejét a korcsmáros.

A fiatalember a kora őszi napsütésben lenézett a Dunára; ott folyt nem messzire, a kertek alján, s elindult az Úr háza felé. A plébánia alacsony, de tisztességes lak volt, négy ablakkal nyílt az útra. Hátul az udvarban szilvalekvár rotyogott rézüstben, az újdondász egy derék termetű, őszes, kövéredő némberrel ült szemközt a tisztaszobában, és a vers úszott fölötte:

*Ó, csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem,
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.*

Nézte a némber, nem ... mégsem a némber ..., a nő homlokát, gondosan fésült, ős haját, s szóltanul tartotta kezében az ó könyveket, amelyek nem is voltak olyan ók, de mintha mégis évszázadok homályából merültek volna föl egy másik, révedő világból. S az a kézvonás benne! Végigtapogatott a betűkön, mintha megvakult volna:

*Ó, csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem,
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.*

Nem tudta továbbolvasni. Ujja alatt összefutott Lilla, Csokonai, Debrecen, Komárom, Domby Márton, a jó öreg, akinek

most olyan oktanul a nyomába eredt. Lilla a szilvalekvárra gondolt: fortyogott, bugyogott, bugyborékkolt: *“Én élek és vígan – azt hallom, az úr is vígan mulat Keszthelyen. Én az urat óhajtom, várom is, mindazáltal mikor legjobbnak véli és ítéli az úr, akkor jöjjön. Ha soká késik, akkor a Lidi férjhez megy.”*

A Lidi! Fogta ölében a cifra kis ébenfaládikát: *“Oh, kedves édes barátom, áldom azon időket, melyeket veled töltöttem; áldom azon eszközöket, melyek ójhajtott barátságodat megismertették velem; áldom nemes lelkedet, tisztelem hűségedet, amíg élek. Jó emlékezetet elviszem gyászos koporsómba.”*

Gyászos koporsóm... S még most is élek!... Szeme világát lassan, nehézkesen a jövevényre vont. Milyen fiatal! A gyermekem lehetne, ha lehetett volna gyermekem.

*Ó, csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem,
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.*

Bepántolta a fekete ládikát, nézett maga elé.

A gyerekember, a szerkesztő úr, sápadt, sárga, rángatózó arccal ült az asztal túloldalán.

Möghalásig

Tömörkény István emlékére

Van abban egy kis regényes játszódás, ahogy a nap a télnek kel-
lő közepén fölkel a vastag ködök alól a pusztán, mert az idő
olyan vén ilyentájt, hogy azt hinné az ember, sohase tápászkod-
dik fel, a nap azonban mást gondol efelől, s ifjan, fiatalon nyúj-
tóztatja a sugarait, s végül csakugyan fölkel, mintha tavasz lenne,
amikor egészen közönséges, hogy fényesen, ropogósan könyököl
ki a láthatárra.

Ködmön Vacok János nem játszi ember, a napot nem veszi
észre, hiába csiklandozza, de hát van-e, ami Ködmön Vacok Já-
nost egyszer is megérzékenyítené. Vele már nem játszadoznak,
ennél fogva ő sem fickándozik a világon. Olyan konok, akár a
puszta. Vastag ködökbe gubózva alszik, a birka régen lehántolt
bőrében, amelyről nem tudni, a szaga vagy a vastagsága hevít-
e jobban. Szépen legyen mondva: a birkabőr, kiváltképp, ha
olyan ó, mint Ködmön Vacok Jánosé, nem éppen úrias szobába
illő, ahol rozmaringillat lengedezik, hanem sokkal inkább ama
füstös gerendák alá, amelyek alatt Ködmön Vacok János alud-
ni szokott, mert nem szokhat máshol, ez az otthona időtlen idők
óta, s immár időtlen időkig az is lesz; ide van teremtvé, innen
viszi el a hóhér. Arra azonban egyelőre nem gondol, sőt egyál-
talan nem gondol semmire, a másik oldalára fordul, s valamifé-
le pecsenyesugár illeti inkább, semmint az egeké. Álmodik.
A vásár hosszú, töméntelen, sok idejébe telik, mire a hígjába ér,

ahol már csak egy-egy savatlan lélek fogyatkozik a vásárból kifelé. A gönye, hitehagyott emberekkel Ködmön Vacok János azonban egyáltalán nem foglalatoskodik, a kedve egyenes, mint a nyárfa, rügyezik, duzzad, hogyisne, hiszen amint mondani szokás, neki áll a vásár. Telik a bőrtárcából, tűzi a pecsenyehúst a népek között bicskavégre.

Ilyen jó álma van, csoda-e, ha rá sem réved: idestova fölkelt a nap, ideje dolog után nézni. Nyáron meg kellett adni, télen azonban nem kellett annyira megadni. Tehát egy kicsit ráér, – sőt úgy vélekedik – a kicsinél is jobban ráér, s igen lassan eresztí le a földre a talpát. – No, né – mondja magában – ez meg hideg! – s visszavonja. A föld csakugyan áthűlt az éjszaka. Öszszedörzsöli a talpát, úgy mártja ismét a hidegségbe. Az emberi természet már olyan, hogy erős lélek van benne, ha úgy óhajtja. A pusztán a cicoma nem sok, egykettőre kész van az öltözet. Egy kis pálinka jólesne, dehát az nincs. Muszáj dologhoz látni. A nehéz, nagy csizmák ideje van, úgy is indul, nagy, nehéz csizmákban kifelé. A sugarak a szemébe mennek, egy szikrát elcsodálkozik, mert már hetek óta csak borulat ülte a tanyát, aztán a kúthoz igyekszik vízvétel végett. A tanya mélyen van, a kútban magasan áll a víz, a káva felé tolul, s mivelhogy majdnem eléri, éjszakánként be is fagy mereven. Ennek okából oda van téve a csáklya. Ködmön Vacok János léket vág a kúti békáknak, s jégdarabostul vizet von a jószágának. A törmeléket kihajigálja a vödörből, a jegek nagyot csúsznak a földön. Egyet arrébb is rúg: – *A fene a koloncát!*

A jószág nem sok. Ködmön Vacok János nemigen tehetős, affajta szegényember, soványosan van, de azért megél. Van, aki

sóhajt: – *Hej, Istenöm, Istenöm, de leesött rólam a tekintetöd.* – Tudniilik van olyan, aki sehogyan sem bír a szegénységbe szokni, pedig lett volna rá ideje elég, meg nemcsak ideje, módja is, kiváltképp, hogy jött az új világ, az új rend, nincs már Kádár, nincs már szocializmus, a *termelőszövetkezet*ök úgy lógnak az ágon, mint valami odafújt rongydarab, s friss, ropogós vászonnak még se híre, se hamva. Ködmön Vacok János a sóhajtozásokat illetően sem tehetősebb, neki a lehelete is vékonyabb, mint másnak. Egykedvűnek lehetne mondani, az egykedvőség azonban csak azoknak szokásuk, akik más kedvvel is bírnak, a mi pusztai emberünknek viszont egyáltalán semminemű kedve; a sugarak neki csak a szemébe mennek, ő maga szintén csak természeti jelenség, alakzat, a világ ténybeli darabja, mint a jégcsörmő, amit az imént arrébb csuszamított.

Az etetés-ítatás nem nagy teher, egyetlen vékony rovás a pálcán. Vacok János megreggelizik. A kis, görbe asszony, aki a felesége, lecsókolbászt süt, *az uram azt szereti*, s Vacok János úgy veri el az éhét, hogy abban is kedvetlen. A konyhasarokban láda, mellette ugyan áll egy asztal két székkal, de János asztala a láda; csizmája kilóg, dereka kifacsarodik, az evés azonban így szokódott meg, ma is ekként történik tehát. Erzsi néni már túlvan rajta. Együtt élnek, még sincsenek együtt. Ködmön Vacok János igazából nem szereti a lecsókolbászt, igazából reggelizni sem szeret, de hogy mit szeret igazából, azt már ő sem tudja.

A bort sem szereti, inni azonban muszáj. Emiatt elindul. A pénz a második szobában, titkos helyen, ami csak regényes játszódnásból titkos, hideg van benne télen-nyáron, ormótlan, rideg, sötét, onnan veszi el a mai napra valót. A csárda nincs

olyan messze, mint hajdanán. Hiába pusztai, a puszta hiába nem mozdult egy tapodtat sem arrébb, inni már közelebb lehet, s nemcsak lehetséges, kötelességes is.

Lassú István lábánál tejeskanna.

– Berci, hé! – köszön rá Ködmön a bajusza alá tolt meggy-faszipka mögül. Örvendeznek egymásnak, ez az egy öröm az életben, hogy lehet azt mondani a másiknak, ha nem is Berci, hogy Berci.

A két Berci iszik, hajtogatja a poharakat, nem sietősen, minnek az, telik a sík időből, elég nagy darab, kortyingatnak tehát, és megemelkedik a kedvük.

– Ostoba, mi van, Ostoba?! – kiált oda Ködmön Vacok János Berci az egyik fiatalemberre, aki tudvalevőleg elég okos ahhoz, hogy a munkanélküli lévén is átevickélje a napjait. Kőműves Máté hasonlóképpen válaszol; eleink elszörnyednének, mi módon megy szó a szóra két nemzedék messzeségből, mert Kőműves akár a fia is lehetne.

Ahogy a pusztához közel ment a csárda, közel ment egymáshoz a két világ is, a mezsgyék már igencsak el vannak szántva. Ha akadna szónoklati férfi, azt mondaná: – *Vannak olyan dolgok, amiknek az okát senki sem tudja megadni.* – Szónoklati férfi azonban nem akad errefelé, a szentenciák szárnya meg sem érinti őket, érdesen évődik az időt egészen a déli harangszóig, ami azért nevezetes, mert akkor eresztik le muszájból az utolsó pohár csigert, s mindenki mehet, amerre lát.

A tej a kannában magába fordul, egészen elveszti a kedvét, hasonlatosan a két Bercihez. Egyfelé visz az útjuk. Kicsit még legénykednek, két öregek, két egyformák, hetykén rakják a sza-

vakat, de csak addig, amíg be nem fordul egyikük is, másikuk is a maga ösvényére. A léleknek rövidebb, mint a lábnak, a lélek pedig igen-igen rosszacskán nyűvi az utat. A célszerű szegényember most más iránt óhajtana lenni célszerű. Más azonban nincs: muszáj *hazamönni*. Ki-ki a maga módján lépked. Lassú is a magáén, Vacok is a maga módján. El vannak határozva, de hogy mire, a tanya sarkánál elfelejtik.

Aztán – tisztesség ne essék szólván – ledöglenek. Az ebéd a kutyáké. Múlik a világ, a nap regényes játszódással vastag esti ködökbe bújik, a kútban hárttyás lesz a víz, s Ködmön Vacok János, Lassú István ismét elindul ócskán, kedvetlenül, hogy adjon egyet a nyugdíjnak. *Möghalásig*.

A vendég

Látogatóm érkezett, váratlanul, de akit nagy örömmel fogadtam, hiszen már régen, nagyon régen nem találkoztunk, azóta, hogy édesatyám elhunyt, fiatalon, mondhatni fiatalon, s ily módon korán rám szakadt birtokomat igazgatni falura költöztem. Sem a birtok, sem a kastély nem volt nagy, viszont nem terhelte adósság, sőt a maga módján szépen is jövedelmezett. Egy szál cserép el nem mozdult a tornyon, atyám tekintetét egyetlen kis rendellenesség, rés, hézag el nem kerülte, a torony árnyékában virágágyások nyíltak, gyönyörű park nyúlt le egészen a patakpartig, s amerre a dombokon ellátott a szem, éppen ebben az időben, kora nyáron, minden zölden zsendült, a szántó, az erdő karéja; a kérlelhetetlen gazáradat még nem indult neki a szálvetésnek, a nyári tűz még nem támadt rá a vidékre, egyszóval bízást idillinek mondhatom mindazt, ami körülvelt akkor, midőn a postakocsiról egy idegen cihelődött le, de akiben hamarosan ifjúságom meghitt barátját ismertem föl. Tanulmányokat folytattam a székesfővárosban, a jog tudományos és kevésbé tudományos ágazatait igyekeztem elsajátítani, miközben a városi élet szépségeit sem hagytam ki a tanulmányozandók közül. Egy kellemesség tanulmányozása közben ismerkedtem meg egy nálam jó tíz esztendővel idősebb nemes ifjúval – hiszen harminc évével még maga is ifjú embernek számított, s mivel társaságába sok egyetemi diákot befogadott, sőt egyenesen kereste az

egyetemi diákok társaságát, köztük maga is úgyszólván hozzájuk fiatalodott. Nemes, de szegény nemes volt, hivatalt vállalt, bár hogy mi is az a hivatal, igazából sohasem derült ki, nem beszélt róla, mint akinek terhére van, sőt egyenesen kellemetlenül terhére, természetével meg nem egyezik, amivel kenyerét keresi, mint amikor valamely angyal pokolbeli munkát vállal. Nemcsak hivatalának mibenlétét borította előlünk homályba, külön időszakaszai voltak, amikor hetekre, sőt hónapokra mit sem tudtunk róla. Tőle hallottunk először olyan különös gondolatokról, amelyek a szabadság határait feszegették, egy királyi fenség nélküli nemzet lehetőségességéről egy vendégfogadó hátsó szobájában, gyertyafénynél, suttogva, hadarva, izgatottan. Engem valamiért kiválasztott, diákszobámban, abban a meglehetősen nyomorult tanyán, sokat üldögélt a szalmafonatú széken, az asztal sarkánál, sohasem kényelmesen, mindig féloldalt, s ott is hadarva, suttogva, izgatottan beszélt, egyszer-egyszer úgy megdabogósodva, hogy nem tudott eljutni egy-egy gondolat végére, és akkor előlről kezdte, és végül legyintett, s elkanyarodott egy egészen egyszerű, köznapi mondathoz: milyen meleg van, hanyadika van ma, légy szíves, hozz egy pohár vizet, sőt az is előfordult, hogy tökéletes megrökönyödésemre ilyesmiket jelentett ki: a kutya ugat, a cérnaszál szakad, a disznó rőfög, a ló szereti a zabot, a király vért iszik. Később, persze, már megszoktam ezeket a helyezethez nem illő, kezdetleges mondatokat, tudtam, ezekkel tér vissza a lépcső aljára, amelyet nem sikerült megmásznia, hogy előlről kezdje, most már simán, akadály nélkül, egyenletes léptekkel haladva fölfelé.

Látogatóm majdnem üres kézzel érkezett, egyetlen kis cso-

magot lógatott a kezében, nem tudtam megállapítani, szájánál zsinórral összehúzott hátizsák-e vagy ócska, kopott, bőrből való útításka. Nem foglalkoztam vele, miért is foglalkoztam volna, hogy mi a kettő közül, vagy esetleg miféle harmadik fajta alkalmatosság, amelyben talán egy-két fehérenemű, borotválkozási eszköz, talán egy könyvecske, toll, tinta, papír hever kétes összevisszaságban, nem, dehogy törődtem vele, csak később tűnt fel, dehogynem, igenis, meg akartam állapítani, mi van a kezében, mert csodálatba ejtett, hogy annyi esztendő elteltével sem komoly utazó ládával állít be hozzám, hanem könnyedén, felületesen, súlytalanul, amilyennek annak idején megismertem. Ez az ember semmit sem változott! Abban a pillanatban, amikor mosolyogva felém indult, léhaságát, gyanús gyökértelenségét nemhogy nem vettem észre, ellenkezőleg, úgy szemléltem, mint amely gyönyörűen belesimul a kora nyári tájba, örööm része, mert annak a kora nyári tájnak, kastélyom szépségének, a ligetes hajlatoknak, a kalászáat hányó búzaföldnek olyan kimondhatatlan gyönyörrel örvendeztem, ahogyan még soha. Atyám birtokát kelletlenül vettem át, más ambíciók bujkáltak bennem, pontosan nem tudom, nem sejtem, hogy milyenek, csak jellegüket ismertem: szabad és testvéri egyesülés mindenkivel valamilyen elképzelhetetlenül szépséges, elkényeztetett célból, s most, amikor nemes látogatóm átölelt, hajdani ambícióim bizsergették meg újra keblemet, a hajdaniak, de tartalom nélkül, egyes-egyedül az érzés volt a régi.

Látogatóm a testet öltött rajongás volt, sőt – ahogy délután könnyű sétára invitáltam – rajongásába belevonta a tiszta eget, amelyen alig látszott egy-két elúszó, fehér hab, az is csak azért,

hogy a tekintet meg tudjon pihenni a végtelen gyönyörűségen, egygé vált alant az égbolt kékségével harmonizáló, mérhetetlen zölddel. Alig találok szavakat arra, milyen szép, milyen boldog volt körülöttünk minden. Átjárt a nyugalom, a béke, mint aki megtalálta élete végső értelmét.

Fegyveresek ébresztettek fel, ulánusok. Egy tiszt s tíz-tizenkét lándzsás. Az ajtó keretében ott állt a látogató, az én látogatóm. Fehér inge kigyűrődött a nadrágjából, jobb gallérja fölfelé meredt, haja szálai rendetlenül szét voltak szórva, őt is úgy verték föl rögtön azután, hogy elszunnyadt. Alig múlt éjfél. Még nem bilincseltek meg, elképzelni sem tudtam, milyen lehet a vas, amit hamarosan az én kezemre is rácsatolnak. Tehát összeesküvő – rögzítettem le tárgyilagosan. – Kétségtelen. De miért az én házamat választotta ki a pártütés, a felségsértés, a trónárulás, a rebellió, a megrendítés házává? Tudnia kellett, hogy sarkában járnak, hiába ül a postakocsira, hiába választja bármelyik utat a sok közül, postakocsin, lovon vagy gyalog, már elvégeztetett. A kötél megrándult, s vele rántott engem is. Az ulánusok fáklyát tartottak a fejük fölé, úgy vizslattak vaksin, mintha egytől egyig mindnek rossz lenne a szeme. Nem is kellett végig siklanom tetteimen, úgyis tudtam, ártatlan vagyok. Szinte alig éltem, a föld, a búza, a tengeri, a szőlő, a gyümölcsös volt egyetlen összefüggésem a világgal, még a megye ügyeit is elhárítottam magamtól, hiába mondogatták birtokos szomszédaim, hogy *nem járja, fiatalember, ej, ez azért már mégsem járja*, rájuk sem hederítettem. Kétségbe kellett volna esnem? A tiszt megállt a szoba közepén, hadnagynak néztem, s egy árkust vont elő. Felolvasta úgynevezett bűneimet. Mind-mind abból az idő-

ből származott, amikor még egyetemi diák voltam, és amelyekről senki más nem tudhatott, egyedül, egyes-egyedül egyetlen ember. Megérintettek a régi bűnök, érintésük melege azonban kihűlt, merev és hideg volt már minden, ami volt. A verőfény, amely délután tetőtől talpig átáztatott, még egyszer végig járt rajtam, úgy éreztem, örökre boldog lehetnék. Látogatómra néztem: egykedvűen állt, mintha észre sem venne, mintha nem is volna köztünk. Milyen tiszta a lelkiismerete! Megnyugtatott, hogy nem esik kétségbe miattam.

Rosszkedv

– Így nem lehet dolgozni, mikor hagyod már abba a csörömpölést? – Nézd, még ő kérdezi – nyelvelt a felesége. Miből zabálsz, ha nem zutykolom ki a redves tányérodát? Na, tessék – vágta oda a dézsa fölére a mosogatórongyot –, öt perc volt az egész. Nem tudta volna kivárni? Neked muszáj idekérdezni a dézsa fölé?

1893. május 2-án este Galambos, ez a szürkülő szakállú, keshedt kis emberke, nem a legjobb kedvében ült le a konyha sarkában álló asztalkához, amelyen írni szokott. Az volt a munkaasztala, a csörgő papírok a munkapapírai – az ablakdeszkán tartotta őket egy köteggben –, a tolla a munkatolla. Már későre járt, bármilyen cselekmény hosszabb kigombolyítására aligha lett volna ideje, mégis nekiült. Egy furcsa história jutott az eszébe. Nem is furcsa, több annál; legalábbis amint belevillant, többnek látta, hirtelen egész magasság lobbant föl előtte, a bérház udvarának a kopott téglájáról először az ereszig emelkedett, aztán egyszeriben körben-körben kifelé gomolygott, s az eleje már el is tűnt odafent. Úgy érezte, minden kitágul körülötte, nagy lesz, végre még egyszer méltó lesz hozzá! Az a história, ami így megmozdult benne, más volt, mint azok, amelyekkel eddig próbálkozott. A meséje még ismeretlen, a figurái még el voltak mosódva, csak valami benső magban volt bizonyos, tudta, egyetlen mondat is elég, és lassan, lantatva minden testet ölt.

Minden éjszaka álmodott, képtelenebbnél képtelenebb történeteket, s reggelenként velük szórakoztatta a családját, és olyankor sajátmagát is kinevette, miközben érezte: ezek az álmok egy nagy mű talpkövei, csak össze kell illeszteni őket.

Mérgében, elkeseredésében futott végig rajta. Olyan volt, mint egy szomorú, sarokba szorított ember tehetetlen ütlege. Mérges, elkeseredett és szomorú volt: végig kellett hallgatnia Jókai Mórt, aki ráadásul nem is úgy viselkedett, mint akit végig kell hallgatnia, s ha egyszer-egyszer ő is közbeszólt, Jókai akár egy mondat elején is megállt, felé fordította a fejét, a tekintetét az ő tekintetébe csatolta, és azt mondta: – Igen. – Vagy azt, hogy: – Bizony. – Máskor meg azt mondta: – Igazad van. – Vagy nem mondott semmit, csak végighallgatta azt az egy-két bátorítást, félszeg mondatot, amelyet olykor negyed óráig forgatott, fogalmazgatott magában, előbb az egyik szót tette a mondat elejére, aztán a másikat, hogy minél erősebben induljon neki, amire aztán föltétlenül figyelni fog. Egy kisebb társasággal állított be hozzá, sőt még társaságnak sem lehetett mondani, hiszen mindössze ketten kopogtattak be, ő meg ifjúkori barátja, a tanácsos, a miniszter úr úgynevezett bizalmasa, és igazából ő vitte a szót, nem is Mórcka, ahogy odamenet Jókait emlegette, Jókainak kevesebb jutott. Nevek hangzottak el, történetekbe kezdtek bele, amiket aztán ide-oda noszogattak, egy szálba egy másik akadt bele, egyszerre hármat is vittek előre, vissza-visszatértek az elszakadt fonálhoz, de egyiket sem fejezték be soha. Tulajdonképpen a miniszter közeli bukása volt az, amiért kimondatlanul is összejöttek. Abba a botrányos döntésbe, hogy Tallósit nevezte ki a Budai Színház indentánsának báró

Holéczy miniszter úr, ez a hatökör, ez a velejéig romlott bérenc, ez a szerencsétlen korrupter, most aztán csakugyan bele kell buknia.

– Nézd, Kelemen – mondta Jókai – mindenki tisztában van vele, hogy Tallósi lehet jó történész, de gyöngé, hajlékony, alamuszi tökfef, életében egyszer volt teátrumban, akkor is a Hét vezér diadalmán.

– Az nem olyan biztos! Emlékszel a Földvári dolgára?

– Földvári?! – kiáltott föl Jókai. – Ő írta róla a legelső di-cséteret, hogy is felejtette volna el Tallósit? Addig araszolt, csapkodta az asztalt, amíg Tallósi meg nem kapta a keresztet a két csillaggal.

– Tallósi olyan, mint a fejsze, addig megy befelé, amíg szét nem hasítja a tuskót. Na, ez a te Tallósid!

Galambos sem Tallósit, sem Földvárit nem ismerte, egyedül a Borsszem Jankóból képezte le magának őket, most, ahogy mind a kettőt lerángatták ide Jókai szobájába, szinte kézzel fogható közelségbe, ami nekik ugyan természetes volt, per így, per úgy, Pista, Jóska, emlegették őket, mint egyik közönséges földi a másikat. Galambos szintén Jóskának meg Pistának próbálta elképzelni a minisztert, a bárót, Tallósit, Földvárit, de sehogy sem sikerült neki, és ettől melegedni kezdett az epéje. Jókaival ritkán ült egy társaságban, a múltkor a Nemzeti Színházban látta, amint a függöny előtt meghajolt legújabb drámájának a végén; mint aki a világ legszerényebb szerzője, de ő önelégültséget látott egész testtartásán, abban a szelíd, mesterségesen mérsékletes félmosolyban, amelyet még olyan messziről, a távoli zsölylyesorban is világosan látott.

Mi közöm nekem az egészhez? – kérdezte füstölögve, magába roskadva Jókai szalonjában. A szalon egészen új volt, mindent kitéptek belőle, csak a csupasz falak maradtak meg a régiből, mesélte Jókai. – De úgy képzeljétek, barátaim, kő követ nem maradt. Megmondtam, látni sem akarom, amíg el nem készültök velem, én megyek a Svábhegyre, szóljatok, ha vissz térhetek ismét. Két regény ára van benne, kettőé, kedveseim! Itt van a pénz, Róza, cselekedj tetszésed szerint. Egy kikötésem van: a fotój idejön. Még a falakat is kiütötték – tetszelgett, hogy miket nem kellett elviselnie.

Két regény ára van benne, most már értelek. Magyarországon ma te vagy a legnagyobb író, csücsöríted a szádat, parókat hordasz, miniszterekkel társalogsz, Holéczy, Tallósi, így meg úgy, de nekem mi közöm ehhez az egészhez.

Jókai teázgatott, kavargatta kis ezüst kanálkájával a csészében a levelet, a miniszteri tanácsos gyömbéres süteményt eszegetett, némán Galambos felé nyújtotta a kerek, fonott kosarat, Jókai odanézett, hogyan emel ki belőle néhányat, biccentett, mintha helyeselné, hogy ilyen elfogulatlanul fogadja a kínálgatást, igen, így kell ennek lennie, régi jó barátok vagyunk.

Galambos idősebb volt Jókainál, egy népszerűtlen, olcsó napilap szerkesztőségében dolgozott még most is, amely nagyon modernnek tartotta magát, mert már egy írógép is volt a főszerkesztő szobájában. Előbb indult el a pályán, első elbeszéléseire még Toldy Ferenc is fölfigyelt, de a többire aztán senki sem vetett egyetlen pillantást sem. Arany Jánosnak egy ideig küldözgette a novelláit, addig-meddig, hogy a Koszorúban egyszer meg is jelent, de úgy, hogy le kellett mondania egy bekez-

désről az elején, egyről pedig a közepén. Nem volt mersze el-
lenkezni vele, meg érezte is, ettől egyszerűsödött, erőteljesebb
lett a történet, sejtelmessé tette az ugratás, a vége ettől lett iga-
zán meglepő. Arany mintegy a saját módszerét csiszolta rajta,
észrevette, hogy egyik balladájában nemsokára ugyanazt a mo-
tívumot használta fel, amit azonban nem dicsőségnek, ellenkező-
leg szégyennek, kudarcnak tartott. A ballada pontosan azt fejez-
te ki világosan, amit ő szeretett volna, de amitől egyetlen lépés
választotta el, azt az egyetlen lépést nem ismerte föl, azt, hogy
még hátra van egy, amit meg kellene tennie, és akkor szinte ki-
nyílik a történet, minden a helyére kerül, megértjük, miért
hagyta el a lányt a főhős, mert nála – hiába küszködött – a fő-
hős csak fogta magát, és egyik napról a másikra kereket oldott;
anélkül, hogy a végére járt volna; nem tudta megfejtetni, miért
is hagyta faképnél a lányt. Arany egyetlen vonással mindent a
helyére tett. Galambos megszokta, hogy ír, tehát írt ezután is,
érezte, hogy az anyaggal van a baj, nem talál olyan tárgyat, ami
elragadná, úgy érezte, a forma a kezében van, csak a tartalom
hiányzik hozzá. Nem volt új könyve, régi elbeszéléseiről min-
denki elfeledkezett, pedig valóban ígéretesen indult, egy idő
múlva írónak számított, Jókai – szó szerint – a lábához ült a ká-
véházban, amikor – fiatalok – egy új divatlap indításán dolgoz-
tak lázasan. Innen az ismeretség Jókaival. Aki érdektelen no-
vellákat hozott neki, s ő érdemén felül megdicsérte őket, de
közbeszólt a történelem, s Jókai egyszer csak olyan regényeket
teremtett a semmiből, amelyekkel elkápráztatta egész Magyar-
országot. Galambos úgy látta legalábbis, hogy amit előtte írt,
semmi, a regények viszont Isten teremtményei. Amikor hosszú

évek múltán ismét találkoztak, már akkor ugyanabba a szerepbe került Jókaival szemben, mint amiben tegnap este is ült a vadonatúj, két regény ára szalonban.

Csakhogynem tegnap estére kicsit megváltozott a helyzet.

Jókai új regényeiben semmi új nem volt, egy-egy fejezet még csak, csak, de minden modorossá vált benne: csücsörítette a száját, máskor meg mint egy dudát, feszesen teleszedte levegővel az arcát, s az orrán át fújta ki szusszantva a levegőt, amittől úgy hangzott, mintha vakkantana, amit aztán időről időre megismételt. Egy mondat, egy vakkantás, így folyt a társalgás egész este. A regényei is abból álltak: egy mondat, egy vakkantás, egy mondat, egy vakkantás. És már nemcsak regényeket írt, költő is volt, drámaíró is volt, politikus is volt, szerkesztő is volt, rátehenkedett az egész irodalomra, tanácsokat osztogatott, rendjeleket a háttérben. – Báró úr! – mondta. – Kegyelmes uram! – mondta. A fiatal írók már nem ismertek mást, egyedül Jókait, az ő stílusa, az ő magatartása uralkodott az irodalmon, sőt az irodalmon kívül is. Holéczy, akire az imént ráhúzták a vi-zes lepedőt, egyszer órákig halogatta a miniszteri értekezletet, mert Jókai nem érkezett meg, holott éppen Jókainak kellett volna legelőbb megjelennie: az ő műveinek a díszkiadása volt terítéken. Jóakarói természetesen azonnal szétfutottak a városba, és kedvtelve híresztelték el a botrányt. Galambos is tudott róla, és igyekezett ellenállni a gonosznak. Meg egyáltalán: kit érdekel, Galambos hogy és mint vélekedik Jókairól, s Galambos ehhez tartotta magát: őt magát sem érdekelte, mi a véleménye róla. Egy idő óta már nem sértette Jókai vakkantása, csücsörítése, adagolt mosolya. Már éppen leszámoló félben volt az életével,

amikor egyetlen hónap alatt megírt egy olyan mesét, amit gyerekkorában hallott. A mesét csak felhasználta, kiindulópontnak vette, és különös, félig mesés, félig valóságos történetet szőtt belőle, szándékosan ellenszegülve annak az új stílusnak, amelyet Jókai és íróársai honosítottak meg egyeduralkodóul. Egyesek nosztalgikusnak tartották, mások túl finomnak, de amikor megjelent, Galambos már tudta, elérte, amit addig sohasem: a forma rátalált a tartalomra, a tartalom rátalált a formára, de mindenkinek fölött végre megtörte a jeget, megtörte Jókait. A kritikák ebből nem sokat vettek észre, Galambos azonban bizonyos volt benne: remekművet alkotott.

Ettől fogva megváltozott az élete. Újra írt, küldözgette mindenfelé, s ha elfogadták, jó, ha nem, egyelőre félretette, aztán nyugodtan máshová postázta, nem érdekelték már a szerkesztők kisszerű ítéletei, tudálékoskodásai, már hitt önmagában. Erre várt egész életében. Gyerekkorában rengeteget futballozott, de az iskolában soha nem vették be a csapatba, egészen addig, amíg véletlenül oda nem kiáltott hozzá Torda Molnár: – Gyere, állj be, nincs bal hátvédünk! Azon a meccsen fölfedezték, megveregették a vállát, ölelgették, rámosolyogtak, és azt mondták: – Te vagy a mi Buzánszky! – Olyan boldog volt, amilyen boldog csak egy kisgyerek lehet. És most ugyanaz a boldogság töltötte el, úgy érezte, azzal van tele tetőtől talpig, és már hiába rakják be a kádba, úgysem tudják kimosni belőle. Nevetséges volt vele, nem is akármennyire: olyan, mint egy várandós asszony, aki csöndesen mosolyog, mert a legnagyobb titkot hordozza. Ezzel sétál az utcán, ezzel cipeli haza a krumplit, ezzel a mosollyal alszik el. A világ fölé emelkedve ő is mosolygott mindenben, vég-

leg megnyugodva, úgy, mint az a nő, aki hosszú-hosszú évek múlva egyszer csak mégis teherbe esik, nem hiába hempergett az ágyakban annyi férfival annyi éjszakán át. Néha ő is komikusnak látta magát: mire jó ez az önhittség, hol a bizonyosság, hiszen semmi sem változott, gyerekkorában megveregették a vállát, most nem kiáltja senki: – Te vagy a mi Buzánszky Jenőnk!

Emiatt aztán komoran magába fojtotta a titkát, eldöntötte, hogy ezután így fog élni, megnyugszik, nem pöröl. Legszívesebben ki sem bújt volna otthonról, nem szeretett már az emberek közé járni, kerülte a kávéházakat, a kártyaszalonokat, a színházakat, a hangversenyeket, hogy véletlenül se kelljen találkoznia senkivel. Nem szeretete volna, ha megkérdeznék tőle: – Te ugye Galambos István vagy, akit a Koszorúban olvastam valamikor? – A boldogság, az önhitt boldogság lassan megkeményedett benne, és újra lehajtotta a fejét az utcán. A miniszteri tanácsos kétszer is ráköszönt, mire végül meghallotta. – Olvastam a regényedet. – Galambos fanyarul elmosolyodott, a miniszteri ember azonban olyan komolyan beszélt róla, olyan szépeket mondott, úgy hízelgett neki, hogy megadta magát, elkísérte Jókai Mórhoz. Gyötrődött, igyekezett, de sem a régi barát, sem Jókai nem segített rajta. Arra várt, hogy Jókai talán szóba hozza a Művet. Megkérdezte Jókait, hogy most éppen mit ír, hátha akkor Jókai is megkérdezi tőle, hát akkor most, hogy fölszabadultál, ugye többet fogsz nekünk nyújtani, Jókai azonban csak arról beszélt, hogy egy Shakespeare-drámát simogat át Podmaniczky báró kérésére, ilyesmivel kínozzák az embert. Viszont ebből élünk. Tantième. A mondat után vakkantott egyet, és

Galambos többet nem is próbálkozott. Viszont egyre ellenszenvesebbnek látta Jókait: hátra vetette a fejét, úgy vakkantott, hátra vetette, a kezét összefonta hátul a nyakán, kinyújtózott, úgy vakkantott, többféle pozitúrában ismételte meg ugyanazt. A miniszteri tanácsos láthatólag el volt foglalva a miniszterrel, esze ágában sem volt, hogy Galambost – ha már idehozta – be is vonja a társalgásba. Egyre jobban előntötte az ellenszenv, ráadásul unatkozni kezdett. A szalon átalakításának a históriája egy kicsit fölrázta, élvezettel figyelte Jóкаи magakelletésének újabb bizonyítékát: már végleg lemondott arról, hogy ezt a vén idétlent a hajdaninak lássa, már visszamenőleg is csak a rosszra emlékezett. Kellemetlenül érintette, kezét a zsebébe dugta, és ringatni kezdte magát a széken. Jóкаи meg a miniszteri tanácsos pedig csak fecsegett, fecsegett, már nem báró Holéczyről, Talósról, hanem a Malonyai-párt legújabb titkairól, kitüntetések-ről, Jóкаи még Petőfit is előszedte, de mintha egy poros könyvet forgatna, úgy hangzott az egész.

Rosszkedvűen búcsúzott el tőle, másnap is rosszkedve volt egész nap, este is, amikor leült az asztal mellé. Elég szerényen éltek, nem futotta akkora lakásra, hogy külön dolgozószobát birtokoljon, a konyha sarkában szokott írni, az ablak előtt, és most, hogy a tegnapi nem kívánt ellenszenv, a kellemetlen keserűség annyira fölgyűlt benne, hogy majdnem megfulladt már tőle, papírt húzott maga elé, és aki teljesen ártatlan volt a dologban, ráfordult a feleségére, mert egyáltalában nem bízott abban a történetben, amelyet kieszelt.

Május

Hogy milyen csúnyán múlik az idő, jó példa rá Szép Ernő kis egyfelvonásosa, a *Május*. Több mint kis egyszerű történet, kész regény, még akkor is, ha színmű. A Singer és Wolfner adta ki a Műkedvelők színháza sorozatban. Akkor az a szokás járta, nem nyomtatták bele a kibocsájtás évét, de az író mindjárt eligazít, közli a színfestésben: „Játszódik 1915-ben.” A regény már el is kezdődött.

Először is azzal, hogy a háború második évében műkedvelőknek ajánlják a darabot, másodszor azzal magával, hogy háború van, már két esztendeje tart. Nem kevesebb, mint tizenhét „alak” játssza el a cselekményt. Jó kis alak vagy te is! – szoktuk mondani, hát ebben a darabban tizenhét jó kis alak mozog. A szín a pesti Városligetet mutatja, egyik útját a Ligetnek – vagy ahogy akkor a modern alakok emlegették, a Lizensék, mert úgy liget a Liget, ha francia. A Liget ma már csak a Liget, legföljebb Lázdzset lenne, ha lenne, de a Liget ma már nem olyan divatos terep, hogy elfacsarnánk az éppen most aktuális idegen nyelvre a nevét, – szóval a Liget, figyeljük csak, milyen épületekkel van körülvéve! „A bokrokon túlról a Kereskedelmi Csarnok sárga falai s kupolája.” Továbbá: „A Gerbeaudtól zene hallik, egy valse lente.” Így múlik az idő. Hol van már a Ligeten túl a Kereskedelmi Csarnok, a Gerbeaud? Mi lehetett az a Kereskedelmi Csarnok? Ipari kiállítások színhelye, ami ma

(még) a Budapesti Nemzetközi Vásár egész városnegyede Kőbányán? A Gerbeaud nem a Vörösmarty téren, idekint zsongott a fák alatt? *Május*, te színmű, mi van még a Ligetben? Vurstli. És milyen hangokat visznek a bokrok levelei? Kongatást, síkolyt, autótülkölést. Szóval így: autók járnak már a platánok alatt, mert a platánoknak már akkor feltétlenül állniuk kellett; még reszketegek, még törékenyek voltak, vékonyak, de már nyújtózkodtak fölfelé. Odakint a harctereken még nem csikorgognak a tankok, csak a háború végén indulnak el az ellenség felé, ráadásul egyik sem osztrák–magyar, el is veszti a monarchia a monarchiát, idebent azonban már luxusautók keringenek a Ligetben, a Stefánián.

Egy „alak”, egy kisfiú gyufát árul, ő a gyufaáruló fiú, ahhoz még kicsi, hogy hazaáruló legyen. A világ újabb változását csíptük most fülön: a gyufa szinte stratégiai áru, olyan fontos, olyan ritka madár, hogy kis élelmes gyerekek külön arra vannak szakosodva: gyufát árulni, dobozonként. Ha nem száljával olykor-olykor, csavargóknak. Egy másik alak „omnibuszkocsis” – ez az omnibusz aranykora, a lovas kocsidé, amely síneken fut, kentaur jármű, a lóerő még igazi ló ereje. Mindenkinek, mindenkinek! – mondja az omnibusz neve, de azért persze nem mindenkinek. Egy harmadik alak a cipősubickoló – az utolsó cipősubickoló (egy mindkét lábát elveszített férfi) a Múzeum körút meg a Bródy Sándor utca sarkán töltötte az egész napot, amint azt a szépirodalom föl is jegyezte magának, a Városligetben ennél fogva sáros cipőheggyel lépegettek a szakszervezeti funkcionáriusok aranyfiai. Egy negyedik a handlé, aki ma a second hand-ben él tovább, van még egy rikkancs (érdekes,

hogy eltűnt, holott elég rikoltozás van ma is az utcán), s van egy messenger boy is. Ez már döfi, ez már „nem semmi”, kedves hölgyeim! Ki ne álmodna messenger boyról, leány, ha szól a valse lente?

Mind a tizenhét alakot egy-egy műkedvelő kelti életre a színpadon. A színpadot is egy műkedvelő művész álmodja meg a polgári kör poros deszkáira. A polgári kör elnöke a bemutató előtt észreveszi a porfátyolt, és felkiált: – Tűrhetetlen, a kirelejszomát!

Azt, hogy az idő milyen csúnyán múlik, nem ábrázolja a rendező, mert még csak 1916-nál tart, most vette meg a régikönyvesboltban fele áron Szép Ernőt, a Ligetben még áll a Kereskedelmi Csarnok, zsibong a Gerbeaud, amivel persze a díszlet nem törődik, a polgári kör jócskán spórol a színfalakkal. Fellegi Jenő gyalog úton-módon gondosan megszerezte a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületétől a darab előadási jogát (Buda-pest, Miksa utca 7.), mert Fellegi úr egyébként banktisztviselő, aki haját balkeze három ujjával szokta füle mögé simítani. Ugyanilyen gondosan törvénytisztelő.

A regény azt meséli el, hogy Fellegi Jenő (aggregény) rendezésében a tizenhét alak előadja Szép Ernő színművét, amelyben az egész Városliget benne van, miközben a regényíró kitér a Liget változásaira, elsüllyed benne a Kereskedelmi Csarnok, elenyészik a Gerbeaud. Érzékenyek megsiratják. Fatuskók még egyszer, utoljára rosszul fogják a torta-villa nyelét a Gerbeaud-ban, melyre feleségük figyelmezteti őket.

Különben az igazi darab arról mesél, hogy egy férfi öngyil-

kos akar lenni, de egy lány szép lassan rábeszéli az életre, és elindul vele összeölelkezve, kifelé a Ligetből, az úton.

Fellegi Jenőnek sok munkájába kerül, mire mind a tizenhét szereplőt összeszedi, egybedarabolja, az előadás azonban nagy sikert hoz a rákosszentkirályi polgári körben, sokan sírnak, miközben odakint egy rokkant honvéd udvarolni kezd az italmérő kisasszonynak.

Piros lábak, előre-hátrabiccenő fejek

Mostanában másik villamossal járok hazafelé. Kényszerű útvonalon, az én járatomat egy nagy útfeldúlás miatt ideiglenesen megszüntették. Már az első nap boldogan vágtam neki, legalább megismerek egy új világot. Szinte időtlen az út, csak a vége felé kell átszállnom, addig nézelődöm, s közben-közben belesüllyedek a *Barbárokba*: „... a két vadember ráhajtott és egy perc alatt agyonra verték. Ott feküdt a juhász a földön s még akkor vágtak egyet-egyet rajta.” Aztán a gyereken a sor: „... az egyik bot a levegőbe emelkedett és fejen érte.”

A villamos nagyon lassan, hosszan megy kifelé; először viszonylag polgári tájon át, aztán egyszer csak meglódul, keresztülsattog egy hídon, s belevág a külső világ közepébe. Beleszoktam a könyvbe temetkezni, de a második héten a vége felé eluntam az irodalmat, s éppen azelőtt pillantottam ki lustán az ablakon, hogy le kellett volna szállnom. Egy fél oldalas, fél tető házat láttam züllött udvarral. Az egész cigányokkal volt tele, egy kis kolónia, egy kis külön gyarmat; egy lepusztult, egy másfajta rend. Egy debella mellé szorultam be, aki érzéketlenül, unottan, rezzenéstelenül ülte végig az utat. Én viszont – a föntiek szerint – a *Barbárokat* olvastam: „Hogy a gödör megvót, a kisebb juhász fogta a gyereket, beletette... De az ember mégis, nagy vót.” Nemcsak mégis, utána még egy vessző is odahajítva: „mégis, nagy”, s nem volt, hanem vót, nagy vót.

„Rákötötte a szíjat a nyakára, avval húzta bele.” A villamos nem a pusztán, a szíken megy át, nem onnan indul ki, csak innen, a belvárosból, ahol cigányok árulnak paprikát, paradicsomot egységáron, egymás hegyén-hátán, lányok, asszonyok visítozzák: százasért, százasért, a férfiak meg mint akiknek jobb dolguk nem lévén, nagy lustán, hanyagul a falnak dőlnek, a szemük azonban dolgozik, lesi a szírről a veszélyt, a rendőrt, a közterületi felügyelőt, riasztanak, s ők riadnak, kapkodnak, futnak észvesztve, hullik a paprika, s kartondobozok röpülnek szanaszét. Onnan indultam, ott szálltam föl a villamosra, s érkeztem ki oda, ahol egy cigánytelep van, amely egyetlen ház, udvarház.

Leszálltam az állomásnál: egy aluljáró visz a vonathoz, s mint minden rendes magyar helyen, szemközt itt is pecsenyesütő-borozó-söröző alumíniumbódék állnak, a nagyobb nyomaték kedvéért nem is egy, három.

Kértem egy pohár sört, s leültem. Meg kellett várnom, amíg elmúlik a nyári délután. Az alumíniumkunyhó magas, keskeny asztalánál három cigány álldogált. Elővettem ismét a *Barbárok*-at, ők pedig álltak, csak álltak mozdulatlanul, tetoválva, trotytyos rövidnadrágban, s köpködték a napraforgó, a szotyola héját. Egy kis csenevész park van ott pirosra festett padokkal, erőlködő bokrokkal. Nincs lepkeállománya ugyan, csak légyraja, de különben békés zug. Nem hangoskodtak, lassan, nagyon lassan fogyasztották a sörüket. Az időt. Egy lány jelent meg gyerekkocsival, ő is köpködni kezdett. Galambok lépdeltek föl-alá, keresgéltek a porban, a szemétben: piros lábak, előre-hátrabiccenő fejek. A lány lehajolt a földre, a koszos murvából ki-

csipegetett néhány nagyobb zúzalékot, s az egyik férfi kezébe csurgatta. A férfi egy csúzlit lógatott. Négyszögletű bőr, jó széles fehér tekgumi, széles villájú tusa. A lány ismét lehajolt, ismét kődarabokat csorgatott. Aztán a három férfi komótosan átment az út másik felére. Egy galamb csappant föl a járdáról, verdesett; fél szárnya piros szaftban úszott. Kis menetekben arébb-arébb röppent, de már fogta a föld. A három férfi terelgette, az egyik végül belerúgott, egy másik elkapta a levegőben, s visszaballagtak a sör mellé.

A lány nemsokára eltűnt a gyerekkocsival, amelyben egy-
más mellett nyugodott a Szentlélek jele meg a kisdéd. Álldogáltak, időnként, igen takarékosan, kortyoltak egyet-egyet. Nem volt bennük se unalom, se gyűlölet.

Egy galamb kevés az esti levesbe, de több a semminél.

A népbiztos délutánja

– Hé, polgártárs, mikor indulunk végre? – kiáltott le a vonatablakból egy félrecsapott simléderes sapkát viselő, véreres, kissé feldagadt arcú jó negyvenes férfi. A polgártárs, a szerelvény oldalánál álldogáló kalauz, aki éppen az imént változtatta magát álldogáló kalauzzá, mert ez idáig fel-alá járkált, elfojtotta mérget, s olyan kimérten válaszolt, ahogy csak kitelt tőle: – Majd, ha itt lesz az ideje! – Igyon egyet, hé! – nyújtott le egy gyanús tisztaságú palackot a simléderes utas. – Ez azonban már túlhatolt minden határon, a kalauz összevont szemöldökkel végigmérte a bizalmaskodót, s hátat fordított neki. A mozdonyvezető, akit a kalauz ebben a pillanatban ily módon, a vonatnak háttal nem láthatott, olyan messzire dugta ki a fejét, amennyire csak kitelt tőle, amitől azonban semmi sem változott. A mozdony türelmesen dohogott, püsszegett, fűjtatott, ki-kicsapta a gőzt, láb-száron kapott egy-egy utast, aki behomorította a hátát, mintha ott érte volna a csapás, megdermedt, aztán a következő pillanatban előre lódult, s hátranézett, mintha nem hinné el, hogy ilyesmi megtörténhet vele. Az ablakokból fürtökben lógtak ki a simléderes, kendős, a hajadonfőtt fejek, csak egy henteskésnek kellett volna végigsuhintania rajtuk, s máris egy adag bűnös, egy adag ártatlan, de holnapra bűnös élete ért volna véget, hiszen manapság egyre többen szegülnek szembe a proletárhatalommal, az ember nem is érti, vannak polgártársak, akik megbotlanak a

pártban, ahelyett, hogy fölemelnék a lábukat a küszöb előtt, s még olyanok is, akik egyben-másban illetlenül gondolnak Sztálin elvtársra. Az emberfők vonala ki-be hullámozott, az egyik helyen behorpadt, eltűnt a szerelvény síkja mögött, a másik helyen kitolult, ami hagyján, de egyre nagyobb hangzavarral járt együtt. A Moszkvába induló menetrend szerinti vonat úgyszólván egy helyben toporgott; már félórája ki kellett volna húznia a csarnok alól, s még most sem fordultak meg a kerekei, a sínre támaszkodtak, s nyomták, nyomták, mintha a földbe akarnák süllyeszteni. Félórája? Már újabb félóra is eltelt, s Anatolij Kutyepov elvtárs, a Malaja Visera-i pártbizottság titkára egyre elmélyültebben betűzte a Pravda aznapi, június 29-i számát, mintha abból szeretne volna kideríteni a késedelem okát. A fülkében mindenkiről csurgott a verejték, főleg Kutyepovról, aki nehéz nap elé fog nézni holnap reggel: számot kell adnia, miért Irina Kutyepova a 2. számú általános iskola igazgatónője még most is, holott Ligyija Kuznyecova, Szerebrajkov elvtárs nőcikéje, joggal elvárhatná, hogy végre elfoglalja az igazgatói széket, hiszen Irina köztudottan züllött személy, arról a lényeges mellékkörülményről nem is beszélve, hogy évek óta nem szerzi meg a pedagógiai oklevelet, s nem is fogja, mert olyan buta, mint az ágyláb: tompa és dohos. A Pravda harmadik oldalán azt olvasta, hogy Kijevben ötévi kényszermunkára ítélték egy bizonyos Mihail Tupoljevet, de hogy miért, sohasem fogjuk megtudni, Kutyepov ugyanis ennél a szónál észvesztve odahagyta a mondatot, már ennyi is elég volt neki ahhoz, hogy felnyögjön, és elöntse a keserűség. Talán ő volt az egyetlen, aki nem bánta, hogy a szerelvény még mindig késlekedik elindulni. A hangszóró

elnémult, utoljára jó negyvenöt perce szórt ki recsegő, szilánkokra törő hangokat a csarnok belsejébe. Helyette a tömeg kezdett el sisteregni, egyre jobban zúgott, morajlott, ami nem jelentett mást, mint egyre növekvő elégedetlenséget. Az állomásfőnök a kezét tördelte, sóhajtozott, kész szabotázs, gondolta, Úristen, mi lesz ebből. Szabotázs?! Az bizony, szabotázs! – mondta neki egy arctalan alak valami pince mélyén, hiába igyekezett eltüntetni. Mindjárt felrobban a csarnok, úgy hánykolódik, dübörög a sűrűsödő tömeg; a dörrenés előtti pillanatban hirtelen mintha elhalkult volna minden. A különleges várócsarnokból, amely a különleges vendégeknek járt ki, egy karcsú nőalak vilámlott elő, fehér és légies; kifutott, mintha fogócskázott volna valakivel, jobban mondva, futott volna ki, kacagott, jobban mondva kaccintott, kaccantott, bugyborékkolt, hosszabb kacarászásra azonban nem telt tőle, mert valaki elkapta, visszavonta; ruhája eleje, közepe kiszaladt az ajtón, a hátsó redőknek, fodroknak azonban nem sikerült, odabent ragadtak, egy kéz viszszarántotta az öltözetet, a mozdulat megszakadt, s a ruházattal együtt a nő, a kacagó ajak is megszakadt, eltűnt a különleges váróterem ajtaja mögött. Függyöny csapódott, s a szemközti vonat ablakában egy diáklány keze fejével megdörzsölte a szemét, hogy nem álmodta-e az egészet. Bizony nem. Rozenel elvtársnő, Lunacsarszkij elvtárs hitvese, a csintalan színésznő, valóban ki akart iramodni a váróteremből, annyira nekilódította egy egészséges ötlet, amely azt sugallta neki, hogy nevensen, nevensen és újra csak nevensen, és futkározzon egy rövidet, egy hosszút, mint egy balett-táncos, lábujjhegyen, kézujjhegyét is függőlegesen kifeszítve. Egy pohárkával többet ivott a kelleténél.

Kaviárt is csipegetett, csefesznyét is eszegetett, süteményt, fagylaltot is habzsolt, de mindenekfölött eggyel több pohárka szélét nyalintotta meg a nyelvecskéjével; kettővel, hárommal is több üvegcsé villant meg a kezében, mint amennyi illendő lett volna, főleg ebben az órában, a teremtet világnak ezen a helyszínén. Ezt a helyszínt nem a proletárhatalom teremtetette, ezen a helyszínen még a cár, a cárkisasszonyok, a cárevicsek is pompáztak, különösen csiklandó volt tehát ezen a helyszínen elomolni kissé. Dubinnyik elvtárs, a leningrádi, a vendéglátó, ugyan már szorongani kezdett, izzadt a tenyere, gyűrögette, zsebkendőt vett elő, megtörülte a homlokát, sőt a tarkóját is, amelyre sűrű, fekete haj borult, a haja szárnya vége, s alóla verejték csörgedezett. Titkára, Siglov, a füléhez hajolt, már nem először, és ő aggodalmaskodva megismételtette, amit az imént suttogott. – Tehát mindennek vége – lógatta le a fejét, s kinyúlt a feje alól, hogy magához kaparintsa az első elkeseredést. Először szívből, jó ízűn ivott, amikor viszont a Vendég elforgott tőle, ahogy a ringlispíl külső láncain csüngőt elröpíti a centrifugális erő a belső láncpáron kerengőtől, s a rövidebb pályán úszó lassan magára marad, Dubinnyik, a lomha föld is árnyékba borult, a Hold, a fényes Hold, a Vendég, már messze járt, éppen Siglovra kacsintott, hangosan, szinte csengett a lecsappanó szemhéj. Siglov kellemetlenül érezte magát, elvégre neki is felelnie kell mindenért: a jó is, a rossz is a vállára telepszik, a jó emeli, a rossz lenyomja, de úgy, hogy ma este már haza se jut, még ma délután olyan súlyok nehezednek rá; jobb is elernyeszteni az elmét, az agyvelőt, amely a képzeletet mozgásba hozza, jobb, ha semmi se mozog, most már nagyon is ajánlatos a képzelgést –

amikor nem veszi észre senki – egyszerűen eltaposni. A Vendég ismét kacsint, de már nem Siglovra, úgy siklik ide-oda, mint a csészében a meggybefőtt. Dubinnyik a feje alól ismét kinyújtotta a kezét, s már a harmadik elkeseredést hajtotta föl egyhúztomra. Az elkeseredésnek vodkaíze volt, egyre jobban elterült a homloka meg a tarkója közötti térségben, koponyája belsejében kinyitott egy piros vászonból való napozóágyat, s hanyatt vetette magát benne. – Na, ma egész délután napozunk – gondolta Dubinnyik –, csak ne lennének olyan hidegek az esték ilyenkor júniusban.

De még nem esteledett. Az állomásfőnök már az órára sem nézett, mutatójával kopogtatta a másodperceket, abbahagyta, hátha akkor nem fognak múlni olyan kérlelhetetlenül. A telefon ismét megcsördült, reszketve füléhez emelte: – Igen – nyögte ki nagy sokára. – Igen. – A székbe roskadt, s odaintette az ügyeletes tisztet. A tiszt széttárta a karját. Volt is miért: a tömeg, amelynek hullámaiban csücskös sapkás, vörös csillagos, matrózblúzos józanok, részekék emelkedtek föl-alá, újra forradalmat akart. A vonatok megroggyanva kushadtak az üvegtető alatt, az, amely a Vendéget vitte volna, a váróteremmel szemközt állt, félkörben feltűzött szuronnyal újabb és újabb katonák tartották tisztán a luxusvagon előtti teret; a váróterem ajtajától egészen a lépcsőig vörös kókuszdió szőnyeg vezetett. Dubinnyik végig szerette volna hányni, szőnyegben szerette volna végighányni, hosszú, vastag szőnyeget szeretett volna a szőnyegre okádni, érezte, végére jár az elkeseredéseknek, még egy elkeseredés, és akkor már szőnyeget sem szeretne a kókuszdióra teríteni. A Vendég ismét kacsintott a csíptető alatt, Siglov – most

már – bátran, felhőtlenül, minden teketória nélkül úgy visszakacsintott, hogy a Vendég egyszerre csak visszahőkölt. – Ci-cám! – kiáltotta volna, ám alig jött ki hang a torkán. – Bársony és rongyfoszlányok! Natasa, tiéd a főszerep. Elvtársak! – csapta össze a bokáját. – Alázatosan kérlek benneteket, kedves elvtársaim! Drága Sztálin elvtárs! – fordult a kép felé, amelyen bajsusz kunkorodott alá. – Alázatosan kérlek, olvasd el a színdarabomat, ha lesz egy kis szabad idő! Pezsgőt, elvtársak! Sztálin elvtárs egészségére! Kérlek téged, szakíts egy kis időt egy kis bizalmas beszélgetésre, négy szemközt, csak veled! Ezennel átadom a széket, nem vagyok népbiztos! A párt tudja, mit cselekszik, csak arra kérlek, Jozsif Visszarionovics, ne olyan durván, úgy, hogy a méltóságomat megőrizhessem, drága Sztálin elvtárs! Drága Natasa, szeretlek! Natalja Rozenel polgártárs, te játszod el a Bársony és rongyfoszlányokat! Tudom, hogy hibát követek el, pezsgőzöm, vodkázgatok, kacsingatok, a vonat meg áll. De miért? Én nem tehetek róla, egy Trockij van bennem. Trockij, kifelé! Indulunk!

Dubinnyik szinte el sem hitte, hogy a tizennégy harmincötös moszkvai expressz tizenöt huszonhétkor elvitte a népbiztost. Koponyájában összecuska a napozóágyat, autóba hajította magát, csak úgy zökkent a rugózat, s röpült, röpült a KGB, az állambiztonsági szolgálat épülete felé. Amikor odaért, rákacsintott az őrré, aki ettől zavarba esett, s hanyatt-homlok szétártá az ajtót. – Komarov!! – ordított be a folyosóra. – Komarov, hé, merre bujkálsz?!

A mondat

Nem én írom, én ezt a fordulatot nem használom, nekem semmi közöm hozzá, a ti kedvetekért veszem fel a földről, vagy ha nem a földről, hát onnan, ahol hever, a közönséges, a tiáltalatok alkalmazott, a tiáltalatok koptatott nyelvből, amely nem az enyém, ilyen mélyre én sohasem süllyednék, most azonban talán mert ez a legkényelmesebb, csak a kezemet kell kinyújtanom, nem kell megdolgoznom, megkínlódnom érte, rest vagyok új kifejezést keresni, mit gyötörjem magam, jó így a hamuban heverészni, talán mert ti – jól tudom – olyan fásultak, olyan sekélyesek, olyan cseplesek vagytok, valóban, hidegen, elfogulatlanul, tárgyyszerűen, nemcsak az én szememben, hogy nem is érdemlitek meg, hogy megerőltessem magam egy igazán jó, igazán eredeti, a lényeg zugait mindenestül betöltő hasonlatért, hiszen tudnivaló, a híg moslék jobban fogy a vályúból, mint hófehér abroszon meissen porcelánból a mesterszakács főztje; mindent átgondolva és megfontolva, miből mi hasznom, vagy személytelen haszon származnék, úgy döntöttem egy-kettőre, minden teketória nélkül, amely gyorsaság és egyszerűség mindig is jellemzett, a lábatok elé teszem: *egy tűt sem lehetett volna leejteni*, illetve pontosan a fentiek jegyében azzal a kapunyitással: „mint mondják”, ami kettő aztán – hogy félreértés ne essék – szóról szóra így hangzik: „mint mondják: egy tűt sem lehetett volna leejteni”. Beadtam a derekamat, most aztán csi-

náljatok vele, amit csak akartok; én a dolgomat megtettem, jövőre ha visszatérek, mással fogadlak benneteket, az lesz az én mondatom, a tökéletes, az érzékletes, amely mindent elsöpör, szégyelljétek magatokat, ti mind, hogy csak ennyire telik tőletek; álmélkodhattok, mire képes a nyelv, ha munkába veszi egy hozzáértő elme, nem sejtettétek, milyen rossz munkát végeztek, amikor egyre csak azt hajtogattátok: *egy tűt sem lehetett volna leejteni, egy tűt sem lehetett volna leejteni, egy tűt sem lehetett volna leejteni*; ha csak egyszer mondtátok volna, rendben, a mondat nem is erőtlén: *egy tűt sem lehetett volna leejteni*, megragadja, mégpedig gyökerénél ragadja meg a képzeletet: *egy tűt sem lehetett volna leejteni*, nem is kell szétszedni a képet, úgy sugározza lényegét, mint a nap, a teremtéskor még forró volt, erős lángokkal vonzott és jéghideg csapokkal taszított, erős és büszke volt mind a kettő, de ti legyűrtétek őt, bemásztátok a fenséges koronát, poloska íze lett, poloska íze és laposra száradt, mint a béka. *Egy tűt sem lehetett volna leejteni* – makogjátok, vakogjátok reggeltől estig, nem a ti művetek, a mondatot nem ti dadogjátok, a mondat, az dadog titeket, és aki először hallja, már az is ugyanúgy makog, és mindenki ugyanazt énekli, ugyanazt végteleníti, és így menne az idők végezetéig, ha egyszer csak nem állna meg a kezemben a toll. Mit mondtatok? *Egy tűt sem lehetett volna leejteni*? Egy tűt sem? Miféle tűről beszéltek? Hol van itt párna, szabóműhely? Ki akar itt egyetlen tűt is leejteni? Tű, leejteni, tű, egyetlen, tű – zshivajogtok, hogy szavát sem érti az ember. Akkora zshivaj, akkora hangzavar van ebben a mondatban, hogy nem hallok benne semmit. Fülledt a levegő, telelélegeztétek. Miért nem nyit végre valaki ablakot?

Automobilarium

Az autók (*Automobilae*) speciesébe (fajába) több subspecies (alfaj) tartozik: a teherautó, az autóbusz, a dömper, a dzsip stb., de számtalan alfaja közül a közönséges vagy személyautó a legelterjedtebb.

A teherautót olajáért, az autóbuszt kerekéért, a dömper erő, teknő alakú páncéljáért vadásszák. Valamennyinek közös jellemzője, hogy egy ember nevű élőski tapad rá mellső uszonyából alakult tenyerével, de érdekes módon nem kívül, a hasára vagy a hátára, hanem a belsejébe furakodva az úgynevezett volánra, amely tulajdonképpen, noha tudományosan még nincs bizonyítva, afféle irányító szerepet tölt be. Élősdije csak akkor válik le róla, amikor elpusztul.

Valamennyi autó közül a közönséges vagy személyautó életmódja, természete a legérdekesebb. Óriási falkákban vándorol a szárazulatokon. Olykor eléri az óránkénti öt kilométeres sebességet is. Valamennyi földrészen előfordul, de például az Antarktison és a Ferenc József-földön csak eltévedt példányai kóborolnak. Különösen gyakori az Amerikai Egyesült Szárazföldön, valamint a Nagy- vagy Csendes Európa térségein.

A dömpereket meg a teherautókat, talán ijesztő külsejük miatt sokkal vérengzőbbnek tartja a közvélemény, holott – szelíd, kecses külleme ellenére – a közönséges vagy személyautó a legvérszomjasabb. A más csordából való autókat, vagy a hátsó

uszonyukon ügyetlenkedő embereket hirtelen megrohanja: nem apránként szabdálja szét őket, hanem eltaposásos öldökléssel végez velük egyszer s mindenkorra. A vérszagra a többiek is odacsődülnek, és pillanatok alatt fölfalják a szerencsétleneket.

Egyébként rendkívül játékos: fára mászik, röpi (egyetlen erős kerécsapással képes a szakadékok fölé pillangózni), vág-tamenetbe vált, aztán fantasztikus gyorsasággal, gyönyörű akrobatikával egyhelyben képes megfordulni; több száz méteren át két, sőt egy keréken csúszik, jellegzetes csikorgó hangot halat (ez a személyautó híres párctalogató éneke), egyszóval mókázik, bolondozik. A legintelligensebb valamennyi alfajtából. Agyveleje hihetetlenül fejlett; rengeteg tekervény van rajta, külön szerve alakult a sebesség, az éhség, a szomjúság érzékelésére. Hamar megszelídül, tanulékony, könnyűszerrel, gyorsan idomítható. Karikákon, kerítéseken libben át, labdát egyensúlyoz, sőt kosarazni is tud. Úgyszólván bármire vállalkozik: fogócskázásra, kutyák, macskák, madarak, emberek kergetésére. Mindent szívesen lökdös: vödröket, műanyag flakonokat, szeméttartályokat, – emiatt úgynevezett filmvígjátékainkban gyakran alkalmazzuk.

Idős delfinek mesélik, hogy már a XX. század hajnalán elfogtak belőlük egy-egy példányt, s kis szigeteken szórakoztatták velük az óceánt. Ma nagy részvénytársaságok fogják be őket külön erre a célra. Az *automobilárium* egyetlen tengerrésről sem hiányzik.

Mi, delfinek, valóban szegényebbek lennénk derűs jelenlétük nélkül.

A roham

A koponya nekivágódott a mettlachinak. A test átkeményedve rángatózott a kövön, az arc elkékült, egészen sötéten, a szem csodálkozva meredt a mennyezetre, a száj kinyílt, s fehér hab tódult ki rajta gomolyogva.

Megállt fölötte, nézte a kék szempárt. Mégsem csodálkozik, egyszerűen csak megállt. Fölnézett a mennyezetre. Vajon melyik pontja az a fölöttébb érdekes hely, amit egy pillanatra sem hagy odébb kúszni? Annak a beázott foltnak melyik csücskét vette célba, a jobb oldalit vagy esetleg a balt? Hiába igyekezett megoldani a rejtélyt, nem jutott vele semmire. Ha én feküdnék a kövön, s ha az én tekintetemen gázolt volna át ez az idegen, ez a barbár erő, én egészen biztos, hogy ellenállnék neki, noha nem sok esélyem lenne rá, mégis igyekeznék belekapaszkodni egy keskeny csíkba, hogy felfüggeszkedjek rajta, s ne zuhanjak bele abba a mocsárba, amely alattam fortyog, s elnyeléssel fenyeget azóta, hogy idejutottam a kőre. Ez a szempár mintha megadta volna magát, láthatólag az utolsó előtti pillanatot éli, a következőben már szerteszét fröccsen az amúgy is nedves kockákon. Nem lesz valami kellemes látvány, ha igaziból sor kerül rá. Talán ha megmozdulna, máshogy alakulna minden. Egyelőre azonban ugyanúgy nem néz, csak van, mint amikor eldőrdült a startpisztoly, amely megállást parancsolt neki. Az a legkönnyebb: elindulni a cél felé, ez alkalommal viszont egészen más

volt a kiírás: ne célba érjen, hanem álljon meg a cél felé. S az egyes számú meg a kettes számú szem valóban megállt, a start az első dörrenésre fényesen sikerült.

Szemügyre vette a száj haláltusáját. Valószínűleg figyelemre méltó küzdelmet folytat, ha van még benne élet egyáltalán. A hab még mindig újra meg újra kitolul rajta, a buborékpamacs lecsüng, s elindul a szélén lefelé. Még működik a gépezet, a szép vonalú száj egy kicsit elcsempült, egy kissé csorba, de szinte külön stílusra járó esztétikummal ernyed neki, hogy kiernessze magából a nyálat. A nyálba beledolgozik a tüdő, apró lélegzeteket operál bele. Nem a túlvilág műve, amint a nyál makrobuborékokra dagad, s tüdő egyre tolja kifelé a levegőbe őket, mint valami hurkatöltő, amelyre nem gyűrték föl a belet, s a vagdalék hosszan a semmibe gomolyog? Bizony, a túlpárt árnyéka nyúlik be délután fél kettőkor a kollégium rothadó mosdójába.

Az arc, amelyet egyszer megjegyzett magának, nem az az arc volt, nem az a tetszetős, de neki gyűlöletes arc, a túlvilág árnyékában hirtelen megváltozott, ha ugyan hirtelen, hiszen a gyors pillanatok nagyon ritkák. Vajon az én életemben akadt-e olyan pillanat, amelyen átfordultam, s hirtelen fejjel lefelé lógtam, s mire ismét az eredeti testhelyzetbe vitt a lendület, megváltozott az életem? Megtörtént-e csak egyetlen egyszer is, ami az előtte lévő minutumban még nem volt lehetséges, annál az egyszerű oknál fogva, hogy kajsziparack szörpre költöttem a Patriarsije prudin. Ennek az arcnak az életében, sajnos, valószínűleg nem is egyszer megtörtént a csoda: hirtelen, váratlan minden megváltozott rajta, mint most is. Mintha kitömték vol-

na belülről, de főleg ez az ocsmánykék az, ami ennek a hirtelen, váratlan pillanatnak a következménye. Ez az a kék, amely elkövetkezett. Inkontesztábilis: már csakugyan várta. Nem azt mondja, hogy kívánta volna, mert arra sohasem vetemedett, csak leste, kukucskált kifelé az ágyból, a negyvenedik fehér vas fekhelyről, s várta, hogy *ez a tetszetős, de neki annyira gyűlöletes arc* egyszer csak kékbe játszik át, s most íme, a vér csakugyan beletolult, az erek már talán el is zselésedtek, a vér nem bír visszafolyni a nyaki ütőéren át a szívbe, olyan mereven áll benne, mint egy szétterült legyező.

A test egésze, általában a test, ahogy a földön van, most szintén nem az egykori, fölényes, eleven tárgy, igaz, nem is maga megadó, esendő, feszületre kész korpusz – test, amelyet különböző összetevők szintén átformáltak, módosítottak valamegyest. A változtató durva baltával dolgozott, egyelőre azonban félrerakta. Vagy mégsem? Az imént, ahogy a kezére lépett, mintha megállt volna, a test mintha nem rángott volna tovább, mozdulatlanul deelt a bezúduló fényben, csak a torok hörgött, mintha mondani akarna valamit. Részvétellel hallgatta, ami összeállt belőle.

Mit tehetnék érted? Egyedül vagyok. Elbírnálak én egyáltalán? Fel tudnálak én emelni egyáltalán? Egyedül vagyunk az egész kócerájban, hiába kiáltanék, nem hallaná senki, délután fél kettőkor üres az egész ház. Nem segít rajtunk senki. Nem akarlak emlékeztetni a bűnre, amit elkövettél ellenem, de azért emlékszel ugye? Most újra bűnözöl: habzik a szád, a szemed kifordult, a vér megállt benned, s arra kényszerítesz, hogy végignézzem, mire tudod vinni még egyáltalán. Bocsáss meg, én

ugyanis nem tudok megbocsátani. Haragszom rád, az az igazság, legalábbis eddig komolyan nehezteltem. Valamit tettél ellenem, s én szörnyen felfortyantam akkor. De nem tudok megbocsátani? Már hogyan tudnék! De nagyon nem tetszik ez az egész. Miért éppen engem választottál ki erre a színjátékra? Nincs erre függöny? Nincs rá könnyörület?

A Hamburg-New York-i hajójárat

Tisztelt Uram, 1957-ben hazám Connecticut nevű óceánjáróján teljesítettem szolgálatot mint másodtiszt, írja a levél. Feladójának anyanyelve a helybelieké, az amerikaiké, egyébre sohasem tett szert, annál az oknál fogva, amit mi, nem angolul élők, olyan keservesen tapasztalunk, tudniillik, hogy aki ezen a nyelven született a földre, annak az egész föld a birtoka, akinek meg nem, az sírjon, de csúnyán, hogy nem volt akkora szerencséje, a levelet tehát azon az egyetlenen írja, amelyet ingyen sajtátított el egészen korán, úgy, hogy észre sem vette.

Tisztelt Uram, írja a másodtiszt, 1957-ben a Connecticuton teljesítettem szolgálatot, amelyet valamilyen oknál fogva, amelynek nyomára azonban sehogy sem tudtam rátalálni, a menetrend által megszabott időpontban nem indított el a kapitány, sőt határozottan visszatartott látszólag minden külső ok nélkül, hiszen a hajó New Yorkból a legjobb erőben ért a kikötőbe, s a szokásos műszaki felülvizsgálat mindent rendben talált rajta. A szakemberek hamar végeztek vele, a kapitány azonban, bizonyos Jim Austen, aki szintén a legjobb erőben volt, élete delelőjén, amennyiben történetesen a kikötőbe való érkezés utáni napon töltötte be negyvenedik esztendejét, még arra is emlékszem, hétfő volt, amikor ünnepeltük, az ilyesmit szokatlan időkben nehezen felejtí el az ember, a kis események is nagy-nak tűnnek, jelentékenyeknek, hogy úgy mondjam, túlnőnek

önmagukon, valahogyan – bocsássa meg, hogy íróemberek dolgába ártom bele magam, akik a képzeletet erejét kihasználva emelik fel a magasba a hétköznapiakat, de akkor, amikor csak a lassú, sivatag várakozás töltötte be az életünket – valahogyan minden kis esemény különös fényt meg különös árnyékot kapott, olyan volt az egész, mintha déli tizenkét óra lenne, amikor a nap merőlegesen tűz, a sugarak mind-mind egy-egy a földre derékszögben, kilencven fokban leszúrt pálcák, nincs árnyékuk tehát, a pálca meg az árnyék egy és ugyanaz, de akkor megmagyarázhatatlan módon a déli órákban is hosszú árnyékot ejtettek a tárgyak. Először fel sem tűnt neki, írja a másodtisztt, akinek a nevét még nem tudom ide följegyezni, mivel az csak a levél alján fog megjelenni, ha egyáltalán el fogja árulni, hogy minek rögzítették, mivel különítették el ebben a földi létben, de miért ne álljon elő vele, egyelőre semmi okát sem látom, hogy eltitkolja. Kicsit gyerekes és zavaros ezzel a hosszúra nyúló déli árnyékkal, úgy látszik, öreg korára a hajdani kemény legény agya lágyulni kezd, jó, hogy az utolsó pillanatban még úgy-ahogy összeszedte magát. Először fel sem tűnt neki, közli, de később tudatos figyelem alá vonta a rendellenes jelenséget, s meggyőződött róla, hogy a dolog ugyan fizikailag lehetetlen, a törvény, a fény egyenes vonalban való terjedésének törvénye azonban ama napokon a déli harangszó tájékán elájult, elvesztette az eszméletét, nem mintha akkora forróság uralkodott volna, hogy az idézte volna elő a vérapályt, a rossz vérellátást, nem, a szokásos, az évszaknak megfelelő volt a hőmérséklet, bármiféle kilengés, ingadozás nélkül, az eszméletvesztés azonban újra meg újra bekövetkezett, aztán minden további nélkül megszűnt.

Mondanom sem kell – írja –, hogy legnagyobb örömömre, hiszen jól tudtam, a türelmetlenség, a semmittevés, a képzelet rossz tréfája, olcsó bohóc munka, ideje leszámolni vele, ideje nem érni rá egyetlen pillanatra sem. A hajó megmozdult, én is a helyemen álltam, kényes, nehéz művelet egy akkora ládával, mint a Connecticut, megmoccanni, olyan szűk helyen, mint a kikötőnek ez a Zokninak csúfolt része, yardról yardra arrébb csúszni egyenesen, néhány fokkal balra, majd a következőkben néhány fokkal még mindig balra, azután teljes erőből, úgy, hogy recsegnek bele a bordák, tattal bemászni a Harisnyába, ugyanis azt a másik átok verte dokkot meg Harisnyának hívták. Csurgott rólunk a függőleges veríték, mire a helyünkre zökkenünk, de örültünk a verítéknek, végre történt valami. Ne haragudjon, egy fecsegő vénember nyújtja Önnek minél hosszabbra azt, ami a valóságban is hosszú volt. Fiatal voltam, harmincéves, otthon feleségem, gyerekeim, fiam, s a hamburgi kikötőben, ebben a német tébolydában rohadtunk hetek óta. A matrózokkal naponta fölmosatták a padlót, a szakácsoktól mindig újabb meg újabb kreációkat követeltek, egy héten sem ismétlődhetett meg ugyanaz a menü, amit az előzőn szolgáltattak fel, agyvelejüket a végsőig kifacsarták, amíg a hajó evett vagy emésztett, szakácskönyveket olvastak elzsibbadt pupillával szüntelenül, s ételneveket harsogtak föl-alá járkálva a tűzhelyek között: mézes halpите, lekváros tőkehal, borba fullasztott heringpástétom, magyaros éhomrakás, francia belevaló, ökörtérdsaláta, májas buzda, borjúszelet kínai falon, s amikor már berekedtek, föllázadtak: ham and eggs, ketchup, eggs and ham, tee, milk, Mcdonald's, susogták végső erejükkel. A hajóácsok roz-

dát kalapáltak, a szent hajónaplóba kabarétréfákat kapart a másodkapitány, mert rádöbbsent, hogy eddig magába fojtotta a humort. Annyi kimenőnk volt, amennyi sem azelőtt, sem azután soha. Aki még nem szedte föl a maga tripperét, igyekezett minél gyorsabban fölpakolni, egy lánytól egy éjszaka nem biztos, hogy sikerül, jobb egyenesen kettővel kezdeni, az egyiknek csak adott egy kis trippert az Úristen, úgyszólván párosával szedte mindenki a lépcsőt, s görnyedve járult a doktor elé abban a biztos tudatban, hogy még Hamburgban bekövetkezik a gyógyulás, de az is lehet, hogy újabb keringőre muszáj felkérni a trippert, s még azt is lesz idő elsimítani, írja a másodtiszt.

Március tizenötödikének hajnalán egy zászlónyel koppanította meg kajütöm ablakát. A nyél után, mint egy bábszínpadon, egy lobogó vászon is fölemelkedett: három szín tolult föl egymás után, azt azonban már nem tudtam megállapítani, hogy a három elkülönült-e egymástól, három sáv emelkedett-e föl, vagy pedig egymásba voltak itatódva, amint azt sem, hogy a három hogyan követte egymást, egyáltalán függőlegesen-e vagy vízszintesen: a zöld, a piros meg a fehér. Azon kívül az egész hajó, az egész derék tengeri tárgy is kavalkádba lépett: egyik pillanatról a másikra hangözön borította el, s amint az első meghökkenés véget ért, s kissé megnyugodtam, megállapítottam, amennyire egyáltalán lehetséges volt, hogy a néptelen, a tétlen fedélzetsort emberek árasztották el, akik olyan nyelven léptek egymással kapcsolatba, amelynek idiómája előttem teljesen ismeretlen volt. A hangözön mindent elárasztott, azonban komor és vékony, korántsem harsogó szököár módjára. Kiléptem az ajtón. Mogorva, szomorú, elkínzott, leszegett fejű embe-

reket láttam, férfiakat, nőket, gyermekeket vegyest. – Kik maguk? – kérdeztem az egyik férfitől. A tömeg mélyéről válaszolt egy női hang az én saját anyanyelvemen, tűrhető akcentussal. – Aha, szóval úgy? – mormoltam. – Szóval ez az, amire vártunk! Erre várt a Connecticut! Jim Austen, a kapitány, fölkiáltott: – Na, végre! Belevágunk! – Mibe? – kérdeztem. – Hát abba! – S elkiáltotta magát: – Mindent bele! Mutassuk meg az Istennek, milyen az Egyesült Államok lelke, a fenébe is!

A kapitány ellátott bennünket sok-sok ív papírral, egy üveg tintát is készenlétbe tétetett, s elhelyezkedtünk egy hosszú, keskeny asztalnál George-dzsal. – Nem bízhatom másokra. – Igen is, kapitány úr! A matrózok sorra terelték a tömeget, s elsőnek egy férfira pillantottam. A tolmács, az az illető hölgy a sűrűből hátulról, ott ült közöttünk, s meg kell adnom, igen hasznos, igen formás támaszunknak bizonyult. – Neve? – Válaszolt. – Hogy írja? Mire a férfi neve papírra került, eltelt jó öt perc, s ez így ment emberről emberre, névről névre, mert ez a nyelv irtózatosan messzire állt az angoltól, meg minden központi nyelvtől, a franciától, a spanyoltól, a némettől, egyáltalán minden civilizált nép nyelvétől, úgy hogy mire az utolsó ember, egy húszéves, ferde orrú fickó neve is papírra került, háromszor kelt föl és ment le a nap, vagyis nem egészen, hogy pontos legyen, fordítva: naplemente előtt, esti szürkületben írtam be a fickó nevét a lajstrom végére. A fickó vidáman nézegetett, úgy látszik, örök jókedvre hangolták az istenek, örök optimistának teremtette az Úr, mert amikor egy csillagot vetettem a neve alá, jelezve, nincs tovább, fölkacagott, és azt kiáltotta: – Kanyec filma! – Mondanom sem kell, milyen zordan meredtünk rá, George egyenesen

hátrahőkölt. A vidám fickó arcából kifutott a vér, csak most kapott észbe, hogy nem ideillő módon tréfálkozott, s hebegett-habogott valamit. A tolmáclány elpirult, azt se tudta, hogyan hozza helyre a meggondolatlan, ízetlen csínyt, a végén azonban mi neveltünk a legjobban. – Te kis kanyec filma, jól megnevetettél bennünket. S tisztelegtünk.

Felálltunk, nyújtóztunk egyet, s betértünk a szalonba egy jó öreg whiskyre. Mind a ketten ismét szokásos teendőinkhez látunk. Megérkezett a kikötői patkány, így neveztük azt a motoros bödögét, amely a Harisnyából az Északi-tenger harapós vizeire vitte a vásári sokadalomból a Connecticutot. Kivitt bennünket, levált előlünk, s mi orral neki a tajtékoknak! Belefúrtuk magunkat, a Connecticut sok vizet szorít ki, s ment minden a maga útján unalmasan, örökösen egyforma amplitúdóval, mégis azzal a belső feszültséggel, azzal a lélekben hevülő izgalommal, amely mindenha szükséges is odakint az óceánon. Maga a víz féken tartotta belső feszültségeit, a szerencsétlen menekülteknek igazán nem lehetett panaszkodni rá, nem toldotta meg azt a szenvedést, amely anélkül is eltöltötte őket szülőföldjük, szereteteik elvesztésével, a szülőföldével, amelyet mi amerikaiak is szoktunk hazának hívni emelkedettebb, lassúbb óráinkban, Pearl Harbor-jaink szomorú idején; elvesztették a hazát, amely jól-rosszul, inkább gonoszul bánt velük, mint édesen, s egy idegen, ismeretlen, járatlan világba tartottak, amely ugyan a mi nagy és szabad Egyesült Államunk, de nekik egyelőre csak zúzmarás, homályos ígéret, semmi egyéb. A bizalom tartja bennük a lelket, bár a kezdeti üres rosta, amely mi voltunk velük szemben, napról napra, mérföldről mérföldre megváltozott. Először a gyere-

kek vettek le bennünket a lábunkról, ők ütötték át először a kérget. Esküszöm, Uram, némelyik gézengúz már egészen tűrhetően gagyogott angolul, mire felbukkant a szegély.

Már bocsánat, de általában véve elég bűdösnek hatott az egész eleven rakomány, habár alig löttyent egyet-egyet az óceán, a tengeri betegség úgy döntötte őket a korlátnak, mint a dominót. Úgy kóvályogtak, mint ősszel a légy, azonban a légy is belejön az őszbe, ha erős akarat él benne. Szavakra találtak, csipegetni kezdték az angolt, a régi nyelvleckék emlékei feltolultak, az emberi elménél még sincs ámulatra méltóbb.

Többek között egy hét tagú család szorongott a Connecticut, pátriárkája, a hetvenen felüli vén (soha nem felejttem el azt a méltóságteljesen csüngő két pulykabőnyét, igen, a két lecsüngő hajfürtöt, amely szüntelenül mutatta hitét) fiatal korában Chicagóban töltött néhány esztendő, s most ismét odakészült vinni sátoralja népét, de New Yorktól nem messze meghalt, noha már sejlett a szárazföld. Lévén, akinél az ismerkedés könnyű helyen áll, sokakkal összebarátkoztam, igazán kegyes volt az ég, ami az időjárást illeti, többekkel, egyebek közt a derűs húszéves fickóval, aki a pusztáról származott, s csikós volt otthon, betyár a Hortobágyon, ha ugyan igaz, hiszen örökké bolondozott. Kártya- és különböző leleményes, ördögien ügyes, szemkápráztató bűvészmutatvánnyal rukkolt elő, úgyhogy a végén rendszeresen fölléptettük a szalonban, még egy kis gázsit is kapott érte, nem csoda, hogy egyre vidámabban, egyre magabiztosabban uralta a maga kis birodalmát, önnön személyét. Ügyesen vágott bele aztán odabent, a szárazon a vajba, jól meg is tollasodott. Csak az utolsó tíz esztendőben vesztettem el a nyomát. Talán

még él valahol, talán ismét hazatért Magyarországra, s újra csi-kós és betyár a Hortobágyon. Ami azonban már a történet vége.

Igen, akik miatt hetekig várakozott (legfelső helyről, szigorúan bizalmasan érkező parancsra, amely egyedül a kapitány titka volt) a Connecticut a Zokniban, a Harisnyában, azok az ötvenhatos őszi magyar kitörési kísérlet menekültjei voltak.

Addig, akár a többi tökfej amerikai, azt sem tudtam, hogy van egy Magyarország. Csak ekkor bukkant ki a száraz kontinens mélységes messzeségéből. Egy nagy lötty volt Európának az a foltja az orosz birodalom árnyékában, jószerivel az egészről azt hittem, ha hittem egyáltalán, hiszen ki akarja hinni, ami nem létezik neki, hogy az ott mind Oroszország. Hát nem! A szabadság eloldja az egésztől a részt, a rész kipirul, előnti az élet. Ez a filozófiám a szabadság mibenlétéről, amelyhez az Ön honfitársai juttatták el azon a Hamburg-New York-i úton a Connecticut óceánjárójának tökfej másodtiszjtét.

Tisztelt Uram, azóta negyven év telt el, s most a lajstromot, az utasok névsorát, a nagy és dicsőséges Connecticut ezerkilencszázötvenhét márciusi utasainak névsorát, akiket a Connecticut Hamburgból egyenesen New Yorkba transzportált, van szerencsém Önnek mint az 1956-os magyar forradalom kutatóintézete tudományos igazgatójának mellékelten megküldeni, amely szerencsés utunk végén énmellém szegődött, a kapitány s a hatóság figyelme ugyanis pusztán az utasokra terjedt ki, a névsorra már nem, a mintegy ötszáz szerencsétlen menekült épp elég munkát adott azokban az órákban, amikor a Connecticut végre ismét a kikötőbe zökkent, új névsort állítottak föl, sokkal keményebbet: rubrikák öveztek minden egyes nevet,

akár felnőtttről, akár csecsemőről volt szó, a hamburgi névsor eljelentéktelenedett, így szegődött mellém abból a célból, hogy emlékül eltehessem, amit megtenni nem is késlekedtem.

Tisztelt Uram, most hogy betöltöttem hetvenedik évemet, nem sok esélyt látok már arra, hogy bármi módon hasznát vegyem a Connecticut ötvenhét márciusi Hamburg-New York-i útja névsorának. Nem hajónaplót küldök Önnek, csak pusztá utaslistát, egy száraz lajstromot, a sorsok sajnálatosan hiányoznak a nevek mellől: Csepregi Ágnes, Csepregi Ervin, Csepregi József, Csepregi Margit, Dorogi József, Feldmayer Ábrahám, Feldmayer Éva, Feldmayer Fanni, Feldmayer Miksa, Feldmayer Ödön, Feldmayer Samu, Feldmayer Szigfrid, Hadházi László, Kerekes Mihály, Kiss Tamás, Kolláth Alícia, Kovács Béla, Kovács István, Kovács János, Kovács Jánosné, Kovács Tibor, Nagy József, Pesti József, és végül az örök húszéves, az ördögös Tóth Tamás. Ötszázan voltak, alig valamivel kevesebben.

Kiváló tisztelettel Frank Harrison.

A létra

1.

Két ember visz egy létrát. Behúzódnak a fal mellé. Újra elindulnak. A falhoz támasztják a létrát. Az egyik fölmege, a másik tartja. Felnyújtja neki a kalapácsot. Megnézi, bólint. Leadja a kalapácsot. Az egyik is belebújik, a másik is magára ölti, viszik a vállukon a létrát. Az egyik visszanéz. Valamit mond, a másik szintén hátrapillant. A sarkon befordulnak, a két ember már nem, a létra vége még látszik egy pillanatra.

2.

Két ember visz egy létrát. Időnként megszólal egy géppuska, olyankor behúzódnak a fal mellé. Újra elindulnak. Látszik, hogy valami szörnyen komoly, rettenetesen fontos dologban járhatnak, mert a golyózápor sem rettentí őket vissza. Amikor a géppuska elhallgat, a falhoz támasztják a létrát. Az egyik fölmege, a másik tartja. Felnyújtja neki a kalapácsot. Elveszi, egy tekercset húz elő a kabátja alól. A falra simítja a papírt, az alja folyton visszacsavarodik. Mind a négy sarkát átüti, felszögezi a fehér lapot a falra. Megnézi, bólint. Leadja a kalapácsot, lemászik. Megszólal ismét a géppuska, behúzódnak a fal mellé. Csönd lesz. Az egyik is belebújik, a másik is magára ölti, viszik a vállukon a létrát. Az egyik visszanéz: – Lejjebb kellett volna tenni! Most már mindegy. – A másik szintén hátrapillant: – Nekem így is jó, de felőlem akár vissza is mehetünk. – A sarkon befordulnak, a golyók nyomán pattog a vakolat. A két ember már nem, a létra vége még látszik egy pillanatra.

Kocsma

Az asszony megszomjazott, már alig tántorgott a fáradtságtól. Mindegy, hová, csak egy pohár italért. Kinyitotta a kocsmajót. A málnaszörppel odatámolygott az egyik magas, könyöklésre szánt asztalhoz. Hirtelen a bíró ötlött a szemébe, akinek hiába könyörgött, hadd lássa a férjét, s mondja meg már az Isten szerelmére, ötre, háromra, esetleg kettőre, milyen súlyosra számíthat. Ugye, fölmentik, bíró úr? Nem szólt egy szót sem, csak odaállt mellé egy korsó sörrel a kezében. Az asszony nem értette, mit kíván tőle, hiszen odabent még szóba sem akart állni vele.

– Beszélni szeretett volna a férjével – mondta a bíró csendesen.

Az asszony sírni kezdett: – Igen, bíró úr, beszélni akarok vele.

– Látja azt a két embert, asszonyom? – kérdezte a bíró.

– Miért? – gyanakodott az asszony.

A bíró közelebb hajolt hozzá: – Az ítéletvégrehajtók. Most érkeztek odabentről.

– Telefonáljon a mentőkért – mondta a kocsmárosnak.

TARTALOM

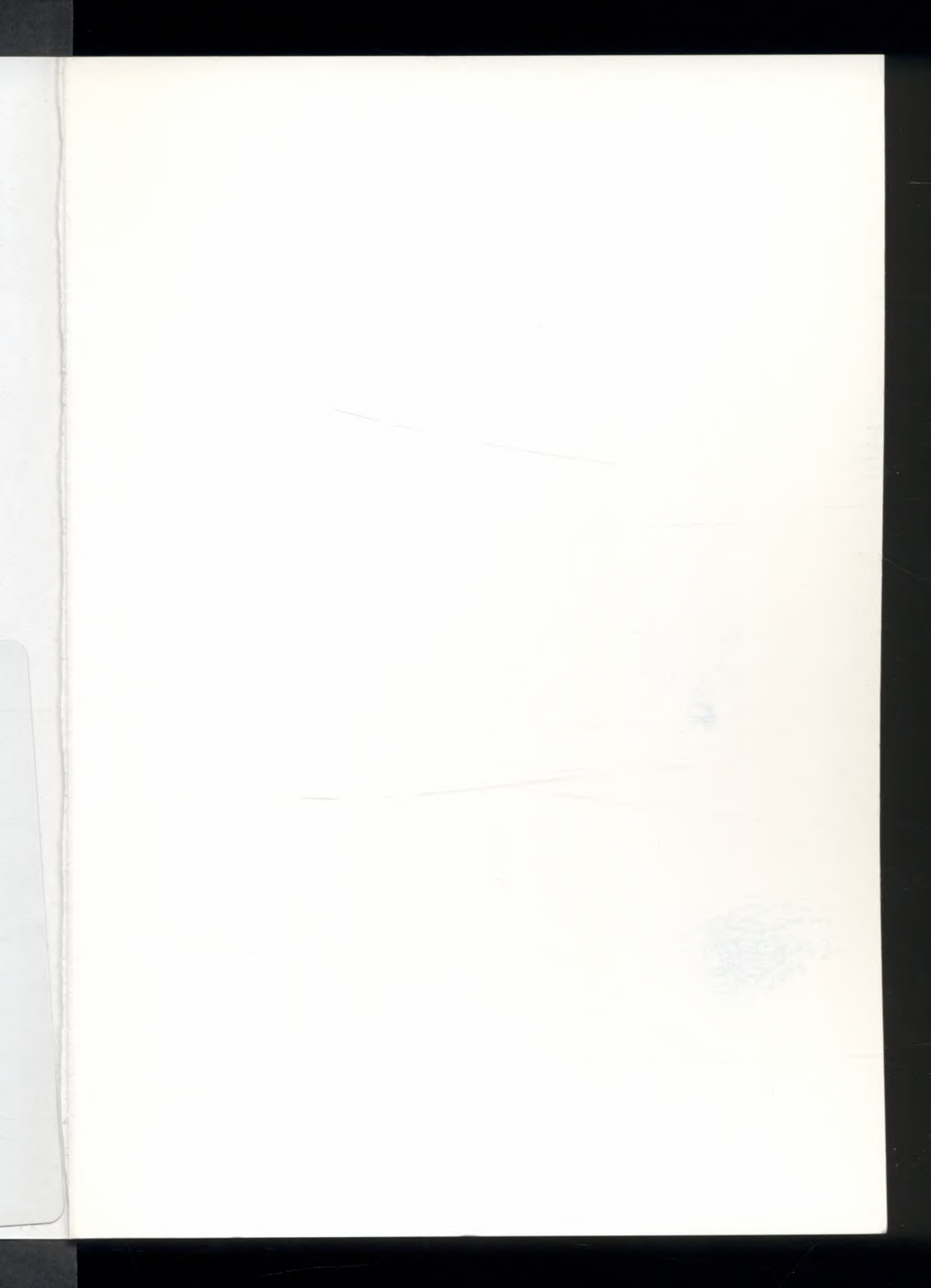
A búza	5
Röptetés	11
Hogyan készül a kazein?	14
A zöld kabátos lány	23
A hajcsat	31
Hát így	45
Telefon	50
A rabbiánus kecsketartó	53
A rossz utazás	60
Elza	68
Böszörményi	76
A számla	84
A véreb	87
A homlok játéakai	93
A párkány	99
A kölcsönző	110
Stációk	118
A kislány gyöngéje	124
Az üzlet	127
Idegenben	134
A háromágú csillag	140
<i>Az igazságtalan élet</i>	140
<i>A futball világbajnokság nagy homokórája</i>	143

7088 / 09

Ínséges idők	148
A kiterített magasság	149
Lilla	153
Möghalásig	156
A vendég	161
Rosszkedv	166
Május	175
Piros lábak, előre-hátrabiccenő fejek	179
A népbiztos délutánja	182
A mondat	188
Automobilarium	190
A roham	192
A Hamburg-New York-i hajójárat	196
A létra	205
Kocsma	206

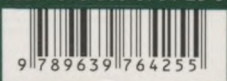

„– Látja azt a két embert, asszonyom? – kérdezte a bíró. – Miért? – gyanakodott az asszony. A bíró közelebb hajolt hozzá: – Az ítéletvégrehajtók. Most érkeztek odabentről.”

GYÖRI LÁSZLÓ 1942-ben született Orosházán. Tizenöt éve Kőbányán él. Több verseskötény után 2005-ben prózával, *A kései Éden* című elbeszélésfűzérrel jelentkezett. Mostani kötete is elbeszélésgyűjtemény. Ahány írás, annyiféle stílus. Irónia, tragédia, derű – ezek Györi László novellisztikájának kulcsszavai. Minden tragikus mozzanatban felcsillan a derű, s minden derűs pillanatban felsejlik a tragédia is, amelyhez bizonyos távolságtartó, sajátosan györis irónia járul, amely mint hálókör indázza körül, s foglalja egybe a sorsokat, a helyzeteket, a zsánerképeket, lett légyenek azok történelmieks vagy egészen maiak.

2000 Ft

ISBN 978-963-9764-25-5

GYŐRI LÁSZLÓ: A RABBIÁNUS KECSKETARTÓ